

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

**TARPTAUTINIS VERSLAS
KODAS [62103S130]**

UGNĖ MIKALAUŠKAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

JAUNIMO NEDARBAS LIETUVOJE IR JO SPRENDIMO BŪDAI

Kaunas 2008

TURINYS

LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ FORMULIŲ IR PRIEDŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. TEORINIAI NEDARBO ASPEKTAI	6
1.1. Darbo rinkos ir nedarbo supratimas ekonominėse teorijose	6
1.2. Nedarbo formos	9
1.3. Nedarbo priežastys išskiriant jaunimo nedarbą	13
1.4. Jaunimo nedarbo ekonominiai padariniai	15
1.5. Socialinės jaunimo nedarbo pasekmės	18
2. JAUNIMO NEDARBAS. SITUACIJA LIETUVOS IR EUROPOS DARBO RINKOJE	22
2.1. Jaunimo migracija ir jos padariniai	28
2.2 Jaunimo nedarbo problema ES valstybėse	32
2.3 Jaunimo nedarbo sprendimo būdai	37
3. TYRIMO DUOMENŲ IR DARBO RINKOS EKSPERTŲ NUOMONĖS ANALIZĖ	41
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	52
SUMMARY	57
MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
INFORMACINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	60
1 PRIEDAS	63

LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ FORMULIŲ IR PRIEDŲ SĄRAŠAS

Lentelių sąrašas

1 lentelė	„Mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, skaičius (tūkstančiais)“	22 psl.
2 lentelė	„Aukštųjų mokyklų ir studentų skaičius“	23 psl.
3 lentelė	„Parengta aukštesniojo ir aukštojo mokslo gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų specialistų“	25 psl.
4 lentelė	„Pagrindiniai gyventojų užimtumo rodikliai „	26 psl.
5 lentelė	„Jaunimo nedarbo lygis % E šalyse 1985 – 2005 metais“	34 psl.
6 lentelė	„NEAP taikymo sritys ir atlikti veiksmai“	37 psl.
7 lentelė	„Priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą“	44 psl.
8 lentelė	„ Jaunimo nedarbo sukeltos pasekmės“	47 psl./

Paveikslų sąrašas

1 pav.	„Neoklasikinis darbo rinkos modelis“	7 psl.
2. pav.	Nedarbo formos	12 psl.
3 pav.	„Studentų įgijusių aukštesnįjį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį universitetinį išsilavinimą (tūkstančiais) 1995 – 2005 metais“	24 psl.
4 pav.	„Jaunimo užimtumo ir nedarbo lygis 1998 m – 2007 metų II ketvirtis (procentais)“	27 psl.
5 pav.	„Lietuvių migracija 2003-2006 metais (tūkst.)“	29 psl.
6 pav.	„Jaunų ir senų darbuotojų srautai“	33 psl.
7 pav.	„Jaunimo nedarbas ES 1985 – 2005 m“	34 psl.
8 pav.	„Jaunimo nedarbo lygis 2005 m Europos Šalyse“	35 psl.
9 pav.	„Jaunimo nedarbo lygis 2006 m Europos šalyse“	36 psl.
10 pav.	„Jaunimo nedarbas Airijoje 1985 – 2001 metais“	38 psl.
11 pav.	„Migracija Airijoje“	39 psl.
12 pav.	„Lietuvos užimtumo skatinimo politikos SSGG analizė“	42 psl.
13 pav.	„Jaunimo nedarbo problemos svarba“	43 psl.
14 pav.	„ Priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą“	45 psl.
15 pav.	„ Dirbančių respondentų gaunamas ir nedirbančių respondentų norimas gauti darbo užmokestis“	46 psl.
16 pav.	„Jaunimo nedarbo sukeltos priežastys“	47 psl.
17 pav.	„ Jaunimo požiūris į migraciją“	48 psl.
18 pav.	Priežastys, sulaikančios nuo emigracijos“	49 psl.

Formulių sąrašas

1 formulė	PC filtras	9 psl.
2 formulė	Didžiausias nedarbo lygio atotrūkis	9 psl.
3 formulė	Ouken dėsnis	13 psl.
4 formulė	Paniotto formulė tyrimo imčiai apskaičiuoti	41 psl.

Priedų sąrašas

1 priedas	Anketa	63 psl.
-----------	--------	---------

ĮVADAS

Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą iniciavo ne tik pokyčius socialinėje, politinėje, ekonominėje plotmėje, bet ir permainas šalies darbo rinkoje, kurios pasireiškia sustabdytu nedarbo augimu, sumažėjusiu registruotu nedarbo lygiu bei tuo, kad Lietuvos darbo rinka tampa lankstesnė, lengviau priimanti, integravimosi į Europos Sąjungos darbo rinką, metamus iššūkius. Įstojimas į ekonominę – politinę bendriją paskatino atkreipti dėmesį ir į jaunimo nedarbo problemą bei imti ją traktuoti kaip vieną iš tobulintinų sričių.

Jaunimo integraciją į darbo rinką veikia platus spektras įvairaus pobūdžio veiksnių, tokių kaip paslaugų ir gamybos sferos plėtojimas, išsilavinimas, motyvacija dirbti, gyvenimo lygis bei kiti ne mažiau svarbūs faktoriai. Kadangi su jaunimo nedarbo problema susiduria daugelis valstybių, tai leidžia teigti, kad istoriškai susiklostė taip, jog vienas svarbesnių sėkmingo ir įvairialypio integravimosi į darbo rinką garantų yra tinkamas išsilavinimas.

Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje imta daugiau dėmesio skirti jaunimo profesiniam informavimui, orientavimui bei konsultavimui, kuriama ir diegiama PIC ir POC sistema, atidaryti jaunimo darbo centrai prie darbo biržų, rengiama „Jaunimo verslumo skatinimo programa 2008 – 2012 metams“, o statistiniai duomenys liudija apie ženkliai mažėjančius nedarbo rodiklius. Vis tik kyla klausimas, ar iš tiesų jaunimo nedarbas mažėja dėl augančio naujų darbo vietų skaičiaus (dėl kylančio šalies ekonomikos lygio) ir efektyvesnio šios socialinės grupės įsidarbinimo, o gal tai įtakoja kiti faktoriai tokie kaip, išaugęs emigracijos mastas.

Daugelis autorių nagrinėja darbo rinką, situaciją joje bei vykstančius procesus, tačiau jaunimo nedarbo problemą pradėta analizuoti dar palyginus neseniai. Šios srities analizė apsiriboja jaunimo nedarbo problema darbo rinkos atžvilgiu, aptariami veiksniai, lemiantys tokią situaciją, tačiau nėra įvairiapusiškai nagrinėjama šios problemos įtaka šalies ekonomikai, taip pat neaptariama, kaip procesai (socialiniai, ekonominiai, demografiniai), vykstantys šalyje, veikia jaunimo darbo rinką bei pasiūlos ir paklausos balansą joje. Taip pat mažai analizuojamos socialinės nedarbo pasekmės.

Hipotezė: Jaunimo nedarbas turi neigiamą reikšmę šalies padėčiai ekonomine, socialine, politine prasme.

Tikslas: išanalizuoti jaunimo nedarbo problemą, jos atsiradimo priežastis bei poveikį, rasti galimus sprendimo būdus.

Uždaviniai:

- 1) aptarti šalies ekonominę, socialinę situaciją ir priklausomai nuo jos, priežastis sąlygojančias jaunimo nedarbo atsiradimą;
- 2) išstudijuoti ekonominėje literatūroje sutinkamas nedarbo formas, aptariant jų ypatybes ir bruožus;

- 3) išanalizuoti jaunimo migracijos poveikį ekonomikai, procesams vykstantiems darbo rinkoje ir jaunimo padėčiai joje;
- 4) išnagrinėti jaunimo nedarbą ir situaciją Lietuvos rinkoje, apibrėžiant jaunimo sąvoką, aptariant reikšmingą labiausiai įtakojančius jaunimo nedarbą – nepakankamą kvalifikaciją ir išsilavinimą;
- 5) aptarti jaunimo nedarbo poveikį šalies ekonomikai bei socialines šio reiškinio pasekmes;
- 6) išstudijuoti jaunimo situaciją Europos šalių darbo rinkoje, palyginti su šios darbo jėgos grupės padėtimi Lietuvoje;
- 7) Ištirti Lietuvos jaunimo nuomonę apie jaunimo nedarbo egzistavimo problemą, jos sukeltus socialinius, psichologinius bei ekonominius padarinius, požiūrį į migraciją, kaip galimybę susirasti darbą;
- 8) Pateikti galimus jaunimo nedarbo problemos sprendimo būdus.

Darbe analizuojama įvairių užsienio (C. Ozden, M. Schiff, N. O'Higgins, o. Lindman, J. Jeager ir kt.) ir lietuvių autorių (B. Martinkaus, D. Beržinskienės, K.B. Pauplavičiaus, V. Gavelio, V. Vitunskienės) nuomonės, pateikiamos mokslinėje literatūroje. Analizuojami statistiniai duomenys, pateikiami tiek Lietuviškose (Lietuvos Respublikos statistikos departamentas), tiek užsienio (Eurostat, TDO) duomenų bazėse, bei kita informacija pateigiama internete. Taikomi mokslinės literatūros analizės bei apibendrinimo (indukcijos, dedukcijos) metodai, vertinat jaunimo padėtį darbo rinkoje atliekami balansiniai skaičiavimai, lyginamoji analizė.

Taip pat pateikiama atliktos anketinės apklausos analizė, darbo rinkos ekspertų (Kauno darbo biržos karjeros planavimo skyriaus vedėjos Loritos Baltrušaitienės, Kauno jaunimo centro konsultantės Jurgitos Kvietkauskaitės, Raseinių darbo biržos direktorės Irenos Kilčiauskienės, Personalo ir bendrųjų reikalų vedėjos Daivos Papreckienės, Darbo pasiūlos ir paklausos skyriaus vedėjos Daivos Liugienės) nuomonės apie Lietuvos jaunimo nedarbo problemą ir jos ypatumus. Pateikiami galimi analizuojamos problemos sprendimo būdai.

Magistro darbas susidaro iš trijų pagrindinių dalių. Pirmoje dalyje analizuojami teoriniai jaunimo darbo aspektai, aptariamos nedarbo formos, darbo rinkos ir nedarbo supratimas ekonominėse teorijose, taip pat jaunimo nedarbo priežastys bei keliamos socialinės pasekmės.

Antroje dalyje nagrinėjama situacija Lietuvos darbo rinkoje, lyginami duomenys su Europos Sąjungos valstybėmis, taip pat skiriamas dėmesys migracijai iš Lietuvos bei analizuojami tiek Literatūroje randami, tiek užsienio šalių praktikos efektyviai taikomi jaunimo nedarbo mažinimo būdai.

Trečioje dalyje pateikiami atlikto tyrimo rezultatai bei darbo rinkos ekspertų nuomonė analizuojama tema bei iš tyrimo duomenų kylančio problemos sprendimo galimybės.

1. TEORINIAI NEDARBO ASPEKTAI

Šiame skyriuje aptariamos įvairios ekonominėje literatūroje aptariamos nedarbo priežastys, analizuojamos nedarbo formos, jų atsiradimo sąlygos, migracija ir jos įtaka pokyčiams darbo rinkoje bei ekonomikoje. Taip analizuojamas požiūris į nedarbą skirtingose ekonominėse teorijose.

1.1. Darbo rinkos ir nedarbo supratimas ekonominėse teorijose

Bėgant laikui požiūris į darbo rinką, joje vykstančius procesus, o tame tarpe ir į ne darbą pamažu keitėsi ir evoliucionavo, kol pasiekė šių dienų požiūrį.

Klasikinėje teorijoje tiek nedarbo problema, tiek pati darbo rinka buvo mažai analizuojama. Pasak R. Matiušaitytės (2001), A. Smith darbe „Tautų turtas“ kaip nedarbo priežastį nurodo nederlių bei pasenusius valstybinius reglamentavimus. Klasikinės teorijos atstovai (J.S.Milis, D. Ricardo, J.B. Say siekė analizuoti ilgalaikės pusiausvyros rinkose ir ekonominio augimo sąlygas, o trumpalaikis nedarbas nebuvo juos dominantis faktorius. Kaip teigia R. Matiušaitytė (20001) ilgame laikotarpyje dėl kainų ir darbo užmokesčio augimo neturėjo iškilti nedarbo problema.

Neoklasikinė teorija remiasi klasikų rinkos pusiausvyros supratimu, tačiau klasikinė darbo rinkos teorija yra išplėtojama, tikslinama ir labiau formalizuojama.

A.C. Pigou buvo bene daugiausiai dėmesio skyrusių darbo rinkos ir nedarbo analizei neoklasikinės teorijos atstovų. Jis pirmasis pripažino nedarbą kaip atskirą ekonominę problemą, kuri analizuojama knygoje: „Nedarbo teorija“ (The Theory of Unemployment) (1933), „Realus ir piniginis darbo užmokestis santykyje su nedarbu“(Real and Money Wage Rates in Relation to Unemployment) (1937), „ Darbo užmokesčio įtaka nedarbui“ (Money Wages in Relation to Unemployment) (1938) bei “ Nedarbas ir pusiausvura” (*Employment and Equilibrium*) (1941).(<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/pigou.htm>).

Pasak R. Čiegio (2006), A.C Pigou savo darbe *Gerovės ekonomikos teorijos* jis iš esmės aptaria tris dalykus:

- 1) sąlygas, būtinas maksimaliai ekonominei gerovei;
- 2) sąlygas, kai privatūs ir socialiniai produktai gali skirtis;
- 3) priemonės, kurių reikia imtis, kad pastarasis skirtumas būtų pašalintas.

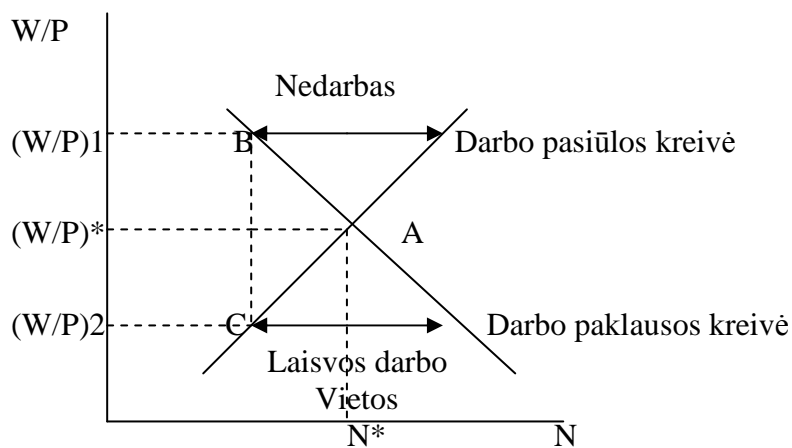
Trečiojoje mitėto veikalo dalyje A. C. Pigou atkreipia dėmesį ir nedarbo poveikiui nacionaliniam dividendui. Pasak R. Čiegio (2006) šioje dalyje remiantis pramonės šalys pavyzdžiu analizuojami teisiniai, ekonominiai ir organizaciniai darbo aspektai tokia kaip darbo diena, darbo apmokėjimo pramonėje sistemos, darbo jėgos profesinis ir teritorinis pasiskirstymas, darbo biržos, nedarbas, darbuotojų samdymo būdai, darbo užmokesčio dydis, galimas valstybinis reguliavimas,

ryšys tarp darbo užmokesčio ir darbo našumo, laikino darbo užmokesčio formos nacionalinio minimumo reguliavimo problemos, darbo užmokesčio įkainių svyravimo ir pastovumo, atsižvelgiant į darbo pasiūlą ir paklausą, klausimai.

R. Matiušaitytė (2001) pabrėžia, kad neoklasikinė teorija nagrinėdama darbo rinkios funkcionavimą daro tokias prielaidas:

- Darbas yra standartizuota, homogeninė prekė. Nagrinėjamoje ūkio šakoje visi darbuotojai yra vienodai kvalifikuoti;
- Samdomi darbuotojai visiškai mobilūs, nėra jokių kliūčių pakeisti darbo vietą;
- Darbuotojai ir darbdaviai turi visą informaciją apie darbo sąnaudas ir rezultatus;
- Egzistuoja tobula konkurencija, be jokių konkurencijos ir įėjimo bei išėjimo iš rinkos apribojimų, kainos ir darbo užmokestis visiškai lankstūs, darbo rinkos subjektai.

Ši autorė teigia, kad esminis neoklasikų požiūris gali būti pavaizduotas darbo ir prekių rinkų modeliu, kuris pavaizduotas žemiau pateiktame paveiksle.

Šaltinis: MATIUŠAITYTĖ, R. (2001) Darbo rinkos probleminės grupės ir jų padėties gerinimas, p 14.

1. pav. Neoklasikinis darbo rinkos modelis.

W – darbo užmokestis;

P – kainų lygis;

A – darbo paklausos ir darbo pasiūlos susikirtimo taškas, kuriama yra pasiekiamam pusiausvyra darbo rinkoje, kuri atitinka visišką užimtumą;

Remdamasi aukščiau pateiktu grafiku R. Matiušaitytė (2001) pabrėžia, kad esant nedarbiui, tai yra, kai darbo pasiūla viršija paklausą, siūlantieji darbą konkuruoja tarpusavyje dėl darbo vietos, mažindami reikalaujamojo darbo užmokesčio lygį W, kainoms liekant stabilioms P. Taigi taip bus mažinamas realus darbo užmokestis, kol jis pasieks pusiausvyros lygį W/p^* . Jeigu darbo paklausa viršija darbo pasiūlą, tuomet įmonės konkuruos tarpusavyje dėl darbuotojų ir joms teks didinti darbo užmokestį W, kainoms liekant stabilioms P, taigi darbo užmokestis augtų, kol pasiektų W/p^* lygį. Tik esant pusiausvyros lygiui W/P^* darbdavių ir darbo jėgos planai sutampa ir nėra nei darbdaviams, nei siūlantiems darbą jokių darbo užmokesčio keitimo stimulų.

Galima teigti, kad vienintelis užimtumą skatinantis faktorius yra darbo užmokestis. Neoklasikinė teorija paneigia valstybinį darbo rinkos reguliavimą.

Makroekonominės teorijos atstovas J.M. Keynes analizuoja tautos pajamų ir užimtumo pokyčius. Šis ekonomistas mano, kad krizės ir užimtumo problema yra būdinga rinks ekonomikos sistemai. R. Čiegis (2006) pabrėžia, kad J.M Keynes požiūris į ekonominius reiškinius yra panašus į merkantilistinį požiūrį. J. M Keynes ikipramoniniu laikotarpiu vyravusį klasikinį nedarbo tipą vadino savanorišku arba frikciniu.

J.M. Keynes padarė tokias pagrindines išvadas kaip: paklausa sąlygoja užimtumą net ilgame laikotarpyje galima bedarbystė. Ilgesniais sąstingio periodais egzistuoja aukštas nedarbo lygis, kuris gali būti pašalintas tik valstybei pasitelkus monetarinės ir fiskalinės politikos priemones. (<http://www.jobslatter.org.nz/jbl04611.htm>).

Pasak R. Smith ir G. Zogea (2006), J.M. Keynes teigia, kad investicijos sąlygoja efektyvią paklausą, sąlygojančią nedarbą ir čia darbo rinka nėra raiškinga. Naujame J.M. Keynes modelyje darbo rinkos institucijos įtakoją prisitaikymo prie nedarbo greitį. Investicijos praignoruojamos kaip galimas būdas spręsti nedarbo problemą, nepaisant stipraus empirinio ryšio tarp investicijų ir nedarbo.

Ekonominio efektyvumo augimas įtakojamas išaugusių piniginių atsargų, yra susijęs su nevisišku užimtumu. Merkantilistų darbo rinkos, nedarbo analizė remiasi šešiolikto, septyniolikto ir ankstyvo aštuoniolikto amžiaus situacija darbo rinkoje, kai nedarbo mastai išties buvo ženklūs. Pasak D. Blanchard (2005), tuomet nedarbas buvo įtakojamas darbo jėgos nemobilumo, sezoninių svyravimų, nepastovių kainų.

Merkantilistai analizuodami susidariusią situaciją siūlė didinti darbo jėgos mobilumą, siekiant sustiprinti kainų ir darbo užmokesčio lankstumą. Merkantilistai taip pat skyrė dėmesio infliacijos lygiui; išaugus piniginių atsargų lygiui pakilusiam vartojimui ir užimtumui. (<http://www.tcd.ie/Economics/SER/sql/download.php?key=204>).

Kaip teigia R. Čiegis (2006) J. De Sismondi siekia atsakyti į klausimą, kodėl darbininkai gauna mažą užmokestį ir, kodėl jie sukurdami turtą patys juo nesinaudoja. J de Sismondi mano, kad darbininkai privalo kovoti su savo darbdaviais dėl gyvenimo, tačiau darbininkai šioje kovoje neturi tokių pat teisių kaip darbdaviai. Taip pat jis pabrėžia, kad pradėjus vaikam uždirbti dalį pinigų savo pargyvenimui, tėvai gali gauti mažesnę darbo užmokestį. J. de Sismondi nurodo, kad nedarbas „spaudžia“ darbo užmokesčio lygį. Jis mano, kad darbo užmokestis turi būti lygus visai darbininko darbo produkto vertei ir išvėlgė tiesioginę priklausomybę tarp gyventojų skaičiaus augimo ir darbo užmokesčio.

R. Čiegis (2006) rašo, kad J de Sismondi manė, jog gamybos plėtimas gali neturėti prasmės, jei rinka problematika, nedidėja gaunamos pajamos ir mažėja vartojimas. Jis pastebi, kad negalima

per daug išleisti, nes tada bus išnaudotos sukauptos atsargos, negalės veikti įrengimai, kurių nebus iš ko atnaujinti. Bet tuo pačių negalima išleisti per mažai, nes tuomet produktas praranda savo vertę ir prasmę, sumažėja gamyba. Didėja nedarbas.

1.2. Nedarbo formos

Literatūroje yra išskiriamos įvairios nedarbo formos, kurios ir bus aptariamoms šiame skyriuje.

Struktūrinis nedarbas – tai tokia forma, kurią sąlygoja gamybos techninio lygio augimas, kai esamoji dalies darbuotojų kvalifikacija neatitinka darbo paklausos reikalavimų. V. Navickas ir K. Paulavičius (1999) pritaria ir papildo, jo struktūrinis nedarbas atsiranda MTR sąlygomis, kai išskyla objektyvus poreikis iš pagrindų pertvarkyti senąsias ir vystyti naujas ūkio šakas.

Besikeičianti gamybos ir vartojimo struktūra sąlygoja tam tikrą ekonominės veiklos šakų išnykimą, kuris savo ruožtu veikia įsidarbinimo galimybių transformacijas. Pasak C. Warner (2000), taip vyksta dėl to, kad išnykus vienoms galimybėms, jų vietas užima naujai atsiradusios. Pokyčiams vykstant pamažu, naujos darbuotojų kartos savo išsilavinimą pritaiko prie naujų reikalavimų. Tuo tarpu spartūs struktūriniai pokyčiai, sąlygoti technologinės pažangos išstumia iš darbo rinkos daug darbuotojų, kurių dalies nebeįmanoma integruoti į kitas veiklas dėl išsilavinimo, kvalifikacijos ar gebėjimų stokos.

P.M. Summers (2003) išskiria dvi struktūrinio nedarbo grupes. Pirmoji yra nedarbas, sąlygotas augimo, kai dėl technologinių pokyčių kinta darbo paklausa, sąlygodama technologinį nedarbo atsiradimą, nes naujų ir pažangių technologijų diegimas išstumia darbo jėgą iš rinkos. Kita struktūrinio nedarbo grupė nedarbas, sąlygotas gyventojų. Vyksta struktūrinis darbo pasiūlos pokytis, susijęs su demografinėmis, kvalifikacinėmis charakteristikomis.

Kita nedarbo forma yra *tekamasis nedarbas*, dar vadinamas frikciniu, o P ir R. Wonnacott (1994) dar vadina migraciniu, apimančiu darbininkus, tarnautojus ir specialistus, kurie savo fizinėmis, protinėmis bei dvasinėmis savybėmis, pilnai patenkina darbdavių reikalavimus. Kitaip tariant, tai laikinas nedarbas, kurį sąlygoja ekonominiai pokyčiai ir ūkio dinamiškumas. B. Martinkus, A. Sakalas ir A. Stanevičienė (2006) papildo, kad tekamasis nedarbas yra labai susijęs su struktūriniu. Laikui bėgant vartotojų paklausa ir technologija gerokai pakinta, o tai savo ruožtu liečia ir išteklinę sudėtį. Dėl tokių ūkinės veiklos pokyčių kai kurių profesijų paklausa sumažėja arba išnyksta, o kitų, įskaitant naujas profesijas, išauga. Šis nedarbas yra trumpalaikis ir neišvengiamas.

L. Wagner (2004) mano, kad toks nedarbas turi teigiamą reikšmę ir yra sąlygotas asmenų noro keisti darbą dėl geresnių materialinių sąlygų bei aukštesnio atlygio už darbą. Tokie reiškiniai

didina realųjį vidaus produktą dėl didėjančių pajamų ir vis racialesniu tampančio išteklių paskirstymo. A. Velička analizuodamas B.R. Chiswick (1978) veikalus išskiria, kad šis autorius kalba apie supanašėjimo (kohortos) efektą, šis efektas susijęs su migracija, sąlygota ciklinio nedarbo, ir pasireiškia tam tikro gyventojų kiekio judėjimu iš vienos darbo aplinkos į kitą, susijusiu su geresnio darbo užmokesčio ar darbo sąlygų paieška. B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) pažymi, kad kohortos reiškiniai yra būdingi ir šiuolaikinei Lietuvos situacijai, nes pastebimi šalį paliekančių darbingo amžiaus asmenų srautai, sąlygoti tariamai geresnių darbo sąlygų ir darbo užmokesčio.

B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) kaip vieną iš nedarbo formų įvardina paieškos nedarbą, kuris, anot jų, skiriasi nuo paieškos teorijos analizuojamo savanoriško nedarbo. Ieškantys darbo racionaliai paskirsto savo veiklos žingsnius, įvertina siūlomų darbo užmokesčio tikimybių pasiskirstymą, palygina minimalius savo reikalavimus taip, kad paieškos ribinės sąnaudos būtų lygios ribinėms pajamoms iš naujo pasiūlymo. Paieškos laikas tuo ilgesnis, kuo mažesnės paieškos sąnaudos ir aukštesnis norimas darbo užmokestis.

Tiek B. Martinkus, A. Sakalas ir A. Stanevičienė (2006), tiek V. Navickas ir K. Paulavičius (1999) sutaria kalbėdami apie *paslėptąjį nedarbą* ir teigia, kad tokia forma apima darbuotojus, kurie priversti dirbti nepilną darbo dieną (kas yra ypač aktualu jaunimui) ir nėra įtraukti į oficialią nedarbo statistiką. Pasak šio autoriaus, paslėptas nedarbas ir neoficialus užimtumas Lietuvoje apima 15 – 20 procentų ekonomiškai aktyvių Lietuvos gyventojų.

Ciklinis nedarbas – tai nedarbas, nulemtas bendro ekonominio nuosmukio. Ūkinės veiklos ciklo pasikeitimai taip pat sąlygoja nedarbą. Šį nedarbą, anot Tiek B. Martinkaus, A. Sakalo ir A. Stanevičienės (2006), sukelia tokia ūkinės veiklos ciklo fazė, kuriai būdingas visuminių išlaidų nepakankamumas. Anot B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005) ekonomikos nuosmukio erdvėje esant žemai darbo jėgos paklausiai visose gamybos veiklose tiek gamybinėje sferoje, tiek teritoriniu atžvilgiu, susidaro darbo vietų trūkumas, kuris sąlygoja užimtum mažėjimą ir nedarbą. Kaip teigia P.M Summers (2003) ciklinis nedarbas dar yra vadinamas konjunktūriniu arba sąlygojamu paklausos trūkumo. Šį nedarbą gali eliminuoti bendras ekonomikos pakilimas.

V. Navickas ir K. Paulavičius (1999) išskiria dar vieną nedarbo formą – *sustingęs nedarbas*, L. Wagner (2004) šį nedarbą vadina struktūrizuotu. Šiai formai priklauso darbingų žmonių dalis, kuri dirba nepastovų, atsitiktinį darbą. Jie dažniausiai atleidžiami pirmieji ir samdomi paskutiniai. Todėl jų nedarbo laikotarpiai ilgi ir dažni. Tokie yra sezoniniai darbininkai, namudininkai, nusivylę bedarbiai, degradavę ir asocialūs visuomenės nariai, vyresnio amžiaus žmonės ir kt. Šį nedarbo tipą sunku yra identifikuoti dėl asmenų, patekusių į tokią nedarbo situaciją, nuostatų. Paprastai tokie asmenys nekreipia dėmesio į darbo institucijas, tačiau nori dirbti, todėl ši rūšis gali būti tapatinama su nedirbančiais, rezervo kategorijai prikirtais asmenimis.

Vis tik galima teigti, kad tiek frikcinis, tiek struktūrinis nedarbas yra neišvengiami, nes visiško užimtumo metu egzistuoja nedarbas, susijęs su darbo vietų keitimu. Anot B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005), būtent todėl dauguma ekonomikos studijų autorių ilgą laiką naudojo natūralaus nedarbo lygio sąvoką, kuri gali būti apibrėžiama kaip nedarbas, nesukeliantis infliacijos ir turinti nedidelį procentinį lygį. Statistikoje šis nedarbas skaičiuojamas kaip frikcinio ir struktūrinio nedarbo suma. Tačiau I. Vetlov (2003) teigia, kad natūralus nedarbo lygis apskaičiuojamas taikant Prior-Consistent (PC) filtrą. Šiuo atveju natūralaus nedarbo lygio įverčiai apskaičiuojami minimizuojant faktinio ir natūralaus nedarbo lygio kvadratinį nukrypimą esant užsibrėžtam apribojimui. Taigi, taikant PC filtrą, minimizuojama tokia tikslo funkcija:

$$\sum_{t=1}^T (u_t - \bar{u}_t)^2 + \lambda_{PC} \sum_{t=1}^T [(\bar{u}_t - \bar{u}_{t-1}) + \Delta \bar{u}_t^a]^2$$

1 formulė

Kur:

u_t ir $\bar{u}_t$ - faktinis ir natūralus nedarbas

$\Delta \bar{u}_t^a$ - natūralaus nedarbo lygio pokyčio apriorinis įvertis

λ_{PC} - glodinimo parametras

Kaip matyti iš lygties, tikslo funkcija didėja, kai didėja natūralaus nedarbo lygio pokyčio įverčio ir natūralaus nedarbo lygio pokyčio apriorinio įverčio kvadratinis nukrypimas. Jeigu negalima nustatyti natūralaus nedarbo lygio pokyčio apriorinio įverčio, šis paprastai prilyginamas 0. Glodinimo parametro PC įvertis nustatomas atsižvelgiant į prielaidas, kokie didžiausi natūralaus nedarbo lygio pokyčio ir nedarbo lygio atotrūkio (faktinio nedarbo lygio nukrypimas nuo natūralaus nedarbo lygio) dydžiai yra labiausiai tikėtini:

$$\lambda_{PC} = (DNLA)^2 + (DNNLP)^2$$

2 formulė

Kur:

DNLA – didžiausias nedarbo lygio atotrūkis;

DNNLP – didžiausias natūralaus nedarbo lygio pokytis

Mažėjant PC, panašiai kaip ir Hodrick-Prescott (HP) filtro (Hodrick, Prescott, 1980) taikymo atveju, filtruoti pagal PC metodą, kintamojo įverčiai artėja prie faktinių duomenų. Tačiau didėjant PC, filtruoti pagal PC metodą, kintamojo įverčiai artėja prie pastovaus dydžio, o filtruoti, taikant HP metodą, kintamojo įverčiai artėja prie tiesinio trendo. Turint omenyje tai, kad natūralus

nedarbas yra pakankamai stacionarus procesas (jo vidutinė reikšmė turėtų svyruoti intervale [0,1]), jo lygiui įvertinti reikėtų taikyti PC filtrą.

B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) apibendrinami teigia, galima išskirti natūralaus nedarbo priežastis, kurios atspindi paieškos nedarbo ir nedarbo dėl laukimo esmines nuostatas, tačiau šios priežastys nepaaiškina struktūrinio nedarbo egzistavimo. Remiantis tarptautiniais standartais natūralus nedarbo lygis vadinamas NAIRU įvairių autorių nuomone natūralaus nedarbo lygis turi būti skirtingo dydžio. B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) apibendrinami įvairių autorių nuomos teigia, jog svarbiausia tai, kad tiek natūralaus nedarbo lygio sąvoka, tiek NAIRU sąvoka yra apibūdinamas nedarbo lygis, nuo kurio galima nukrypti nesukėlus kainų lygio nestabilumo, o tuo remiantis minėtas dvi sąvokas galima laikyti sinonimais.

Ekonominėje literatūroje išskiriamas ir cokolinis nedarbas, kuris suprantamas kaip padidėjęs nedarbas, konjunktūrinio nuosmukio metu, kuris, pakilimo laikotarpiu negrįžta į ankstesnį lygį. Tiek G. Sheldon (1999), tiek M. Gold ir M. Weiss (1999) sutinka, kad cokolinis nedarbas yra toks nedarbas, kuris yra linkęs sustingti esamame lygyje, išsilyginus jį lemiančioms jėgoms. Jei apibūdintume šią nedarbo rūšį išskiriant klasikinius nedarbo tipus – frikcinį, struktūrinį, konjunktūrinį – galima teigti, kad cokolinis nedarbas išreiškiamas frikcinio ir struktūrinio nedarbo suma ir pagrindiniu šio nedarbo masto veiksmu lieka ilgalaikiai bedarbiai.

R. Matiušaitytė (2003), išskiria stingdančio augimo nedarbo tipą. Apie šį nedarbą taip pat kalba ir R. Jackman (2006) kuris anot jo, yra implikuojamas konjunktūriniam nedarbui ir išskiriamas pakankamai dirbtinai dėl šio tipo nedarbo ir konjunktūrinio nedarbo trukmės.

Bedarbiai	↑	
Trumpalaikis nedarbas	Konjunktūrinis nedarbas	Nedarbo lygis, sąlygotas nuokrypio nuo pusiausvyros
Ilgai trinkantis nedarbas	<ul style="list-style-type: none"> • stingdančio augimo nedarbas • frikcinis nedarbas • struktūrinis nedarbas • sezoninis nedarbas 	Cokolinis nedarbas („natūralus nedarbas“)
	→ Laikas	

Šaltinis: MARTINKUS, B.; SAKALAS, A.; SAVANEVIČIENĖ, A (2005) Darbo išteklių ekonomika ir valdymas, p. 68.

2. pav. Nedarbo formos

B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005), galima teigti, kad apskritai nedarbas rodo neišnaudotas darbo jėgos išteklių galimybes ir neegzistuoja viena teorija tiksliai paaiškinanti vykstančius procesus. Taip pat yra sunku kiekybiškai apibrėžti atskirus nedarbo tipus dėl daugybinio ir įvairaus nedarbo kategorijos interpretavimo bei duomenų trūkumo.

1.3. Nedarbo priežastys išskiriant jaunimo nedarbą

Anot V. Navicko ir K. Paulavičiaus (1999), viena iš svarbiausių nedarbo priežasčių yra mokslinė techninė revoliucija (trumpinama MTR), kuri prasidėjo XIXa pabaigoje XX amžiaus pirmoje pusėje ir apėmusi visas išsivysčiusias pasaulio šalis.

Gamybos mechanizavimas ir automatizavimas, pažangių valdymo ir kontrolės sistemų įvedimas, naujų technologijų ir medžiagų kūrimas bei jų vartojimas iš esmės pakeitė darbo turinį. Pasak šių autorių, darbas tapo kūrybiškas, išaugo protinio ir kvalifikuoto darbo reikšmė, pakito materialinės gamybos darbuotojų skaičius (jis nuolat mažėja) ir kvalifikacinė darbo struktūra. Šiuolaikiniam ūkiui tapo reikalingi naujo tipo darbuotojai, įsisavinę keletą mokslų pagrindus ir turintys aukštą kvalifikaciją. To pasakoje, fizinis rankinis darbas pamažu neteko savo reikšmės. Dėl šios priežasties aštunto dešimtmečio pradžioje išvystyto kapitalo šalys įžengė į ilgalaikę užimtumo krizę, kuriai būdingi tokie bruožai kaip:

- 1) aukštas ir pastovus nedarbo lygis;
- 2) didėjantis bedarbių skaičius tarp žemos kvalifikacijos ir nekvalifikuotų darbuotojų, moterų ir jaunimo.
- 3) Nuolat augančios valstybės biudžeto ir visuomeninių fondų lėšos, skirtos nedarbo problemoms spręsti.
- 4) Gilėjanti kvalifikuoto ir nekvalifikuoto darbo apmokėjimo nelygybė.
- 5) Aštrėjanti internacionalinė konkurencija darbo rinkoje, kurią sąlygoja darbo jėgos migracija iš besivystančių ir postkomunistinių šalių.

V. Navickas ir K. Paulavičius įvardina ir kitą svarbią priežastį įtakojančią nedarbą, tai sparčiai kylantis darbo našumas ir intensyvumas. Autoriai teigia, kad kai gamyba plėtojasi lėčiau, negu auga darbo našumas ir intensyvumas, vis daugiau darbingų žmonių netenka darbo. Geras tokios priežasties poveikio pavyzdys yra Europos Sąjunga ir Šiaurės Amerika, kurių bendrojo vidaus produkto gamyba didėjo lėčiau negu gamybos ir našumo veiksniai ir dėl to VII –ame ir IX- ame dešimtmečiuose darbuotojų perteklius padidėjo.

Trečioji nedarbo priežastis yra ekonominės krizės, kurių nepašalina net valstybinis ekonomikos reguliavimas ir programavimas. Šiuo metu ekonominės krizės nėra tokios gilos ir aštrios kaip XIX a ir XX a pirmoje pusėje. Tačiau krizės nuolat pasikartoja ir apima ne tik atskiras šalis bet ir ištisis pasaulio regionus. Ekonominių krizių metu, gamyba sumažėja, nedarbas didėja. Kai ekonomika yra pakilimo fazėje ir įmonėms reikia papildomų darbuotojų, darbdaviai juos ima iš bedarbių tarpo. Tada nedarbas žymiai sumažėja, tačiau paskutiniaisiais dešimtmečiais nedarbas išlieka net esant ekonomikos augimui, nes dalis žemos kvalifikacijos darbuotojų nėra įtraukiami į ekonomines veiklas net ekonomikos pakilimo fazėje.

Ketvirtoji nedarbo priežastis yra struktūrinis ūkio pertvarkymas mokslinės techninės revoliucijos sąlygomis. Konkurencija tarp gamintojų gamybos kaštų ir darbo našumo srityje skatina juos nuolat atnaujinti pagrindinį kapitalą – mašinas, įrengimus, elektronines gamybos valdymo sistemas. Moralinis gamybos priemonių nusidėvėjimas pasiekė tokį laipsnį, kad per 5-6 metus pilnai atnaujinami dar fiziškai nesusidėvėję darbo priemonių elementai. Todėl „senose“ ūkio šakose, keičiant seną techniką nauja, dalis darbuotojų atleidžiama iš darbo. Be to, naujai besikuriančios gamybos šakos pritraukia santykinai mažiau papildomos darbo jėgos. Vadinasi nauji kapitalai, palyginti su bendru jų dydžiu, įtraukia į gamybą vis mažiau darbuotojų, o senieji kapitalai, kurių techninė sudėtis atnaujinama, išstumia iš gamybos dalį tų darbininkų ir tarnautojų, kuriuos anksčiau įdarbino.

Penktoji nedarbo priežastis yra spartus gyventojų skaičiaus augimas daugelyje šalių, iššaukęs aštrėjančią konkurenciją darbo rinkoje. Kaip teigia G. Liulčenko (1995), anot anglų ekonomisto T. Malthus, nedarbas ir skurdas yra natūralūs reiškiniai, kadangi gyventojų skaičius dėl gamtos dėsnų didėja greičiau nei pragyvenimas reikmenų kiekiu. Tik dirbtinai apribojant gyventojų prieaugį, galima įveikti nedarbą. Šiandienai šitoks problemos sprendimo būdas tikrai nėra priimtinas, nes ir dirbtinai neribojant gyventojų prieaugis mažėja, visuomenė sensta ir artėja prie dar vienos rimtos problemos.

D.G. Blanchflower (2001) teigia, kad jaunimo nedarbą įtakoja daugelis veiksnių, tokių kaip:

- Bendra darbuotojų paklausa;
- Jaunimo darbo užmokestis;
- Bendras jaunimo kiekis;
- Darbiniai įgūdžiai.

Šis autorius teigia, kad praktikoje susiklostė tokia situacija, jog jaunimo nedarbas būna beveik dvigubai didesnis nei vyresniųjų. Yra pastebima, kad jaunimas paprasčiau ir lengviau patys išsaina iš darbo nei vyresnieji, tačiau dirbantys jauni žmonės yra kur kas rečiau atleidžiami ne savo noru nei vyresni darbuotojai.

D.G. Blanchflower (2001) ir A. Hayes bei A. Biggart (2004) sutaria sakydami, kad esant dideliame jaunimo skaičiui atsiranda būtinybė prisitaikyti prie rinkos sąlygų. Ši sąlyga galioja tiek verslo subjektams, tiek pretendentams į darbo vietas.

Taip pat D. G. Blanchflower pažymi, kad jaunimo nedarbo atsiradimui ir augimui įtakos turi ir kiti faktoriai. Jaunimo nedarbas yra labiau paplitęs bedarbių šeimose, kur vaikams nėra rodomas pavyzdys ir skiepijama darbo svarba. Taip pat augantis skaičius jaunimo vis ilgesnį laikotarpį gyvenančių su tėvais. Pasak minėto autoriaus, tai turi tiek teigiamą, tiek neigiamą pasekmių. Jaunimui ilgiau gyvenant su tėvais išauga jaunų žmonių skaičius mokymosi įstaigose, tačiau iš kitos

pusės tai prailgina jaunimo pasiruošimą savarankiškam gyvenimui, kurio viena iš apraiškų yra įsidarbinimas.

E. Peroz ir O. Rosca (2007) išskiria, kad jaunimo nedarbui turi įtakos tiek vietinė, tiek imigrantų darbo jėga, jos santykis bei padėtis darbo rinkoje. Autorių nuomone jaunimo nedarbo priežastys yra jaunimo patirties ir išsilavinimo stoka. Taip pat svarbų vaidmenį vaidina valstybės vykdoma politika ir intervencija į darbo rinką. E. Peroz ir O. Rosca (2007) pažymi, kad jaunimo nedarbo atsiradimą įtakoja informacijos trūkumas ir diskriminacija darbo rinkoje. Migracija taip pat prisideda prie nedarbo atsiradimo, nors imigrantai dirba mažai apmokamus, nereikalaujančius kvalifikacijos ir nepaklausius darbo rinkoje darbus, vis dažnai susiduria su įsidarbinimo problemomis dėl šalies, kurioje ketina įsidarbinti kalbos nemokėjimo.

Tiek jaunimo nedarbo atsiradimui, tiek jo augimui įtakos turi sulėtėjęs ekonomikos augimas. Jaunimas turintis, aukštąjį išsilavinimą vis dažniau nori dirbti padoresnius, labiau prestižinius darbus, kurių pasiūla rinkoje nėra didelė. Didelės kompanijos labiau linkę pasisamdyti daugiau praktikos ir išmonės turinčius darbuotojus nei ką tik baigusį jaunimą, o jauniems darbuotojams yra linkę mokėti mažesnę darbo užmokestį.

(http://english.molab.go.kr/english/policy/employment_policy/pol0102.jsp)

L.Hess, A.C Petersen, ir J.T. Mortimer (1994) teigia, kad jaunimo nedarbą įtakoja veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į keturias grupes:

- 1) padidėjusi demografinė jaunos darbo jėgos integracija į rinką;
- 2) vykdoma socialinė politika, pasireiškianti tuo, kad nustatomas minimalus darbo užmokestis, viršijantis jaunos darbo jėgos efektyvumą, todėl darbdaviai renkasi jau patyrusius darbuotojus;
- 3) nepakankamas išsilavinimas ir patirtis (šia priežastį mini visi autoriai be išimties);
- 4) prasta šalies ekonominė situacija, kuriai esant jaunimas nukenčia labiausiai.

1.4. Jaunimo nedarbo ekonominiai padariniai

Pasak M. Beathge (1998) nedarbo pasekmės arba kitaip nuostoliai gali būti įvardijami kaip nedarbo sąnaudos ir išskirstomos į ekonominius, fiskalinius ir visuomeninius, ir suprantamos plačiąja prasme kaip turinčios įtakos visai ekonomikai.

Pasak B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005), ekonominės nedarbo sąnaudos yra sąlygojamos neefektyvaus darbo jėgos ir kitų gamybos priemonių naudojimo ir dėl nedarbo yra netenkama dalies BVP. Minėti autoriai rašo, jog, A. Ouken nustatė nedarbo lygio ir BVP ryšį, kuris pavadintas Ouken dėsniumi, kuris išreiškiamas žemiau patekta formule.

$$\Delta BVP = \frac{1}{100} x [(N1 - Nn) x BVR x 2,5]$$

3 formulė

Bendrojo vidaus produkto netektis dėl nedarbo dažniausiai nustatoma eksperimentiniais vertinimais ir tiesioginiais skaičiavimais pagal šią formulę.

Čia:

Nn – natūralus nedarbo lygis procentais;

$N1$ – faktiškas nedarbo lygis procentais;

2,5 – Oukeno koeficientas, rodantis nedarbo lygio ir BVP atsilikimo santykį. Kitaip tariant, jei faktiškas nedarbo lygis vienu punktu viršija natūralųjį, tuomet BVP atsilieka 2,5 procento;

B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005), teigia, kad BVP praradimas sąlygoja šalies gerovės praradimą, kuris gali būti apibrėžiamas kaip realių pajamų netekimas esant visiškam užimtumui (nepagamintos prekės, nesuteiktos paslaugos). Vis tik šių nedarbo sąnaudų įvertinimas yra ribotas, nes neaišku kokios vėrės prekės ar paslaugos būtų sukurtos darbo atveju, be to BVP dalis lyginama esant visiškam ir nevisiškam užimtumui.

F. Cartmel ir A. Furlong (2003). pateikia tokį ekonominių nedarbo sąnaudų skaičiavimo modelį, pagal kurį pirmiausia turi būti apskaičiuota, kokį procentą neto atlyginimo sudaro buvęs bedarbių neto darbo užmokestis, o turint duomenis, kiek BVP tenka vienam užimtajam, galim apskaičiuoti vidutinį bedarbio produktyvumą, kurį padauginus ir bedarbių skaičiaus gaunamas rezultatas reiškia ekonominių nedarbo sąnaudų dydį.

Fiskalinės nedarbo sąnaudos parodo, koks nuostolis yra patiriamas tiek dėl išmokamų bedarbiams pašalpų, tiek dėl pajamų netekimo mokesčių ar socialinių įnašų pavidalu. Anot B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005) fiskalinių nedarbo nuostolių apskaičiavimų apribojimai yra sąlygoti tam tikrų veiksmų išskyrimo sudėtingumo, tai nedarbo nuostolių dydis, sąlygotas žmogiškojo kapitalo netekties, vartojimo išlaidų ir nusikalstamumo sąsajų, susijusių su nedarbu, taip pat augimo dinamikos ir kitų veiksmų.

Kalbėdami apie visuomenines sąnaudas B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) remiasi O. Lindmann (1999) ir J. Jeager (1999) ir teigia, kad šie socialiniai psichologiniai nedarbo nuostoliai, susiję su žmogiškojo kapitalo praradimu bei augančiu nusikalstamumu. Mat nedarbas yra netikrumo pojūtis, kuris yra susijęs su darbo vietos stabilumu, pažeidžia asmens socialinę ramybę ir surikdo jo socialinį stabilumą.

Pasak minėtų autorių, finansiniai sunkumai, sąlygoti nedarbo, apriboja asmenų minimalių poreikių patenkinimą, o tai tam tikrais gyvenimo etapais yra būtina (apsirūpinimas vaistais ligos

atveju, būsto išlaikymas ir mokesčiai). Taigi dėl nedarbo prarandamų pajamų visuomenėje formuojasi nelygybė, nes paprastai didžiąją bedarbių dalį sudaro nekvalifikuoti ar žemos kvalifikacijos asmenys, kurių darbo užmokestis dar jiems dirbant nebuvo didelis ir ribojo santaupų kaupimą.

Tuo tarpu B. Gruževskis (2002) teigia, kad nedarbas šiandien yra ne tik ekonomikos augimo problema, ypač ekonomiškai stipriose šalyse. Jis tvirtina, kad sena prielaida, jog ekonomikos augimas automatiškai padeda didėti užimtumui ir atlyginimams, darosi vis labiau abejotina ir tampa neaišku, kodėl nedarbas didėja ir užimtumo garantijos didėja, jei auga BVP. Pasak minėto autoriaus, kai kurie ekonomistai teigia, jog užimtumo galimybės plečiasi, jei tai vyksta greičiau nei gausėja darbo jėgos, taigi laisvų darbo vietų daugėjimas reiškia didesnes galimybes rasti darbą..

B. Gruževskio (2002) nuomone, užimtumo galimybių plėtimasis yra glaudžiai susijęs su BVP tenkančiu vienam gyventojui bei su žmogaus plėtros indekso didėjimu. Metinio BVP didėjimas vienu procentiniu punktu atitiko užimtumo galimybių didėjimą 0,09 procentini punktu (skaičiai gauti remiantis 69 valstybėse atlikto tyrimo rezultatais), tai rodo, kad užimtumo galimybių plėtimasis priklauso nuo ekonomikos augimo ir didesnių pagrindinių žmogaus galimybių.

Vis tik ekonomikos augimas nebūtinai virsta platesnėmis užimtumo galimybėmis, norint to pasiekti būti imtis tam tikrų priemonių. Šalims, kurių pajamų tenkančių vienam gyventojui didėjimo greitis panašus, būdingi skirtingi užimtumo galimybių plėtimosi rodikliai, taigi tą patį užimtumo galimybių didėjimą gali sukelti tiek lėtas, tiek greitas ekonomikos augimas.

Dažniausiai kartu su ekonomikos augimu be atitinkančio jį darbo vietų skaičiaus pasireiškia ir užimtumo didėjimas, tačiau ne toks greitas, kad atitiktų darbo jėgos gausėjimo greitį, taigi vis vien išsilaiko tam tikras nedarbo lygis, kuris priklausomai nuo įvairių aplinkybių gali svyruoti. Taip pat svarbus faktorius yra našumas. Pastovus ekonomikos augimas praplečia užimtumo galimybes mažindamas nedarbą ir dalydamas našumo kėlimo teikiamą naudą didėjančiam darbuotojų skaičiui. Vis tik B. Gruževskis (2002) pabrėžia, kad darbo našumas gali didėti ir stagnacijos ar nedarbo atveju – mažėjant žemo našumo darbo vietų skaičiui. Taigi minėta našumo padidinimo nauda įgyjama užimtumo sumažėjimo sąskaita.

Anot minėto autoriaus, ekonomikos augimas yra pagrindinis užimtumo galimybių didėjimo veiksnys. Tai priklauso ne tik nuo augimo greičio, bet ir nuo savybių.

Suprantama, kad neaugant ar net mažėjant jaunimo užimtumui nėra sukuriama tam tikra BVP dalis, vadinasi patiriamas ekonominis nuostolis. Nėra pateikiama pakankamai teorinių ir statistinių duomenų, kuriais remiantis būtų galima tiksliai įvertinti patiriamą nuostolį.

I. Veltov (2003), teigia, panašiai mano ir R. Lyard bei S. Nickell (2005), kad jaunimo darbo našumas nėra toks pats kaip suaugusiųjų, nes šiai darbo jėgos grupei trūksta specialių įgūdžių, patirties. Anot minėto autoriaus, jaunimo darbo našumas gali sudaryti 70-80 procentų bendrojo

darbo našumo. Kadangi nėra pakankamai duomenų šis santykis yra laikomas tikru ir atliekant skaičiavimus imama apatinė riba (70%). Taigi jaunimo našumas gali būti apskaičiuojamas jaunimo darbo užmokesčių palyginus su bendru darbo užmokesčiu ir gautą rezultatą padauginus iš bendro darbo našumo.

Kadangi darbo našumas labai svarbus BVP didėjimo veiksnys ir mažėjant užimtųjų skaičiui nesukuriama tam tikra BVP dalis. Vadinasi ekonominis nuostolis dėl darbo pokyčių yra susijęs su nedarbo kitimu. N. O'Higgis (1997) teigia, kad jaunimo nedarbo nereiktų glaudžiai sieti su bedarbių skaičiaus didėjimu. Vadinasi egzistuoja atotrūkis tarp ekonominio nuostoliu dėl jaunimo užimtumo ir ekonominio nuostolio dėl nedarbo. Jį ekonominėje literatūroje siūloma aiškinti taikant balansinį metodą, nes atotrūkis reiškia negaunamą naudą ir pagal šį metodą ekonominis nuostolis dėl užimtumo sumažėjimo yra nuotolio dėl nedarbo ir negaunamos naudos mažinant nedarbą suma.

Didelė negaunama nauda reiškia, kad nėra išnaudojamos nedarbo mažinimo galimybės. Mažėjantis jaunimo nedarbas turėtų reikšti augančią jaunimo integraciją darbo rinkoje, tačiau ne visada taip yra, dažnai užuot pagausinę dirbančiųjų gretas, jie palieka darbo rinką ir papildo ekonomiškai neefektyvių gyventojų grupę. Ekonominiam nuostoliui turi ir didėjanti jaunimo migracija. Abu šie veiksniai labiausiai didina ekonominį nuostolį dėl užimtumo ir negaunamą naudą.

1.5. Socialinės jaunimo nedarbo pasekmės

Šiuolaikinėje visuomenėje vis labiau auga užimtumo vaidmuo ir svarba. Kylanti šalies ekonominė gerovė, stiprina tiek ekonominę tiek socialinę darbo funkciją pasireiškiančią kaip saviraiškos sąlyga, socialinio aktyvumo pagrindas ir pan. Kita vertus, konkretaus asmens gerovė yra sukuriama pirmiausia darbu. Literatūroje nagrinėjančioje nedarbo pasekmės dažniausiai yra akcentuojamas nedarbas kaip streso, nepakankamo savęs vertinimo, ar net depresijos šaltinis.

Yra nurodoma, kad darbas be pagrindinės funkcijos – darbo užmokesčio ir pragyvenimo šaltinio funkcijos – turi dar keletą latentinių funkcijų, kurios pasitarnauja stipresniam asmens ryšiui su realybe ir tuo pačiu psichinei jo sveikatai.

Pasak B. Gruževskio (2002), Jungtinių tautų vystymosi programos „Globaliniame pranešime apie žmogaus socialinę raidą 1990“ suformuluotas žmogaus socialinės raidos apibrėžimas, pagal kurį žmogaus socialinė raida yra procesas praplečiantis žmogaus pasirinkimo galimybes ir bet kuriame visuomenės gyvenimo lygmenyje individas privalo turėti galimybę pasirinkti tris svarbiausius dalykus: ilgai ir sveikai gyventi, įgyti žinių bei apsirūpinti ištekliais reikalingais normaliam gyvenimo lygiui pasiekti. Nesant šių dalykų daugelis kitų pasirinkimo

galimybių lieka neprieinamos. Minėtas autorius teigia, jog šis apibrėžimas atspindi ir žmogaus socialinės raidos indekso skaičiavimo metodikoje, kuri padeda nustatyti tris komponentus:

- 1) vidutinę būsimo gyvenimo trukmę (K1)
- 2) išsilavinimo pasiekiamumo rodiklį (K2)
- 3) realaus bendrojo vidaus produkto (BVP) dalį, tenkančią vienam gyventojui (K3)

K3 rodiklis ne visiškai atspindi žmogaus galimybę apsirūpinti ištekliais, normaliam gyvenimo lygiui pasiekti. Jis labiau atspindi ūkio pajėgumą, šalies ekonomikos gamybinių potencialą, kuris rinkos ekonomikos sąlygomis įvairioms gyventojų grupėms nėra vienodai prieinamas. Taigi matyti, kad socialinė žmogaus raida yra svarbus veiksnys, apjungiantis tiek ekonomines tiek socialines nedarbo pasekmes, ir parodo, kad darbas yra vienas svarbiausių bendro pasitenkinimo gyvenimu, jo kokybe, garantuojančių emocinį komfortą ir bendrą nusiteikimą.

Viena iš nedarbo sukeliamų emocinių būsenų yra stresas. Anot specialistų psichologinės nedarbo pasekmės tokios kaip stiprūs neigiami emociniai išgyvenimai, sumažėjęs individo sugebėjimas prisitaikyti, savanoriška psichologinė izoliacija, siejama su reprivatizacijos, kitaip tariant nepritekliaus reiškiniu.

Taigi nedarbas, ypač ilgalaikis, ne tik makro lygio problema, kurios ekonominės pasekmės - nesukurtos ekonominės gėrybės. Socialinės bei psichologinės nedarbo pasekmės pasireiškia kaip skurdas, socialinė atskirtis, nepasitikėjimas savimi, prarasta kvalifikacija ir motyvacija dirbti bei depresija - tampa rizikos faktoriumi visuomenei: skatina nusikalstamumo augimą, tampa daugumos socialinių negerovių priežastimi. (<http://www.kaunodiena.lt/lt/?id=6&aid=30414>).

Šia problema yra aktuali ir analizuojant jaunimo nedarbo problemą. Dažnas 15-24 amžiaus gyventojas, susidūręs su negalėjimo įsidarbinti problema patiria stresą. Rinkoje susiklosčiusi tokia situacija, kad jaunas ir patirties neturintis žmogus sunkiai suranda darbą, o ką kalbėti apie tokį darbą, kuris garantuotų pajams, leidžiančius pasirūpinti ištekliais normaliam gyvenimo lygiui.

Remiantis 2004 m., kovo-gegužės mėnesiais, Valstybinės jaunimo reikalų tarybos (VJRT) užsakymu atlikto jaunimo situacijos Lietuvoje tyrimo duomenimis, viena didžiausių problemų, su kuriomis susiduria jauni žmonės yra nedarbas. Tai patvirtino per 50 proc. apklaustų 14-25 metų jaunuolių. (<http://www.studijos.lt/index.php?topic=news&id=756>)

Apibendrinus apklausos rezultatus matytis, kad nesėkmingas integravimasis į darbo rinką bei užimtumo stoka yra vieni svarbiausių neigiamų veiksnių, sąlygojančių daugelį kitų jaunimo problemų atsiradimą – žalingų įpročių plitimą, negalėjimą užsimokėti už mokslus bei įsigyti būstą, stresą. Darbas jaunimo vertybių skalėje yra antroje vietoje po šeimos - net 96,7 proc. apklausoje dalyvavusiųjų teigė, kad jiems darbas yra labai svarbus ar svarbus. Nežiūrint to, 64 proc. jaunimo nedirba jokio darbo. (http://www.jrd.lt/go.php/lit/Jaunimas_ir_darbas/250)

Savęs vertinimas. Savęs vertinimas yra viena svarbiausių asmenybės nuostatų, nes ji siejasi su pasitikėjimu savo jėgomis, sugebėjimu įveikti sunkumus, bendru elgesio aktyvumu. Bedarbių savęs vertinimo ilgalaikių tyrimų duomenimis, net vienerių metų bedarbystė neigiamai įtakoja savęs vertinimą. Psichologų nuomone su nepakankamo savęs vertinimo problema susiduria dažnas jaunuolis, patyręs keletą nesėkmingų bandymų įsidarbinti. (<http://www.equal.lt/lt/pages/ivykiai>)

Statistiniai duomenys leidžia teigti, kad jaunimo nedarbas, diferencijuojant pagal amžiaus grupes, aukščiausias yra tarp jaunimo iki 25 metų. Ir tai yra labiausiai pažeidžiama bei ypatingo dėmesio reikalaujanti socialinė grupė. Neturėdami reikiamo išsilavinimo, darbo įgūdžių ir patyrimo, jauni žmonės dažnai priversti imtis nekvalifikuotų, neprestižinių ir sunkaus fizinio darbo reikalaujančių veiklų.

Viena iš neigiamų šios darbo rinkos raidos tendencijų yra susijusi su nepasirengusiais darbinei veiklai bedarbiais. Jų skaičius nuolat didėja. Iki 1994 m. Lietuvos teritorinėse darbo biržose daugiausiai registravosi kvalifikuoti, atitinkantys darbdavių reikalavimus darbuotojai. Jie buvo praradę darbą dėl įmonės bankrutavimo, etatų mažinimo ar savo noru. Tačiau nuo 1994 m. teritorinėse biržose pradėjo registruotis pradedantys darbinę veiklą žmonės arba turintys darbo stažą, bet ilgą laiką nedirbę ir jau praradę turėtą kvalifikaciją asmenys.

Pradedantys darbo paiešką vaikinai ir merginos neturėjo reikiamo išsilavinimo ir profesinių žinių, o ilgą laiką nedirbę žmonės reikalavo psichologinės pagalbos ir perkvalifikavimo. 1995 m. nepasirengusių ekonominei veiklai žmonių skaičius sudarė 40 proc. visų registruotų darbo biržoje bedarbių. 1996 m. šis rodiklis išaugo iki 57,0 proc., o 1998 m. nepasirengusių darbo rinkai bedarbių lyginamoji dalis padidėjo net iki 88,6 proc.

Analizuojant savęs vertinimo, tarpusavio santykių bei socialinio statuso pokyčius, kuriems turėjo įtakos bedarbių įdarbinimas, matyti, jog įvyko esminiai pokyčiai šių asmenų gyvenime: pasikeitė bedarbių socialinis statusas, pagerėjo įsidarbinusiųjų santykiai su draugais, išsiplėtė pažįstamų ratas, įsidarbinusieji pradėjo drąsiau žiūrėti į ateitį ir į savo galimybes darbo rinkoje, padidėjusios įsidarbinusiųjų šeimos pajamos leidžia geriau realizuoti poreikius. (<http://www.kaunodiena.lt/lt/?id=6&aid=30414>)

Darbo ir socialinių tyrimų instituto tyrimai leidžia tvirtinti, kad ne tik darbo rinkos, bet ir asmens savęs vertinimo požiūriu šie asmenys sugrįžta į visuomenę kaip visaverčiai nariai. Taigi galim daryti išvadą, kad nedarbas išties turi didelės įtakos savęs vertinimui.

Nedarbas ir nusikalstamumas. Nedarbas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių nusikalstamą veiklą. Tarp nusikalstamumo ir nedarbo lygio egzistuoja glaudus ryšys. . Pranešime apie žmogaus socialinę raidą (2000) teigiama, kad nedirbantys ir nesimokantys, bet darbingi asmenys 1999 m. padarė 63 proc. visų išaiškintų nusikaltimų.

Anot V. Gavelio (2001) taip pat ir R. Matiušaitytės (2003) nedarbo lygis su nusikalstamumu gali būti siejamas keliais aspektais. Pirmiausiai dėl bedarbystės stokojama pragyvenimui būtiniausių dalykų, todėl bedarbiai neretai tik darydami nusikaltimus prasimano pragyvenimui būtinų lėšų. D. G. Blanchflower (2001) pritaria A. Gaveliui (2001), kuris teigia, kad niekur nedirbantis ir nesimokantis asmenys turi laisvalaikio perteklių, kuris (ypač jaunimą) skatina ieškoti saviraiškos būdų, nuotykių ir lengvai gaunamų pajamų. Be to, nusikaltimus neretai daro žmonės, sąmoningai pasirinkę nusikalstamą gyvenimo būdą ir iš to pragyvenantys (profesionalūs vagys, sukčiai ir kt.). Nors beveik visuotinai pripažįstama, kad aukštas nedarbo lygis lemia aukštą nusikalstamumo lygį, rajonuose, kuriuose bedarbystė yra didžiausia, nusikalstamumo lygis nebūtinai aukštas.

Anot V. Gavelio (1999) nusikalstamumas šiandien tapo socialiniu reiškiniu, tiesiogiai mažinančiu gyventojų socialinį aktyvumą, gyvenimo lygį, pasitikėjimą rinkos ekonomika.

Tarp nedarbo, skurdo ir nusikalstamumo yra glaudus koreliacinis ryšys. Vis dėl to nedarbas – pradinis veiksnys, suteikiantis postūmį kitiems negatyviems reiškiniams. Todėl sprendami nedarbo problemas, kartu programuojame ir daugelio kitų socialinių – ekonominių reiškinių raidą.

Šiai nuomonei pritaria ir A. Šileika, B. Gruževskis ir kiti (2001). Šie autoriai savo nuomonę iliustruoja 2001 metais atlikto tyrimo rezultatais, teigdami, kad net 52 % kalinčių nedirbo prieš patekdami į laisvės atėmimo įstaigą, o iš dirbusių sandomus darbus net 16 procentų dirbo laikinus ar sezoninius darbus. Šie autoriai atkreipia dėmesį, kad 2001 metais, kada buvo atliktas tyrimas, Lietuvos darbo biržos duomenimis nedarbo lygis šalyje buvo 12,1 %, tad įkalinimo įstaigose atliekančių bausmę asmenų tarpe nedarbas buvo daugiau nei 4 kartus aukštesnis už šalies vidurkį.

Apibendrinant, D. G. Blanchflower (2001) pažymi, kad jaunimo nedarbas turi tiek socialinių, tiek ekonominių, tiek psichologinių pasekmių.

- 1) Darbo neturėjimas gali ilgam neigiamai įtakoti asmens karjerą ir produktyvumą;
- 2) Įsidarbinimo barjerai gali blokuoti jaunų žmonių perėjimą nuo paauglystės prie suaugusiojo, kad turi įtakos šeimos kūrimui.
- 3) Jaunimo nedarbas turi glaudų ryšį su polinkiu į nusikalstamumą, kvaišalų vartojimą, vandalizmą ir sudėtingą integravimąsi į visuomenę.
- 4) Jaunimo nedarbas turi įtakos jaunimo savižudybių rodiklio augimui.
- 5) Jaunimo nedarbas gali vesti prie atitolimo nuo visuomenės, saviizoliacijos ir nepasitikėjimo savimi;
- 6) Jaunimo nedarbas įtakoja šalies ekonomiką per netenkama BVP dalį esant visiškam užimtumui. (D.G. Blanchflower 8 p).

2. JAUNIMO NEDARBAS. SITUACIJA LIETUVOS IR EUROPOS DARBO RINKOJE

Pradedant analizuoti jaunimo nedarbo problemą, yra svarbu apibrėžti „jaunimo“ sąvoką. Lietuvoje šia socialine grupe yra vadinami asmenys, kurių amžius yra nuo 15 iki 24 metų imtinai. Tačiau Niall O'Higgis (1997) pažymi, kad jaunimo amžius kinta priklausomai nuo šalies, jos kultūros, institucinių bei politinių faktorių. Žemiausia riba svyruoja tarp keturiolikos ir šešiolikos priklausomai nuo, koks šalyje yra mažiausias amžius, kada asmuo gali nebelankyti mokymosi įstaigos. (Lietuvoje, kaip žinia, asmuo sulaukęs 15 metų turi teisę savarankiškai nuspręsti, ar toliau tęsti mokslus), tuo tarpu viršutinės ribos svyravimo amplitudė yra kur kas didesnė (Šiaurės Italijoje viršutinė riba yra 29, o pietų Italijoje – 32).

M. Baethge (1998) teigia, kad viena iš šios problemos priežasčių yra išsilavinimas ir darbinių žinių turėjimas. Žemiau pateiktoje lentelėje matyti mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, skaičius.

1 lentelė

Mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, skaičius (tūkstančiais)

	Iš viso	iš jų		
		bendrojo lavinimo mokyklose	profesinėse mokyklose	aukštesniosiose mokyklose
2000	32,7	26,0	6,4	0,3
2004	44,8	38,0	6,8	0,05
2005	42,8	36,1	6,7	0,01

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
(<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1978>)

Iš lentelės matyti, kad 2004 metais palyginus su 2000 – aisiais mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą išaugo 12100, tuo tarpu praėjus vieneriems metams – 2005 metais tokių mokinių buvo 42800, o tai yra 2000 mokinių mažiau nei 2004 – aisiais. Daugiausia mokinių, gavusių tokį išsilavinimą baigė bendrąsias lavinio mokyklas (84,34 % visų vidurinį išsilavinimą galusių mokinių), 15,64 % mokinių baigė profesines mokyklas ir vos 0,02 % vidurinį išsilavinimą gavo aukštesniosiose mokyklose.

Aukštųjų mokyklų ir studentų skaičius

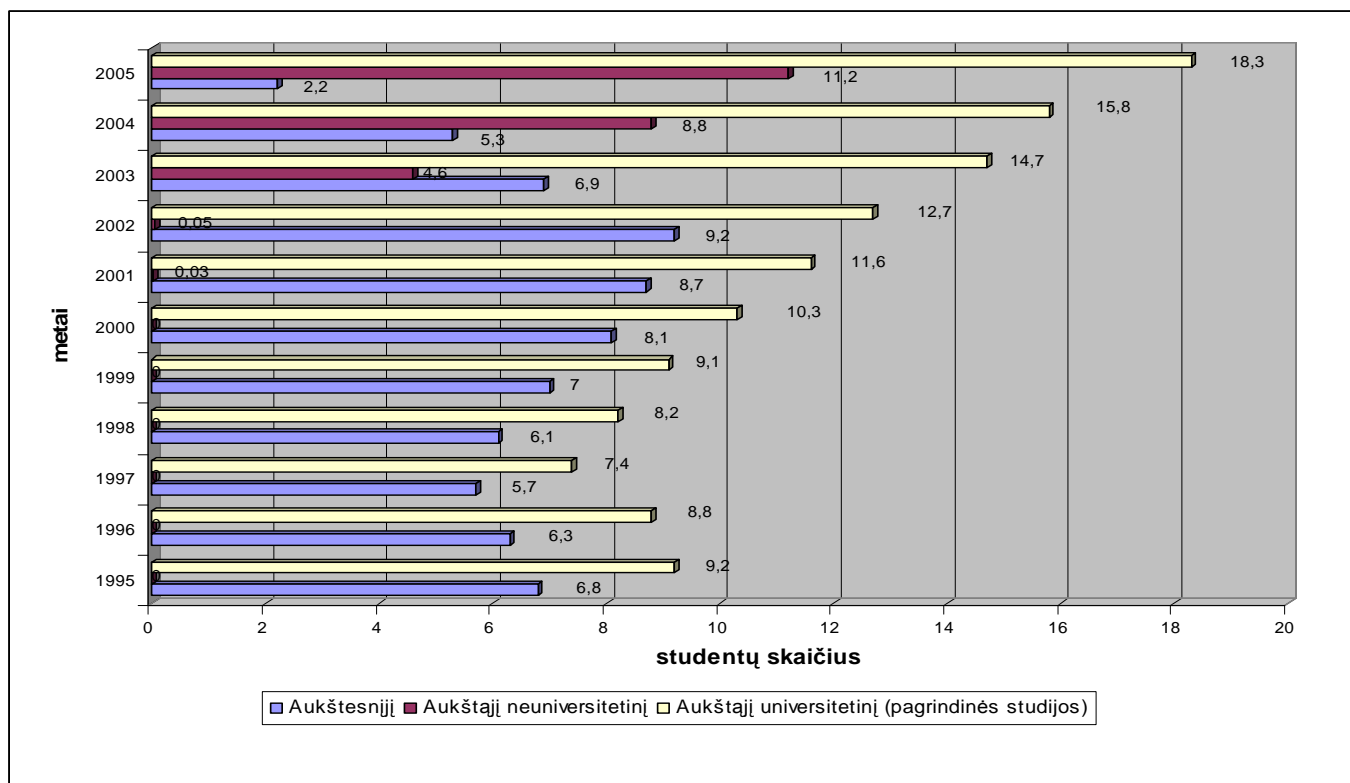
	2000–2001	2004–2005	2005–2006
Kolegijų	7	27	28
Studentų skaičius, tūkst.	3,5	52,2	55,9
Merginų, proc.	61,7	60,2	59,4
Universitetų	19	21	21
Studentų skaičius, tūkst.	95,6	138,5	141,8
Merginų, proc.	58,1	60,1	60,1

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
(<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1980>)

Remiantis statistikos departamento duomenimis 2000 – 2001 metais Lietuvoje buvo 19 universitetų ir jose studijavo 95600 studentų ir 58,1 procentas visų studentų buvo merginos. Tais pačiais metais Lietuvoje buvo 7 kolegijos, kuriose studijavo 3500 studentu. Matyti, kad šiais metais aukštosiose mokyklose iš viso studijavo 99100 studentų.

2004-2005 metais palyginus su 2000 – 2001 metais atsirado du nauji universitetai, o studentų skaičius išaugo iki 60100 it tai yra 2000 studentų daugiau nei 2000 – 2001 metais. Tuo tarpu kolegijų skaičius išaugo iki 27, o jose studijuojančių buvo 52200, taigi palygimus su 2001 metais kolegijose studijuojančiųjų skaičius išaugo 52200. Parėjus vieneriems metams (2005 – 2006 m) Lietuvoje veikė 49 aukštosios mokyklos (28 kolegijos bei 21 universitetas) juose bendrai studijavo 1997700 studentų. Palyginus su 2000 – 2001 metais aukštosiose mokyklose besimokančių studentų skaičius išaugo 98600.

Remiantis tokiais duomenimis, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje jaunimas vis labiau suvokia, kaip yra svarbu įgyti tinkamą išsilavinimą ir to siekia. Tai patvirtina ir žemiau pateiktas grafikas, kuriame pavaizduotas studentų skaičius, įgijusių aukštesnįjį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį universitetinį išsilavinimą 1995 – 2005 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento pateikiama informacija
<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1898>

3. pav. Studentų įgijusių aukštesnįjį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį universitetinį išsilavinimą (tūkstančiais) 1995 – 2005 metais

Iš aukščiau patrikto grafiko matyti, kad nuo 1997 metų studentų įgijusių tiek aukštesnįjį, tiek aukštąjį mokslą kasmet vis daugėjo iki 2002 metų. 2002 metų duomenis palyginus su 1997 metais matyti, kad aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą kartu sudėjus gavo 8800 studentų daugiau. 2001 metais buvo pradėtos steigti aukštosios neuniversitetinės mokyklos, kurioms buvo suteikta teisė išduoti aukštojo mokslo diplomus. Pirmais dvejais veiklos metais aukštosios neuniversitetinės mokyklos nebuvo populiarios, buvo abejojama dėl jų veiklos, suteikiamo išsilavinimo, diplomų tikrumo ir panašiai, tačiau 2003 metais išsisklaidžius abejonėms studijuojančių aukštosiose neuniversitetinės mokyklose padaugėjo ir tas lėmė, jog nuo šių metų ėmė mažėti norinčių įgyti aukštesnįjį išsilavinimą.

2005 metais Statistikos departamento duomenimis bendrai norinčių įgyti išsilavinimą analizuojamose mokymo institucijose studijavo 31900 studentų, iš jų 2200 aukštesniosiose, 11200 aukštosiose neuniversitetinėse ir likęs skaičius aukštosiose universitetinėse mokyklose. Palyginus šį rodiklį su 1997 metais, kad studijuojančiųjų skaičius buvo mažiausias, matyti, kad norinčių įsigyti tokį išsilavinimą yra 18800 studentų daugiau.

Remiantis tiek Lietuvos statistikos departamento, tiek Eurostato duomenimis didžiausia paklauso darbo rinkoje yra techninį ir technologinį išsilavinimą turintiems darbuotojams.

Ketvirtoje lentelėje pateikiami duomenys apie vaikinų ir merginų skaičių įgijusių aukštesnįjį ir aukštąjį gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų išsilavinimą tūkstančiui 20 – 29 metų šalies gyventojų.

3 lentelė

**Parengta aukštesniojo ir aukštojo mokslo gamtos, technikos
ir taikomųjų mokslų specialistų**

	2000	2004	2005
Iš viso	13,5	17,5	18,9
Merginos	9,7	12,6	13,5
Vaikinai	17,2	22,3	24,2

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės
(<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1981>)

Pateiktoje lentelėje matyti, kad 2000 metais iš 1000 šalies 20- 29m gyventojų minėtą išsilavinimą buvo įgiję 13,5 asmens (tai yra vos 1,35 proc.) iš jų 9,7 merginos ir 17,2 vaikinų. Praėjus ketveriems metams ir įvykus įvairiems pokyčiams šalies švietimo sistemas, pasikeitus gyventojų ir ypač jaunų žmonių pasaulėžiūrai padaugėjo tokį išsilavinimą turinčių gyventojų. 2004 metais aukštesnįjį ar aukštąjį gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų specialistų išsilavinimą turi 17,5 asmenys tūkstančiui jaunų gyventojų. O praėjus dar vieneriems metams tokį išsilavinimą turinčių jaunų gyventojų buvo 1,89 % ir palyginus su 2000 metais šis rodiklis išaugo 0,54 % (5,4 gyventojais). Nors iš lentelės „ Parengta aukštesniojo ir aukštojo mokslo gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų specialistų“ matyti, kad auga gyventojų turinčių tokį išsilavinimą skaičius, tačiau tas augimas yra mažas, nes galima teigti, kad kiekvienais metais įgyti tokį išsilavinimą apsisprendžia vidutiniškai vienas asmuo iš tūkstančio.

Lentelės duomenys atspindi ir pokyčius, vykstančius visuomenės mąstyme, požiūryje į moters padėtį visuomenėje, tai rodo augantis merginų skaičius, turinčių techninį išsilavinimą tokių merginų 2005 metais palyginus su 2000 išaugo 3,8–niomis iš tūkstančio.

Vis tik nepaisant kylančio gyventojų išsilavinimo lygio, situacija jaunimo darbo rinkoje yra nepavydėtina, nes šios socialinės grupės nedarbas po kol kas yra didžiausias, o tai neigiamai įtakoja šalies ekonomiką. Žemiau pateiktoje lentelėje pavaizduoti užimtumo rodikliai, išskiriant jaunimą.

Pagrindiniai gyventojų užimtumo rodikliai

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tūkstančiais									
Gyventojai metų pradžioje, iš viso	3562,3	3536,4	3512,1	3487,0	3475,6	3462,5	3445,9	3425,3	3403,3
Darbo jėga	1716,0	1705,5	1671,5	1635,8	1630,3	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3
Užimti gyventojai iš viso	1489,4	1456,5	1397,8	1351,8	1405,9	1438,0	1436,3	1473,9	1499,0
Procentais									
15-24 metų darbo jėgos aktyvumo lygis	42,9	42,1	36,3	32,6	30,7	30,0	26,2	25,0	26,3
15-24 metų užimtumo lygis	33,0	30,6	25,4	22,5	23,6	22,6	20,3	21,1	23,7
15-24 metų nedarbo lygis	22,9	27,2	30,0	31,1	23,0	24,8	22,5	15,7	9,8

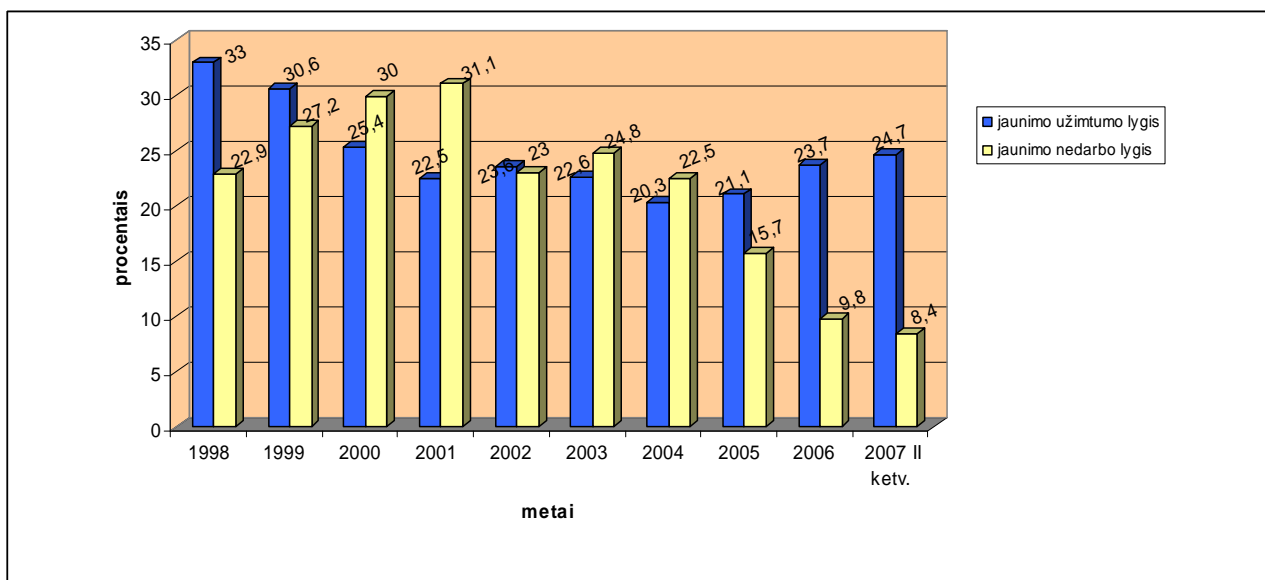
Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės
(<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=13120>)

Aukščiau pateiktoje lentelėje pateikiami duomenys apie gyventojų užimtumą išskiriant jaunimą. Matyti, kad 2005 metais mūsų šalyje buvo 3403300 gyventojų ir jų tarpe 1588300 darbo jėgos. Šis terminas taikomas apibrėžti visus darbingo amžiaus gyventojus tiek užimtus, tiek bedarbius. Galima teigti, kad 2006 metais darbo jėga sudarė 46,66 procentą šalies gyventojų. Iš lentelės matyti, kad mažėjant gyventojų skaičiui mažėja ir darbo jėgos, tai yra natūralu, o vienas iš svarbiausių veiksnių įtakojančių darbo jėgos mažėjimą yra emigracija.

Iš duomenų vaizduojamų lentelėje matyti, kad užimtumo lygis iki 2001 metų mažėjo ir minėtais metais pasiekė mažiausią užimtumo lygį per lentelėje analizuojamus 9 metus ir užimti buvo 1351800 asmenys, tai palyginus su 1998 metais yra 137600 žmonių mažiau. Tačiau nuo 2002 metų situacija ėmė taisytis ir šalies užimtumo lygis ima didėti, 2005 metais užimti yra 1473900 gyventojai, o 2006 metais šis rodiklis išauga 1,68 procento ir pasiekia 1499000 ribą.

Remiantis Lietuvos Respublikos Statistikos departamento pateikiamam informacija, užimti gyventojai yra tiriamojo amžiaus asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokią darbą ne trumpiau kaip 1 valandą, už kurią gavo darbo užmokestį pinigais arba natūra (maisto produktais ar kitais gaminiais), ar turėjo pelno (pajamų). Tai visi asmenys, priklausantys užimtųjų kategorijai: darbdaviai, savininkai, ūkininkai, samdomi darbuotojai, šeiminiėje įmonėje dirbantys šeimos nariai, savarankiškai dirbantys asmenys.

Tam, kad būtų galima geriau matyti jaunimo užimtumo pokyčius per analizuojamus metus, žemiau pateikiamas grafikas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis, aukščiau pateikta lentele

4 pav. Jaunimo užimtumo ir nedarbo lygis 1998 m – 2007 metų II ketvirtis (procentais)

Iš grafiko matyti, kad jaunimo užimtumo lygis analizuojamais metais su nedideliais pakilimais, tačiau iki 2004 mažėja. 1998 metais jaunimo užimtumo lygis siekė 33 procentus, 1999 metais jis sumažėjo 2,94 procentais, 2000 metais – 7,6 procento mažiau. Mažiausias jaunimo užimtumo lygis buvo 2004 metais. Palyginus šį rodiklį su 1998 metų duomenimis matyti, kad jis yra 12,7 procentų mažesnis. Reikia paminėti, kad užimtumo lygis yra apibūdinamas kaip tiriamos amžiaus grupės užimtų gyventojų ir tos pačios amžiaus grupės gyventojų santykis, taigi galima teigti, kad 2004 metais neužimtas jaunimas sudarė 79,9 procento, o 2005 metais šis rodiklis buvo kiek mažesnis ir siekė 79,7 procento.

Nuo 2005 metų pastebimas ganėtinai ženklus jaunimo užimtumo rodiklio kilimas per trejus metus iki 2007 metų II ketvirčio pabaigos (2007 metų II ketvirčio pateikiamų rodiklių reikšmės atitinka pirmų dviejų ketvirčio analizuojamų rodiklių aritmetinį vidurkį) jaunimo užimtumo rodiklis išaugo 4,40 procento ir pasiekė 24,7 ribą, tai yra ketvirtas pagal gerumą rezultatas per analizuojamus 10 metų.

Paanalizavus jaunimo nedarbo rodiklį (bedarbių ir darbo jėgos santykį), matyti, kad didžiausias 15 – 24 metų amžiaus grupės nedarbas buvo 2001 metais ir siekė 31,1 % iki šių metų buvo pastebimas nedarbo augimas, o nuo 2002 metų šis rodiklis ima mažėti. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis ryškus jaunimo nedarbo lygio sumažėjimas pastebėtas 2005 metais, jai jis sumažėjo 6,8% – ir buvo 15,7%, 2006 jaunimo nedarbo lygis buvo 5,9 % mažesnis, o 2007 II ketvirtį analizuojamas rodiklis buvo 8,4 % ir tai yra geriausias rezultatas per visus 10 metų.

Vis tik reali situacija nėra tokia džiuginanti, kokia gali pasirodyti iš mažėjančio nedarbo lygio augančio jaunimo užimtumo, mažėjantis gyventojų skaičiaus ir darbo jėgos rodiklis išpėja

apie kitas gresiančias problemas, kurių viena priežasčių yra auganti tiek jaunimo tiek kitu socialinių segmentų emigracija.

2.1. Jaunimo migracija ir jos padariniai

Castles ir Miller migraciją apibūdina kaip žmonių persikėlimo iš vienos vietos į kitą procesą. Šie procesai yra neišvengiami, tačiau kartu ir pavojingi, tiek eksportuojančiai, tiek importuojančiai darbo jėgą šaliai. Pasak, A. Unhlendorff ir K. Zimmerman (2006), migracijos sąvoka apima bet kokią žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką. Anot R. Matiušaitytės (2003), migracija gali būti klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, laiką, vietą, teisinį statusą ir pan.

Laisvosios rinkos institutas teigia, kad migracija keičia žmonių ir valstybių gyvenimus. Gyventojams migracija yra galimybė pagerinti savo gyvenimo sąlygas keičiant gyvenamąją ir darbo vietą, valstybėms - imigrantai naujos darbo jėgos šaltinis, emigracija sprendžia ir kuria įvairias ekonomines, socialines ar demografines problemas. (www.lrinka.lt/uploads/files/dir18/15_0.php)

Žmogaus teisių centras informuoja, kad jaunimo emigracija yra skatinama jaunimo darbo rinkoje lygių galimybių deficito. Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LiJOT) prezidentas Miroslavas Monkevičius tvirtina, kad pats blogiausias scenarijus, kurį gali sukelti didėjanti jaunimo emigracija - socialinė ir ekonominė krizė. Anot jo, tai paskatintų kviesti kur kas daugiau tam tikrų sričių specialistų iš trečiojo pasaulio šalių, kurie šiuo metu jau pradėjo plūsti į Lietuvą. (<http://www.lchr.lt/index.php?lang=1&sid=459>).

Nuo migracijos reiškinių vertinimo ir migracijos aiškinimo priklauso ir valstybės priemonių pasirinkimas. Vidinė ES darbuotojų migracija - tai viena iš keturių laisvių, suvienijančių ES valstybių narių rinkas. Laisvas darbuotojų judėjimas įtvirtintas ES sutartyse, skatinamas priimant ES teisės aktus, kurie užtikrina, kad atvykę iš kitų valstybių narių darbuotojai nebūtų diskriminuojami, vykdomos įvairios darbuotojų mobilumo skatinimo programos. Lietuvos gyventojai naudojami vieningos ES rinkos privalumais ir siekia gyvenimą pagerinti dirbdami kitose ES valstybėse. Pastaruoju metu imta nerimauti, jog masinė gyventojų emigracija turi neigiamos įtakos valstybės raidai, svarstomos įvairios valstybės politikos priemonės gyventojų emigracijai valdyti.

Darbo migrantų iš Lietuvos daugiausia priima AV, Vokietija, Lenkija, Airija, Didžioji Britanija, Danija ir Švedija. Įvairiais vertinimais, 1998–2000 m. beveik 50 proc. migrantų patraukė Lenkija (19,1 proc.), Vokietija (17 proc.), ir JAV (11,7 proc.). Į Didžiąją Britaniją išvyko 8,7 proc.,

Daniją - 6,2 proc. ir Švediją - 5,6 proc. migrantų. Iš viso iki 2004 m. gegužės priskaičiuojama apie 195 000 emigrantų

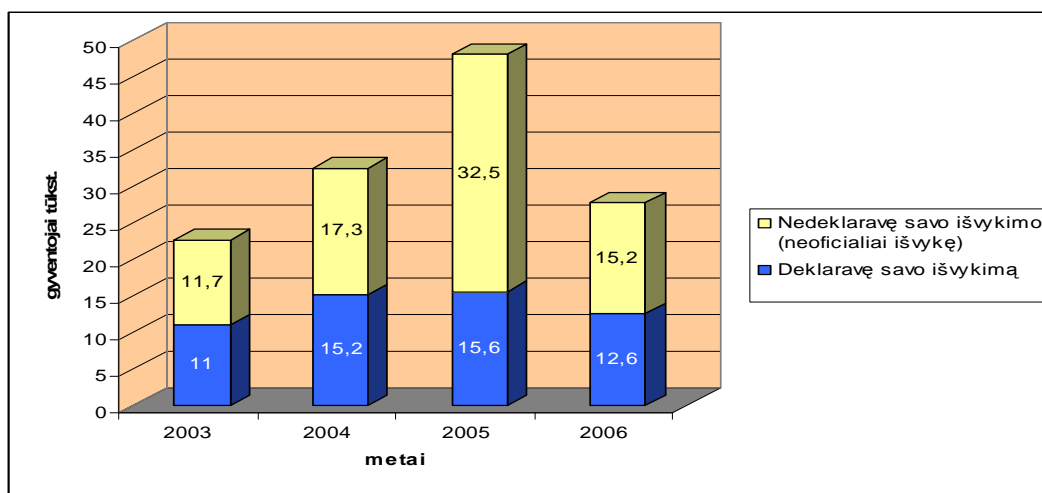
Oficiali statistika nurodo, jog 2004 ir 2005 metais, iš Lietuvos išvyko apie 15 000 asmenų. Sodros duomenimis, 2005 m. iš Lietuvos emigravo 15,6 tūkst. žmonių. Svarbu pažymėti, kad šie duomenys - tai registruota migracija - žmonės, kurie pranešė apie adresą pasikeitimą. Akivaizdu, jog jie sudaro tik dalį migravusiųjų. Nors tokia prievolė ir yra numatyta Lietuvos teisės akty, ES ribose laisvai judantys Lietuvos piliečiai dažnai jos nepaiso.

www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php

Per penkiolika nepriklausomybės metų iš Lietuvos į užsienį visam laikui išvyko apie 300 tūkst. žmonių, dauguma jų - jaunimas, iš jų grįžo tik apie 70 tūkstančių. Įstojimas į ES nesumažino emigracijos mastų.

Anot M. Adomėno (2006), 2004 metais migravo apie 50 tūkst. gyventojų (tai vertindamas rėmėsi atliekamomis apklausomis ir 2004 metais sumažėjusiu atsakymų skaičiumi). Jis taip pat pabrėžė, kad kai kurie tyrinėtojai vertina, jog legalių/nelegalių, t.y. užsiregistravusių ir nesiregistravusių, migrantų santykis galėtų būti 1/3, todėl oficialiąją statistiką reikėtų dauginti iš trijų norint sužinoti realų migrantų skaičių. Pilietinės visuomenės instituto tyrimo duomenimis, Lietuvos emigrantų yra 200-250 tūkst., iš kurių apytiksliai po 50 tūkst. JAV ir Didžiojoje Britanijoje, po 30 tūkst. Airijoje ir Ispanijoje, 10 tūkst. Vokietijoje, 5 tūkst. Norvegijoje.

Laisvosios rinkos instituto duomenimis dėl emigracijos daugiausia prarandama darbingo amžiaus jaunimo. 2005 metais, Sodros duomenimis, tarp emigrantų penktadalį sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 20–24 metų amžiaus – 16,3 proc., 30–34 metų amžiaus – 12,9 proc. ir 35–39 metų amžiaus – 8,8 proc., o 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai – tik 2,9 proc. Žemiau pateikiamas grafikas iliustruojantis tiek bendrą emigrantų srautą 2003 – 2006 metais, tiek leidžiantis pamatyti, kiek žmonių deklaruoja savo išvykimą į užsienį, o kiek ne.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. www.stat.gov.lt

5. pav. Lietuvių migracija 2003-2006 metais (tūkst.)

Remiantis statistikos departamento duomenimis daugiausia emigruoja jauni žmonės. 2006 m. penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai jų 2006 metais emigravo 5560, 20–24 metų amžiaus gyventojai sudarė 15 procentų (4170 jaunų žmonių) ir 30–34 metų amžiaus – 12 procentų. Palyginus šiuos duomenis su 2003 metais, pastebima, kad pastaraisiais metais emigravo 5000 jaunimo 25-29 metų matų amžiaus, o 20-24 metų emigravo 36100 gyventojų. Didžiausias emigracijos mastas mūsų šalyje buvo 2005 metais, kai statistikos departamento duomenimis iš viso iš šalies emigravo 48100 gyventojų, kurių tarpe buvo 32500 asmenys neinformavę valstybės institucijų apie savo išvykimo.

Viena pagrindinių emigracijos priežasčių nurodoma teoretikų ir įvardijama pačių migrantų yra potencialių asmeninių pajamų padidėjimas. Anot C. Ozden ir M. Schiff (2006), pagrindinė pietų–šiaurės migracijos priežastis dažniausiai yra tikėtinų pajamų skirtumas įvertinus migracijos sąnaudas.

Bendrovės RAIT atliktos apklausos duomenimis, svarbiausia respondentų manymu emigracijos priežastis yra nedidelis darbo užmokestis – taip mano 90 proc. Lietuvos gyventojų (Gyventojų emigraciją skatina maži atlyginimai, 2005-09-24, (www.bernardinai.lt).

Ženkliai skiriasi absoliučiais dydžiais lyginami atlyginimai Lietuvoje ir kitose ES valstybėse. Minimali alga Lietuvoje 2004 metais buvo 550 litų, ją, remiantis įvairiais šaltiniais, gavo apie 20 proc. dirbančiųjų. Minimalią algą gaunančiųjų pajamas potencialiai didina nelegalių atlyginimų mokėjimas, kuriuos, pasak Laisvosios rinkos instituto, gauna 11–17 proc. dirbančiųjų. (15-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas: 2004/2005 (2). www.lrinka.lt)

Vyriausybės nustatyta minimali alga 2005 metais Lietuvoje (145 eurų) ir ji remiantis Eurostato duomenis buvo 10 kartų mažesnė nei minimali alga Liuksemburge (1 467 eurų) ir apie 8 kartus mažesnė nei Airijoje (1 183 eurų), Didžiojoje Britanijoje (1 197 eurų), Belgijoje (1 210 eurų) ar Prancūzijoje(1 197 eurų). Minimalios algos dydis varijuoja ir skirtingose ES-15 valstybėse – Portugalijos, Ispanijos ar Graikijos minimali alga dvigubai mažesnė už minėtos Airijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Belgijos valstybių grupės. (www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php).

Registruotas nedarbas Lietuvoje iki 2000 m. buvo vienas iš aukščiausių ES. 2000 metais, Darbo biržos duomenimis, buvo 204,9 tūkst. biržoje registruotų bedarbių, o tai remiantis 2004 metų darbo biržos ataskaita sudarė 10,2 proc. visos darbo jėgos. 2006 metų sausį registruoti bedarbiai sudarė 4,1 proc. visos darbo jėgos.

Rinkos analizes ir tyrimų grupės duomenimis, didelis nedarbas Lietuvoje, gyventojų nuomone, yra antra pagal svarbą priežastis, kuri skatina emigruoti. 2003 m. nedarbo lygis buvo 13 proc., 2004 m. - 11,4 proc. Vertinant pagal amžiaus grupes išsiskyrė 15-24 metų gyventojai, net 22,5 proc. jų buvo registruoti bedarbiai 2004 metais. 2006 m. sausio 1 d. Darbo birža buvo užregistravusi 87,2 tūkst. bedarbių. Per 2005 m. bedarbių skaičius sumažėjo 31 proc. (39,2 tūkst.).

Migracijos poveikis ekonomikai pasireiškia mažėjančiu nedarbo lygiu, augančiu darbo užmokesčiu, nes darbo užmokesčio augimą rinkoje lemia darbo jėgos pasiūlos ir paklausos santykis bei augantis produktyvumas, o darbuotojų emigracija ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimas sudarė sąlygas žymiai kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams, tai kartu paspartino ir vidutinio darbo užmokesčio kilimą.

Atlyginimų kilimas sietinas ir su darbo jėgos trūkumu, ir su emigracijos prevencija – darbdaviai aktyviai siekia užkirsti kelią emigracijai ir yra skatinami darbuotojams pasiūlyti konkurencingus atlyginimus. RAIT atlikto tyrimo duomenimis, darbuotojui išlaikyti nebūtina pasiūlyti tokio atlyginimo, kokį darbuotojas mano gausiąs užsienyje – dažniausiai pakanka žymaus darbuotojo materialinės padėties pagerinimo tam, kad kuriam laikui motyvacija emigruoti būtų sumažinta.

(http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gai_res_pokyciams/3324).

Didėjantys atlyginimai turi ir neigiamų pasekmių įmonėms vieną jų, tai jog kyla darbo jėgos sąnaudos. Šias sąnaudas įmonė priversta kompensuoti iš kitų šaltinių: mažinti investicijas, peržiūrėti atlyginimų dydžius perskirstant atlyginimus potencialiems migrantams, kuriuos įmonė nori išlaikyti, ir kt. Darbo sąnaudų kilimas taip pat mažina Lietuvos kaip pigios darbo jėgos vietos investicijoms patrauklumą. (http://www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php)

Laisvosios rinkos institutas straipsnyje“ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams“ pažymi, kad dėl darbo jėgos trūkumo gerėja darbuotojų darbo sąlygos Lietuvoje. Darbdaviai, siekdami neprarasti darbo jėgos, turi ne tik didinti atlyginimus, bet ir imtis kitų darbo jėgos pritraukimo ir išlaikymo priemonių tokių kaip darbuotojų draudimas gyvybės draudimu, įvairių skatinimo sistemas taikymas: šventės vaikams, poilsio stovyklos ir pan.

Vis tik darbo jėgos trūkumas yra auganti našta Lietuvos ekonomikai. Darbuotojų praradimą įmonės siekia užpildyti naujais darbuotojais, tačiau bet kokia personalo kaita reikalauja papildomų sąnaudų ir pereinamojo laikotarpio rasti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus arba tą kvalifikaciją suteikti. Įmonės pačios imasi mokyti naujus darbuotojus.

(www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php).

Per 2005 m. darbo biržoje įregistruota 102 tūkst. darbo vietų nuolatiniam ir apie 22 tūkst. laikinam darbui. Darbo biržos duomenimis, jai tarpininkaujant įdarbinta per 109 tūkst. darbo ieškojusių asmenų.

Darbo jėgos trūkumą potencialiai gali kompensuoti investicijomis į esančius darbuotojus keliant jų našumą, investuoti į technologijas, kurios leistų sumažinti reikalingų darbuotojų skaičių, papildomos darbo jėgos pritraukimas į darbo rinką, pavyzdžiui, imigrantų iš kitų valstybių ar iš neaktyvios darbo jėgos Lietuvoje.

Laisvosios rinkos instituto duomenimis, dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, mokančių socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Todėl auga darbingo amžiaus ir gaunančių pensijas santykis. Tokia tendencija stiprės ateityje, nes migruoja darbingo amžiaus žmonės su vaikais – būsimais socialinio draudimo įmokų mokėtojais. Sunkumus

Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti nei esantys bedarbiai, nei technologijos, tada potencialiai mažėjantis dirbančių žmonių kiekis gali lemti ekonomikos augimo lėtėjimą. Sparčiausiai Lietuvos ekonomika pastaruosius metus auga srityse, reikalaujančiose daug darbo jėgos – gamyba ir prekyba, ypač mažmeninė. Todėl darbo jėgos trūkumas, kurio nepajėgs užpildyti Lietuvoje esanti arba importuojama darbo jėga, lems ir sukuriamos pridėtinės vertės mažėjimą. (www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php).

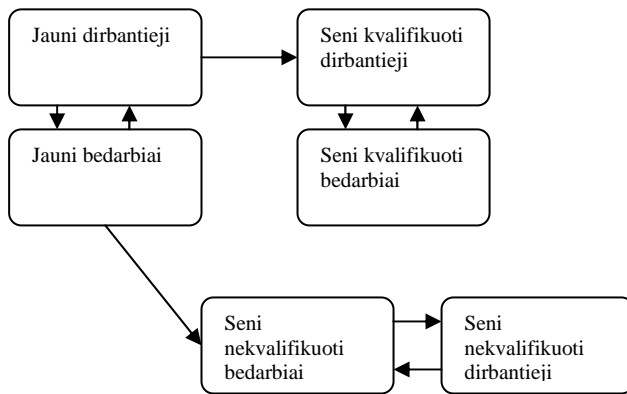
2.2 Jaunimo nedarbo problema ES valstybėse.

Dauguma valstybių susiduria su jaunimo nedarbo problema ir pripažįsta, kad ši problema turi būti sprendžiama, nes kitaip tai gali turėti neigiamų socialinių, ekonominių ar net politinių pasekmių. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros agentūros (OECD) šalyse jaunimo nedarbo problema yra aktuali 2 paskutiniuosius dešimtmečius. D.G Blanchflower ir R. Freeman (2000) išsiaiškino, kodėl jaunimo situacija darbo rinkoje pablogėjo netgi rinkoje vykstant kai kuriems palankiems pokyčiams, tokiems kaip augantis išsimokslinimo lygis ar darbo jėgos trūkumas rinkoje.

Šie autoriai pritaria tiek O.Higgis (1997), tiek B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005) nuomonei, kad jaunimui įsitvirtinti darbo rinkoje trukdo patirties stoka. Taip pat D.G Blanchflower ir R. Freeman (2000) mini jog jaunimo nedarbui įtakos turi ne tik ekonominės šalies situacija, bet ir daugelis demografinių veiksnių. Anot šių autorių jaunimo nedarbą teigiamai įtakoja sumažėjęs jaunimo skaičius visoje populiacijoje. Tačiau yra susiduriama su problema, kad jaunimo stoka apsunkina įmonėms pasirinkimą.

Tam kad paaiškintume ryšį tarp mažėjančio jaunimo kiekio darbo rinkoje ir augančio jaunimo nedarbo, pasak D.G Blanchflower ir R. Freeman (2000) reikia analizuoti santykį tarp jaunos ir senos (pensijinio amžiaus) darbo jėgos. H. Sugiura (2006) pateikia schemą atspindinčią ryšį tarp jaunos ir senos darbo jėgos ir darbuotojų srautus.

Šaltinis: HIROAKI, S. (2006) Youth unemployment and overlapping generations, p.11

6 pav. Jaunų ir senų darbuotojų srautai

H.Sugiura (2006) teigia, kad darbo jėgos rinkoje dalyvauja skirtingos generacijos ir tai įtakoja senėjimo procesą – perėjimą iš jaunis į seną darbo jėgą – sutelkiant dėmesį į įgūdžių įgijimą bėgant laikui. Taigi atsiranda tikimybė, kad Mažėjanti jaunimo populiacija gali paskinti procesus, kai jaunimo vietas darbo rinkoje užima pensinio ar arti pensinio amžiaus žmonės. Taip yra įtakojami demografiniai procesai (pvz. amžiaus nuo , kurio išeinama į pensiją padidinimas) bei sukeldama jaunimo nedarbo problema.

Kvalifikuoti nors ir pagyvenę darbo rinkos dalyviai yra kur kas geriau vertinami nei jauni ir dažniau įmonės renkasi nemenką patirtį turinčius darbuotojus, darydamos prielaidą, kad šie bus kur kas produktyvesni. Šitokia situacija tarsi sukuria prielaidą, kad šiandien į darbą nepriimant jaunų ir nepatyrusių žmonių sumažėja galimybė, kad jiems sulaukus rinkoje populiarus darbingo amžiaus (30 metų ir daugiau) šie žmonės neturės pakankamai kvalifikacijos ir kompetencijos, kurios iš jų bus tikimasi. Taigi jauni bedarbiai ateityje taps senais nekvalifikuotais bedarbiais ir - kaip teigia H.Sugiura (2006) – jiems jau nebus jokių šansų tapti kvalifikuotais Tuo tarpu jauni nepatyrę, tačiau priimti į darbą asmenys laikui bėgant taps kvalifikuotais darbuotojais, o vėliau senais, tačiau vertinamais ir ilgą laiką dirbančiais asmenimis.

Vadinasi galima daryti išvadą, kad jaunimo nedarbo problema turi ne tik momentinį, bet ir išliekamąjį poveikį, kuris skatina bendrą nedarbo lygio augimą.

Viena iš autorių analizuojančių jaunimo nedarbo problemas Europos Sąjungoje yra B. Insengard (2003), kuri teigia, kad per paskutiniuosius du dešimtmečius Europos Sąjungos valstybėse jaunimo nedarbo lygis stipriai svyravo. 1980 metais jauni Belgijos, Prancūzijos, Graikijos, Italijos ir Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės gyventojai turėjo didelę grėsmę tapti bedarbiais (beje tai buvo aktualu ne tik jaunimui). Po 1980 metų kritinio bumo sekė laikinas situacijos pagerėjimas ir 1990 metais daugelis valstybių sumažino savo nedarbo lygį, tačiau netrukus nedarbo lygis grįžo į pradinę padėtį ar net buvo didesnis. Kaip teigia minėta autorė jaunimo nedarbo lygis 1990 – 1995 metais grėsmingai augo beveik visose Europos Sąjungos šalyse. Tuo metu Suomijos nedarbo lygis išaugo itin stipriais nuo 6,4 % iki 41.2 % (žr. 5 lentelė)

Žemiau pateikiama 5 lentelė „Jaunimo nedarbo lygis % Europos Sąjungos šalyse 1985 – 2005 metais“. Joje atsispindi jaunimo nedarbo pokyčiai atitinkamai laikotarpiams.

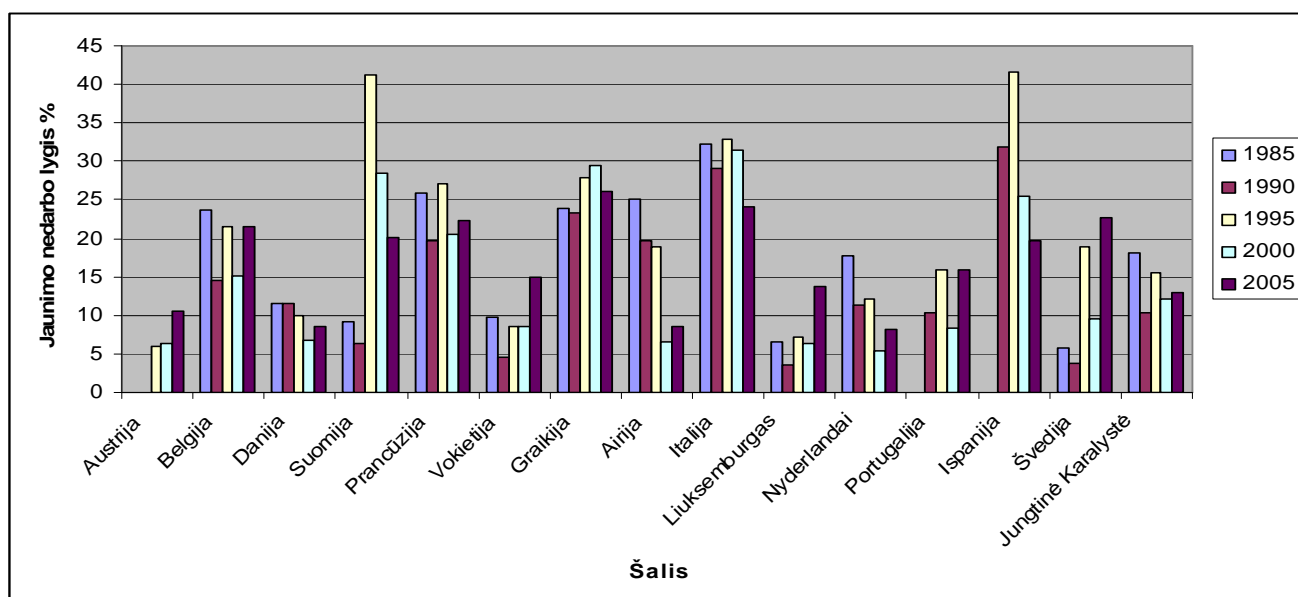
Po lentelės pateikiamas grafikas „Jaunimo nedarbas ES 1985 – 2005 m“, leidžiantis vizualiai išvysti, įvertinti jaunimo situaciją darbo rinkoje bei palyginti rezultatus tarp skirtingų valstybių.

5 lentelė

Jaunimo nedarbo lygis % Europos Sąjungos šalyse 1985 – 2005 metais

Šalis / metai	1985	1990	1995	2000	2005
Austrija	-		5,9	6,3	10,5
Belgija	23,6	14,5	21,5	15,2	21,5
Danija	11,5	11,5	9,9	6,7	8,6
Suomija	9,1	6,4	41,2	28,4	20,1
Prancūzija	25,8	19,8	27,1	20,6	22,3
Vokietija	9,8	4,6	8,5	8,5	15
Graikija	23,9	23,2	27,9	29,5	26
Airija	25,1	19,8	19	6,5	8,6
Italija	32,2	29	32,8	31,5	24
Liuksemburgas	6,5	3,6	7,2	6,4	13,8
Nyderlandai	17,7	11,4	12,1	5,3	8,2
Portugalija	-	10,4	16	8,4	16
Ispanija	-	31,8	41,7	25,5	19,7
Švedija	5,8	3,8	19	9,5	22,6
Jungtinė Karalystė	18,2	10,4	15,5	12,1	12,9

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis ISENGARD, B. (2003) Youth unemployment: individual risk factors and institutional determinants. A case study of Germany and The United Kingdom. p. 31 ir Eurostat duomenimis.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis ISENGARD, B. (2003) Youth unemployment: individual risk factors and institutional determinants. A case study of Germany and The United Kingdom. p. 31 ir Eurostat duomenimis

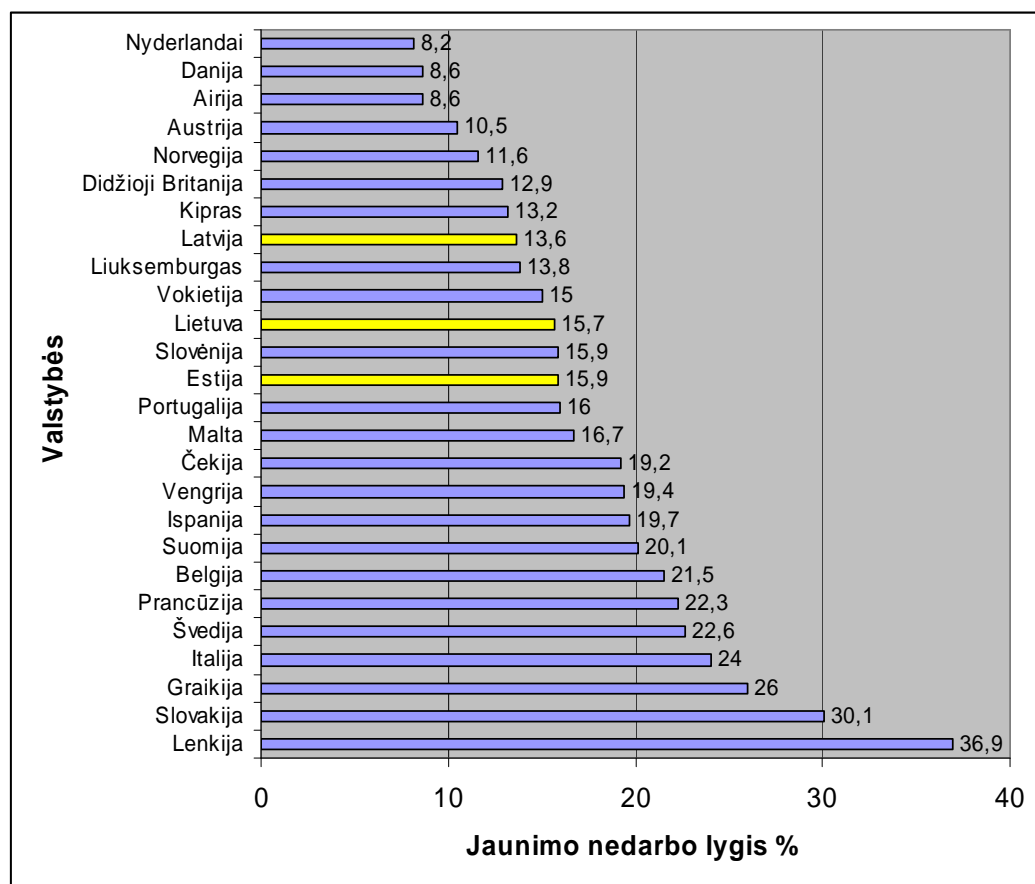
7. pav. Jaunimo nedarbas ES 1985 – 2005 m

Remiantis 5 lentelės duomenimis prasčiausia jaunimo situacija darbo rinkoje 1985 metais buvo Italijoje, kur jaunimo nedarbo lygis siekė 32,2 procento, taip pat aukštas nedarbo lygis 1985 metais buvo Airijoje, Graikijoje, Belgijoje, Prancūzijoje. Mažiausias nedarbo lygis analizuojamais metais buvo Švedijoje. Praėjus 5 metams iš tiek iš lentelės, tiek grafiko matyti, kad jaunimo padėtis darbo rinkoje pagerėjo. 1990 metais vis dar didžiausias nedarbas buvo Italijoje kur nedarbas sumažėjo 3,2 %, tačiau kitose valstybėse Airijoje nedarbas sumažėjo beveik 6 %, Belgijoje apie 10%, Prancūzijoje apie 6%, tiesa, Graikijoje jaunimo nedarbo lygis išliko nepakitęs.

1995 metais jaunimo nedarbo lygio rezultatai yra kur kas prastesni Vis dar Aukščiausias nedarbo lygis yra Suomijoje (41,2 %) ir Ispanijos (41,7 %), maždaug 10 % mažesnis nedarbo lygis yra Italijoje (32,8 %). Geriausia situacija jaunimo darbo rinkoje 1995 metais yra Austrijoje (5,9 %).

Kaip teigia B. Insengard (2003), jai pritaria ir R.Matiušaitytė (2002), 2000 metais situacija darbo rinkoje pasitaisė beveik visos ES šalyse. Airija(6,5 %), Nyderlandai (5,3%), Portugalija (8,4), ir Švedija (9,5%) sugebėjo stipriai sumažinti jaunimo nedarbo lygį. Tuo tarpu situacija kitose šalyse išliko sudėtinga. Tik vienas iš keturių jaunų žmonių buvo įdarbinamas Belgijoje, Suomijoje, Ispanijoje ir nemažiau nei kas trečias jaunuolis buvo bedarbis Italijoje. Tai iliustruoja, kad jaunimo nedarbo problema yra išties aktuali.

Žemiau pateikiamame grafike atvaizduotas jaunimo nedarbo lygis 2005 metais Europos šalyse.

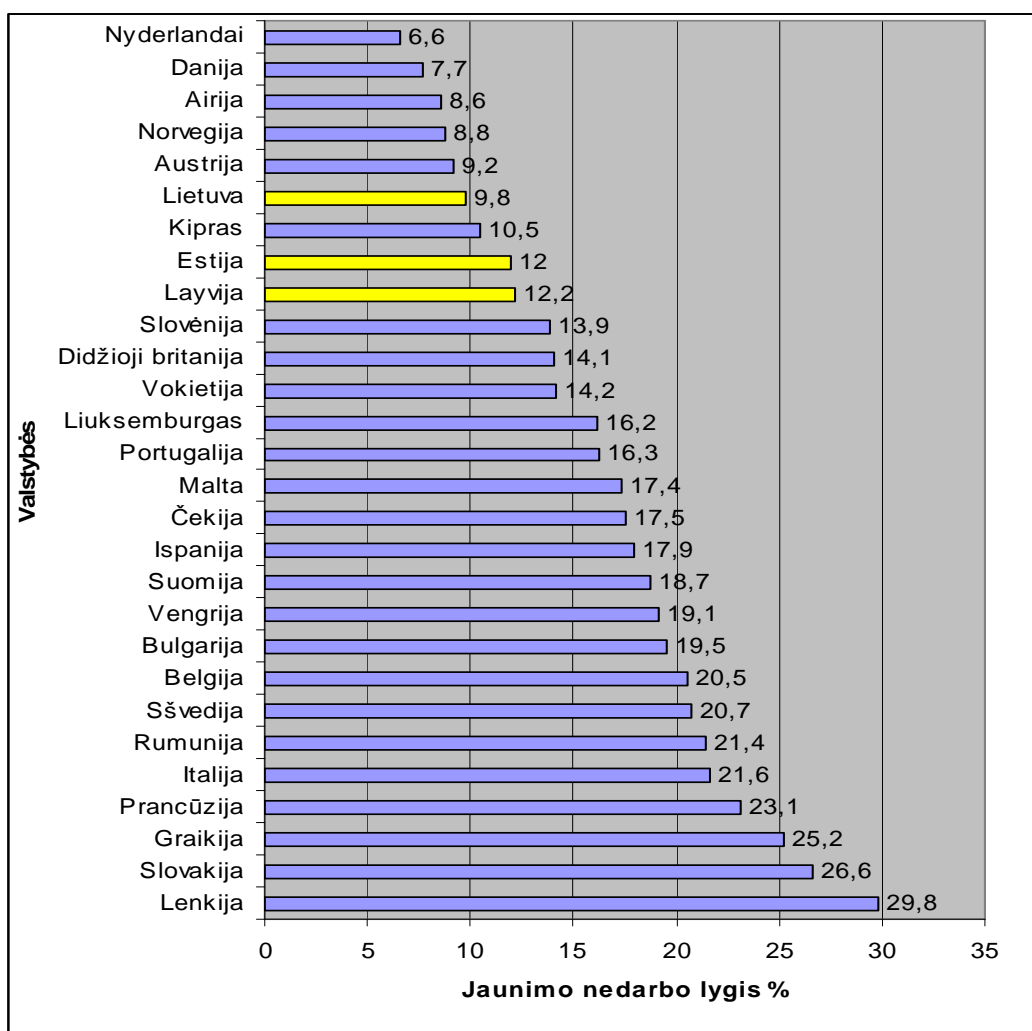

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenimis

8. pav. Jaunimo nedarbo lygis 2005 m Europos Šalyse.

Grafike matyti, kad mažiausias jaunimo nedarbo lygis yra Nyderlanduose, 0,6 % didesnis rodiklis yra Danijoje ir Airijoje, kuri yra viena pirmaujančių šalių pagal žemą jaunimo nedarbo lygį. Remiantis grafiko duomenimis matyti, kad bendroje situacijoje Lietuvos padėtis nėra viena blogiausių, tačiau palyginus analizuojamą rodiklį su Airijos, jis yra 7,10 % didesnis. Analizuojant kitų Baltijos šalių situaciją matyti, kad Latvijos jaunimo nedarbo lygis yra 13,6 %, tai yra 2,10 % mažesnis nei Lietuvos, o Estijos 0,2 % didesnis (15,9 %). Prasčiausia situacija yra Lenkijoje ir Slovakijoje, taip pat aukštas jaunimo nedarbo lygis yra ir Italijoje, kur jauniu laikomi asmenys iki 34 metų, taigi galima teigti, kad jaunimo nedarbo lygiui įtakos turi ir amžius, kurio sulaukę asmenys priskiriami vienai ar kitai darbo jėgos grupei.

Žemiau pateikiamas grafikas „Jaunimo nedarbo lygis 2006 m Europos šalyse. Šis grafikas leidžia palyginti analizuojamos socialinės grupės situacijos darbo rinkoje pokyčius per vienerius metus.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenimis

9 pav. Jaunimo nedarbo lygis 2006 m Europos šalyse

Palyginus aukščiau pateiktą grafiną ir paveikslą Nr. 9, matyti, kad situacija jaunimo nedarbo rinkoje 2006 metais pagerėjo. Žvelgiant į pirmą trejetą pagal mažiausią jaunimo nedarbo lygį,

matyti, kas analizuojamas rodiklis Nyderlanduose sumažėjo 1,6 %, Danijoje 0,9 %, o Airijoje liko toks pats 8,6 %.

Labiausiai jaunimo nedarbas sumažėjo Lenkijoje net 7,1 %. 2006 metais jaunimo nedarbo rodiklis Lenkijoje buvo 29,8 %. Nepaisant tokio ryškaus rodiklio sumažėjimo, jaunimo nedarbo lygis iš analizuojamų valstybių, Lenkijoje išlieka aukščiausias. Taip pat vienas iš aukščiausių jaunimo nedarbo lygių yra Slovakijoje (26,6 %), Graikijoje (25,5%).

Jaunimo nedarbas labiausiai išaugo Liuksemburge – 2,5 % ir pasiekė 16,2 ribą, taip pat 1,2 % analizuojamas rodiklis išaugo Didžiojoje Britanijoje. Apskritai lyginant šiuos du grafikus matyti, kad jaunimo nedarbo lygis 2006 metais augti jau minėtose valstybėse: Liuksemburge ir Didžiojoje Britanijoje bei Prancūzijoje, o kitų šalių darbo rinkose vyko teigiami pokyčiai.

Kaip jau minėta anksčiau Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis per 2006 metus sumažėjo 5,9 % ir tai buvo vienas iš didžiausių teigiamų pokyčių analizuojamose valstybėse. Taigi Lietuvos jaunimo nedarbo rodiklis 2006 metų pabaigoje buvo 9,8 % mūsų šalis užėmė 6 vietą pagal mažiausią jaunimo nedarbo roplį (2005 metais Lietuva buvo 11-ta).

Lyginant visų Baltijos šalių 2006 rodiklius matyti, kad Lietuvos rezultatai yra geriausi. Estijoje jaunimo nedarbo rodiklis yra 2,20 % didesnis, o Latvijoje – 2,4 % didesnis.

2.3 Jaunimo nedarbo sprendimo būdai

Valstybės susidūrę su jaunimo nedarbo problema ir suvokę šios problemos mastą bei svarbą, stengiasi imtis veiksmų, padėsiančių sumažinti jaunimo nedarbą.

1999 metais Airija pradėjo vykdyti Nacionalinį užimtumo skatinimo planą dar vadinamą NEAP. Buvo atkreipiamas dėmesys į Airijos industrinę ir darbo rinkos politikas ir į tai kokie teigiami pokyčiai gali būti įvykdyti, įgyvendinant minėtą užimtumo skatinimo planą. Kitaip tariant, NEAP esmė yra įvykdyti efektyvias struktūrines reformas Airijos darbo rinkoje ir garantuoti, kad padarytos permainos turėtų tęstinį efektą. (www.trainersnetwork.ie/policy13a.html)

Airijos įgyvendinamas užimtumo skatinimo planas atitiko Europos užimtumo strategijos gaires ir buvo stengiamasi įvykdyti pokyčius keliose srityse:

6 lentelė

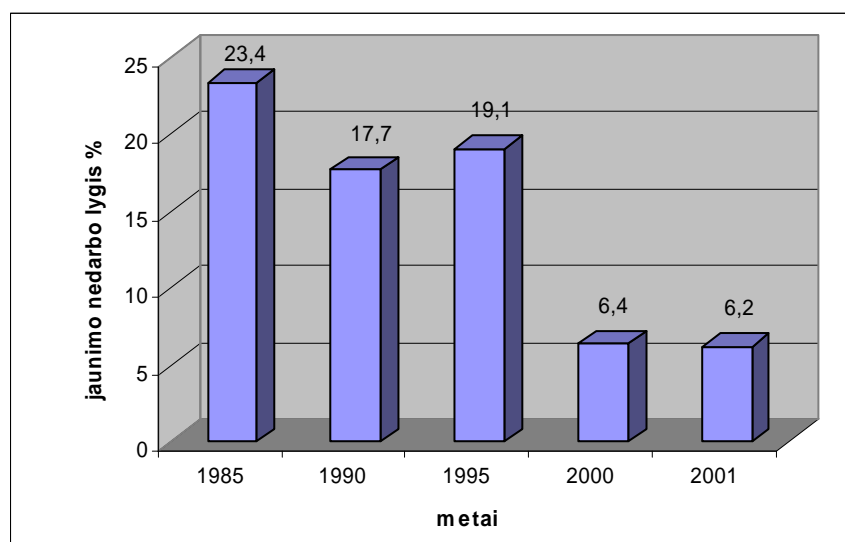
NEAP taikymo sritys ir atlikti veiksmai

Reformos sritis	Atlikti veiksmai
Padidinti darbingumo lygį	<ol style="list-style-type: none"> 1) Nustatyti jaunimo nedarbo mastą ir stengtis išvengti ilgalaikio nedarbo, integruojant į darbo rinką tiek jaunimą, tiek vyresnius asmenis. 2) Pereiti nuo pasyvių prie aktyvių priemonių (pakankama informacija apie darbo rinką, lankstumas, aktyvios darbo rinkos programos, nemokami kvalifikacijos kėlimo kursai) 3) Sustiprinti bendradarbiavimą tarp darbdavių ir darbuotojų (skatinant darbuotojų tobulėjimą, atitinkamą ir konkurencingą atlygį už atliktą darbą) 4) Palengvinti perėjimo iš mokyklos į darbą procesą (vyresniems mokiniams suteikti

	specialių žinių kad galėtų lengviau integruotis į darbo rinką – ekonomikos, technologijų, vadybos pamokų metu) 5) Padaryti darbo rinką atvirą visiems
Vystyti nuosavą verslą	1) Sudaryti palankias sąlygas pradėti ir vykdyti nuosavą verslą (parama jauniems verslininkams, barjerų mažinimas) 2) Sudaryti naujas galimybes sukurti darbo vietas (technologijų vystymo programa, paslaugų sektoriaus plėtimas, remti ryšius tarp mokslo ir pramonės, vykdyti socialinę ekonomiką) 3) Sukurti palankią mokesstinę sistemą (sumažinti mokesčius įmonėms, gyventojų pajamų mokesčio reforma, sumažinti įmonių mokamus mokesčius už dirbančius darbuotojus).
Užtikrinti lygias galimybes vyrams ir moterims	1) Stengtis pakeisti vyraujantį požiūrį į skirtingus lygčių sugebėjimus 2) Stengtis pakeisti požiūrį į moterį kaip namų šeimininkę ir vaikų augintoją; 3) Suteikti moterims galimybes tobulintis ir keisti kvalifikaciją ir integruvimosi į darbo rinką.

Šaltinis:<http://www.trainersnetwork.ie/policy13a.html>

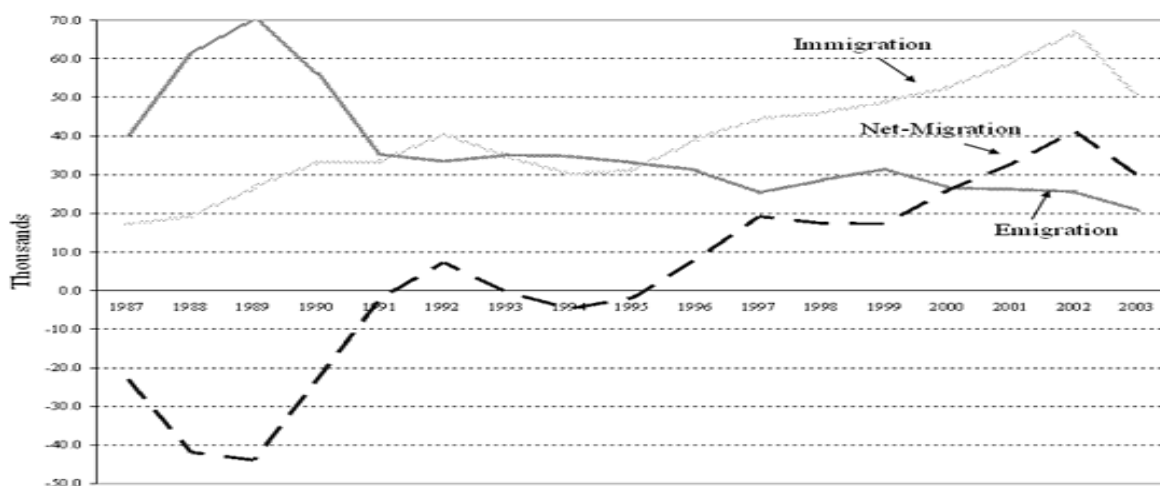
Airijai pradėjus taikyti NEAP buvo pastebėti ryškūs pokyčiai tiek visoje tiek jaunimo darbo rinkoje. Žemiau pateikiamas 11 paveikslas, iliustruojantis jaunimo nedarbo rodiklio pokyčius.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis <http://globalis.gvu.unu.edu>
10 pav. Jaunimo nedarbas Airijoje 1985 – 2001 metais

Iš grafiko matyti, kad jaunimo nedarbas Airijoje 1985 metais išties buvo didelis ir siekė 23,4% , o 1985 – 1995 metais vidutinis jaunimo nedarbas buvo apie 18 %. 1999 metais Airija pradėjo įgyvendinti Užimtumo skatinimo planą NEAP, o 2000 metais pastebimas ryškus jaunimo nedarbo sumažėjimas net 12,7 %, o 2001 metais analizuojamas rodiklis buvo 6,2 %.

Taigi galima teigti, kad Airijos pasirinktas veiksmų planas yra efektyvus ir padėjo ne tik pradėti spręsti jaunimo nedarbo problemą, bet ir pažaboti emigraciją. Žemiau pateikiamas 12 paveikslas, vaizduojantis Airijos gyventojų emigraciją, imigraciją į Airiją ir bendra migracijos (neto) rodiklį.

Šaltinis: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=260>

11 pav. Migracija Airijoje

Aukščiau pavaizduotame paveiksle pateikiami migracijos mastai Airijoje 1987 – 2003 metais. Ant ordinačių ašies yra pateikiamas migrantų skaičius tūkstančiais, o ant abscisių ašies vaizduojami metai. Pilka plona kreivė vaizduoja imigracijos į Airiją mastą, juoda kreivė - emigraciją iš Airijos, o punktyrinė kreivė – santykį tarp emigracijos ir migracijos.

Iš pateikto grafiko matyti, kad nuo 1999 metų iki tol augusi emigracija iš Airijos ima mažėti ir Airija tampa šalimi, į kurią imigruoja žymiai daugiau nei emigruoja.

Taigi galima teigi nuo 1999 metų Airijos vykdoma politika darbo rinkoje buvo išties efektyvi it tai liudija, tiek ženkliai sumažėjęs jaunimo nedarbas, tiek sustabdyta ir pradėjusi mažėti emigracija.

Lietuvoje taip yra imamas veiksmų sprendžiant jaunimo nedarbo problemą. Yra stengiamasi sukurti galimybes nekvalifikuotam, darbo įgūdžių neturinčiam jaunimui bei motyvuoti jį išitraukti į užimtumo programas. Taip pat yra siekiama sukurti Lietuvoje sistemą (užimtumo/įdarbinimo srityje), kurioje vyriausybinės ir nevyriausybinės organizacijos užtikrintų galimybes jauniems žmonėms iš tikslinių grupių integruotis arba reintegruotis į darbo rinką, diferencijuoti nuteistuosius pagal rizikos pakartotinai nusikalsti lygį ir specifinius poreikius (darbas, išsilavinimas, priklausomybės, asmenybės charakteristikos ir kt.).

Bandoma specialių papildomų programų pagalba ugdyti socialinius, darbo rinkai reikalingus įgūdžius, pasitarnausiančius tikslinėms grupėms palengvinat jų (re)integraciją į darbo rinką bei užimtumo sektorių. Yra steigiami jaunimo centrai, tobulinamos teikiamos paslaugas, pritaikant jas darbo rinkos poreikiams, išnaudojant jaunimo/nevyriausybiinių organizacijų patirtį ir teikiamas užimtumo galimybes kaip įrankį, leidžiantį jaunam žmogui tapti mobiliu ir paklausiu darbo rinkoje; taip yra ugdomi jaunų žmonių įgūdžiai, sprendžiant saviintegracijos į darbo rinką problemas;

(<http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=67>)

Toliau tęsiant kalbą apie veiksmus leidžiančius sumažinti jaunimo nedarbą, D.G Blanchflower (2001) teigia, kad jaunimo nedarbo problemą galima spręsti:

- 1) Pakeičiant minimalaus darbo užmokesčio politiką. Jis teigia, kad kuriose šalyse nustatytas aukštas minimalus darbo užmokestis užkerta kelią įsidarbinti jaunimui.
- 2) Nuosavo verslo vykdymas – tai gali padėti sumažinti nedarbą, sukurti naujas darbo vietas. Taip pat gali turėti ypač teigiamą efektą, jei jauni verslininkai, remdamiesi savo patirtimi priimtų į darbą taip pat jaunos asmenis.
- 3) Aktyvių darbo rinkos programų vykdymas, tokių kaip persikvalifikavimo ar kvalifikacijos kėlimo programos.
- 4) Skatinti jaunimo mokymąsi, specialybės įgijimą

Literatūroje teigiama, kad jaunimo nedarbo problemą būtų galima spręsti sukuriant naujas darbo vietas viešajame sektoriuje, skatinti naujų darbo vietų kūrimą privačiame sektoriuje, ypač pramonės šakose.

Taip pat yra svarbu, kad mokymosi įstaigose jaunimas suteiktų pakankamai žinių apie darbo rinką ir būtų suorganizuotas paprastesnis perėjimas nuo mokymosi įstaigos prie darbinės veiklos. (http://english.molab.go.kr/english/policy/employment_policy/pol0102.jsp).

A.Hayes ir A.Biggart (2004) priduria, jog sprendžiant jaunimo nedarbo problemą yra svarbus rimtas požiūris ir efektyvių rezultatų siekimas ilgame laikotarpyje. Yra teigiama, kad vyriausybė dažniausiai pasirenka vykdyti politiką duodančią rezultatus trumpame laikotarpyje, o žiūrint per ilgesnio laikotarpio prizmę, tokia vykdoma politika tampa netgi žalinga.

3.TYRIMO DUOMENŲ IR DARBO RINKOS EKSPERTŲ NUOMONĖS ANALIZĖ

Trečioje magistrinio darbo dalyje bus analizuojami, atlikto mokslinio tyrimo, kuriam pasitelkta anketinė apklausa, rezultatai.

Siekama atsakyti į klausimą, ar Lietuvoje egzistuoja jaunimo nedarbo problema, kaip ši problema pasireiškia ir kokius padarinius sukelia. Išsiaiškinti, ar turimas išsilavinimas ir darbinė patirtis turi įtakos sėkmingai įsidarbinant.

Atliekant gautų anketinės apklausos rezultatų analizę, taip pat siekiama atskleisti respondentų nuomonę ir požiūrį į migraciją, kaip vieną iš būdų spęsti jaunimo nedarbo problemą.

Siūlomo tyrimo objektas – 18-25 metų amžiaus asmenys.

Pagrindinis siūlomo tyrimo tikslas - įvertinti jaunimo nedarbo problemos mastą bei daromą socialinį, psichologinį bei ekonominį poveikį.

Keliamos hipotezės:

- 1) Lietuvoje jaunimo nedarbo problema išties aktuali;
- 2) jaunimo nedarbą lemia paties jaunimo nenoras dirbti;
- 3) neturėdamas darbo jaunimas renkasi migraciją;
- 4) jaunimo nedarbas skatina klimpimą į asocialų gyvenimą (alkoholio, narkotikų vartojimą, nusikalstamumą);
- 5) šešėlinės ekonomikos egzistavimą.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- 1) Išsiaiškinti kaip respondentai susiduria su jaunimo nedarbo problema;
- 2) Ištirti, priežastis turinčias lemiamą reikšmę renkantis darbą;
- 3) Išanalizuoti kokį poveikį jauniems asmenims turi susidūrimas su įsidarbinimo problema

Kaip jau minėta, mokslinio tyrimo atlikimui pasitelkta anketinė apklausa. Remiantis K. Kardeliu (2002), paklausos imtis nustatoma pagal Paniotto formulę, kuri yra:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

4 formulė

kur : n – imties dydis (atrankinės visumos dydis);

Δ - leidžiamas paklaidos dydis (socialinių mokslų tyrimuose standartinė paklaida laikoma 5-10 proc., kuri gaunama su 95 proc. tikimybe), $\Delta = 0,1$;

N – tiriamos visumos narių skaičius (generalinės visumos dalis), N = 375719 – Lietuvoje 2007 m pabaigoje gyvenusio 18-24 m jaunimo skaičius (Lietuvos statistikos departamentas).

Atlikus paskaičiavimus nustatyta, kad imties dydis turėtų būti n = 100.

Anketinė apklausa buvo vykdoma Kaune 2008 metų kovo – balandžio mėnesiais. Respondentai buvo parinkti atsitiktinai.

Tyrimė taikoma mokslinės literatūros, statistinių duomenų bei lyginamoji analizė, sintezė, apibendrinimas bei įmonių anketinės apklausos duomenų analizė. Kadangi anketos klausimai reikalauja konfidencialios informacijos, respondentai bus apklausiami išpareigojant tyrimo rezultatuose nenurodyti jų vardų ir pavardžių, duomenų analizę atlikti apibendrinta forma.

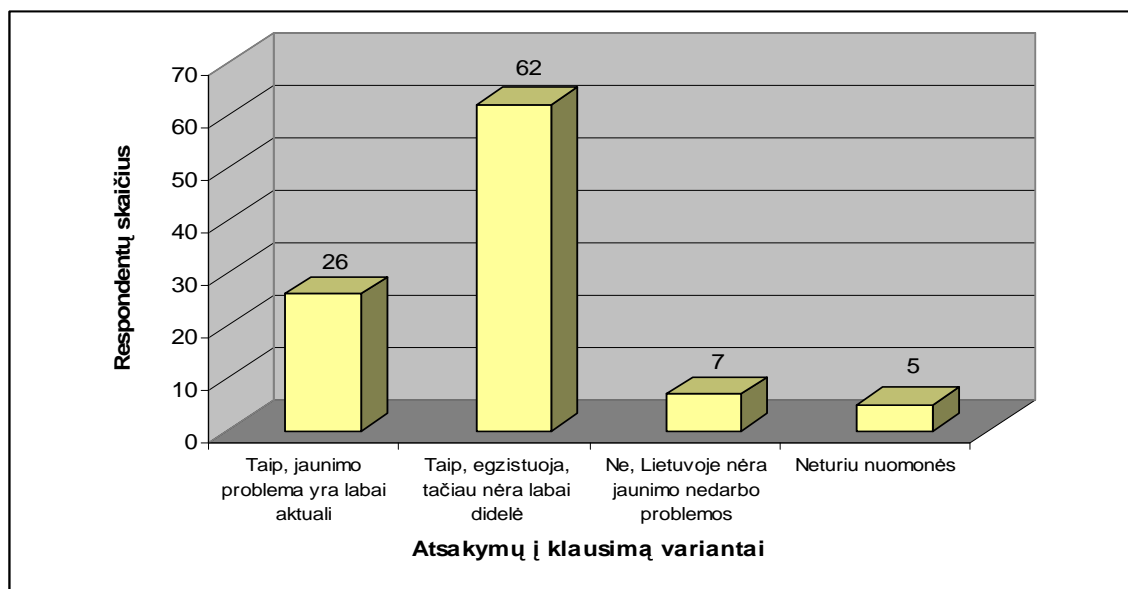
Taip pat šioje dalyje paraleliai analizuojamiems anketos duomenims pateikiama ir darbo rinkos ekspertų (D. Liugienės, Jurgitos Kietkauskaitės, L. Baltrušaitienės, I. Kilčiauskienės, D. Papreckienės ir kt.) nuomonė, gauta interviu metu. Žemiau pateikiama Lietuvos Respublikos užimtumo ir darbo rinkos vystymo siekiant Lisabonos tikslų įgyvendinimo 2005-2008 m programos III dalies „ Užimtumo politika siekiant skatinti užimtumą ir investicijas į žmoniškąjį kapitalą“ SSGG analizė jaunimo integracijos į darbo rinką aspektu garantuos įvairiapusišką požiūrį į problemą bei leis pasiūlyti galimus jaunimo nedarbo problemos sprendimo būdus.

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sudaromos galimybės įsidarbinti kiekvienam norinčiam; ▪ Siekiama daugiau dėmesio skirti socialiai pažeidžiamoms žmonių grupėms; ▪ Siekiamam sumažinti paskatas dirbti nelegaliai; ▪ Migracijos srautų reguliavimas; ▪ Jaunimo skatinimas mokytis, svarbos įgyti bent vidurinį išsilavinimą stiprinimas; ▪ Skatinimas kurti naujas darbo vietas įvairiuose šalies regionuose nesikoncentruojant į didžiuosius šalies miestus; ▪ Mokymo kokybės gerinimas ir pedagogų motyvacijos didinimas; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esant didelei jaunų žmonių migracijai, skatinamas pagyvenusių žmonių integravimas į darbo rinką, tačiau nėra įvardijami veiksmai, kuriais integruojamas likęs jaunimas; ▪ Galimybė mokytis, įgyti darbo praktiką yra suteikiama jaunimui tik tada, kai jis negali įsidarbinti ilgiau nei 6 mėnesius; ▪ Mažai jaunimo gali įsidarbinti pagal įgytą profesiją; ▪ Išlaikant kuo ilgiau darbo rinkoje patyrusius pagyvenusius darbuotojus užkertamas kelias įsidarbinti ir įgyti kvalifikaciją jaunumui;
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Siekimas suinteresuoti darbdavius įdarbinti jaunimą (mokesčių lengvatos, dalies sumokėto darbo užmokesčio kompensavimas ir pan.); ▪ Pradėti iš karto integruoti jaunimą į darbo rinką; ▪ Remiantis užsienio valstybių patirtimi, pvz. Vokietijos, ir organizuoti profiliavimą pagal mokymosi lygį ir gabumus. Taip jau mokykloje būtų aišku kokią profesiją mokinys galės įgyti. Tokiu būdu būtų išlyginamos proporcijos tarp jaunimo įgijusio profesinį, aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą; ▪ Gerinti profesinio rengimo kokybę ir nuomonę apie profesinį išsilavinimą įgijusius asmenis (didinti prestižą), kad būtų skatinamą įgyti tokį išsilavinimą. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Liekant vis mažiau jaunos darbo jėgos rinkoje kyla grėsmė susidurti su situacija, kai sumažės darbo efektyvumas ir našumas; ▪ Jaunimas bus nepakankamai kvalifikuotas pakeisti pagyvenusiu žmone, to pasėkoje dar labiau išaugs jaunimo nedarbas; ▪ Jaunimas per 6 neįsidarbinimo mėnesius, kol jam bus suteikta „ nauja galimybė“ (taip vadinasi programa) gali patirti socialinę, psichologinę žalą, linkti į nusikalstamą veiklą ir asocialų gyvenimą; ▪ Darbo rinkoje nedaugės jaunų specialistų, nors ir augs skaičius jaunimo besimokančio profesinėse, aukštesnėse ir ypač aukštosiose universitetinėse mokyklose; ▪ Ilgalaikio jaunimo nedarbo augimą gali įtakoti nemažėjantis jaunų gyventojų be profesinio pasirengimo ir pagrindinio išsilavinimo skaičius, kurių konkurencinės galimybės darbo rinkoje ypač ribotos.

Šaltinis Lietuvos Respublikos užimtumo ir darbo rinkos vystymo siekiant Lisabonos tikslų įgyvendinimo 2005-2008 m programa.

12 pav. Lietuvos užimtumo skatinimo politikos SSGG analizė

Tiek tyrimo respondentų, tiek apklaustų darbo rinkos ekspertų nuomonė, jog Lietuvos egzistuoja toks reiškinys kaip jaunimo nedarbo problema, sutapo. Tačiau anketinės apklausos respondentų nuomone, nors ir egzistuoja jaunimo nedarbo problema, tačiau ji nėra labai didelė, taip atsakė 62 respondentai ir tai yra beveik 2,5 karto daugiau nei manančių, kad jaunimo nedarbas yra labai aktuali problema ir tik 7 respondentai mano, kad Lietuvoje neegzistuoja jaunimo nedarbo problema ir dar 5 jų neturėjo nuomonės. Žemiau pateikiamas grafikas, iliustruojantis minėtus duomenis.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos analize
13 pav. Jaunimo nedarbo problemos svarba

Tuo tarpu jaunimo centro konsultantės J. Kvietkauskaitės nuomone, jaunimas išties susiduria su įsidarbinimo sunkumais, tačiau kylant Lietuvos ekonominiam lygiui, didėjant naujai sukuriamų darbo vietų skaičiui, taip pat dėl migracijos išaugus darbuotojų paklausai, jaunimas susiduria su keblumais tik įsidarbindamas pagal įgytą specialybę, kitu atveju, pasak jos, galima teigti, kad jaunimas beveik nesusiduria su sunkumais įsidarbinant. Šiai nuomonei pritaria ir personalo ir bendrųjų reikalų vedėja Daiva Papreckienė, teigdama, kad pastaruoju metu jaunimas nesusiranda darbo dėl motyvacijos ir noro įsidarbinti stokos. Šiai nuomonei iliustruoti Lietuvos darbo biržos darbo pasiūlos ir paklausos skyriaus vedėja Daiva Liugienė pateikia 2008 m sausio mėnesio Lietuvos darbo biržos skaičiuojamą jaunio nedarbo rodiklį (jis skaičiuojamas kitaip nei skaičiuoja Lietuvos statistikos departamentas) – tai yra santykį tarp jaunimo užsiregistravusio darbo biržoje ir visos analizuojamos socialinės grupės apimties. Taigi aptartas rodiklis minėtam laikotarpiui buvo 1,3, tai yra labai maža koeficiento reikšmė ir, pasak D. Liugienės, iš to matyti, kad šiai dienai jaunimo situacija darbo rinkoje yra pakankamai gera, o jaunimo nedarbo problema ne tokia ir opi. L. Baltrušaitienė pateikia duomenis 2008 03 01 dienai, tuomet Kauno darbo biržoje

buvo registruoti 634 asmenys iki 25 metų, iš kurių 78 absolventai. 399 nekvalifikuoti ir 7 ilgalaikiai bedarbiai.

Paklausus nedirbančių tyrimo respondentų, kurių buvo 66 proc., kodėl jie nedirba, 22 proc. respondentų atsakė, jog koncentruojasi į mokslus ir nenori, kad darbas maišytų, net 29 proc. respondentų patys neišsirenka tinkamo darbo, 11 proc. netenkina siūlomos darbo sąlygos ir tik 4 proc. respondentų dalyvauja pokalbiuose dėl darbo, tačiau niekur gauna teigiamo atsakymo.

Pagrindines priežastis, dėl kurių jie neišsidarbina respondentai nurodė, kad neturi tinkamo išsilavinimo ar darbdaviui reikiamos kvalifikacijos, taip pat jų netenkina siūlomas darbo užmokestis ir darbo sąlygos. D. Liugienė pritaria tyrimo duomenims ir teigia, kad aukščiau išvardintos priežastys yra pakankamai svarbios – ypač netinkamas išsilavinimas ar jo stoka. Pasak Lietuvos darbo biržos darbo pasiūlos ir paklausos skyriaus vedėjos, 53 proc. viso į darbo biržą besikreipiančio jaunimo neturi įgiję profesijos, o 43 proc. jaunimo neturi patirties.

Apklaustų 18-25 metų respondentų nuomonė, kodėl Lietuvoje egzistuoja jaunimo nedarbo problema pateikiama žemiau pavaizduotoje lentelėje.

7 lentelė

Priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą

Priežastis / Priežasties svarba	1	2	3	4	5
	Procentai				
Jaunimas pats nenori dirbti;	23	13	23	23	6
Darbdaviai kelia per aukštus reikalavimus	6	10	22	28	22
Darbdaviai vengia įdarbinti jaunimą, nes nepasitiki jais	14	9	16	41	8
Darbdaviai nepriima jaunimo nes jis neturi patirties	7	5	18	18	40
Dažnas jaunas žmogus neturi tinkamo išsilavinimo	9	16	17	28	18
Nėra pakankamai darbo vietų	7	20	38	13	10
Jaunimo netenkina siūlomas darbo užmokestis ir sąlygos, todėl pats atsisako dirbti	6	11	26	27	18
Kita					

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos analize

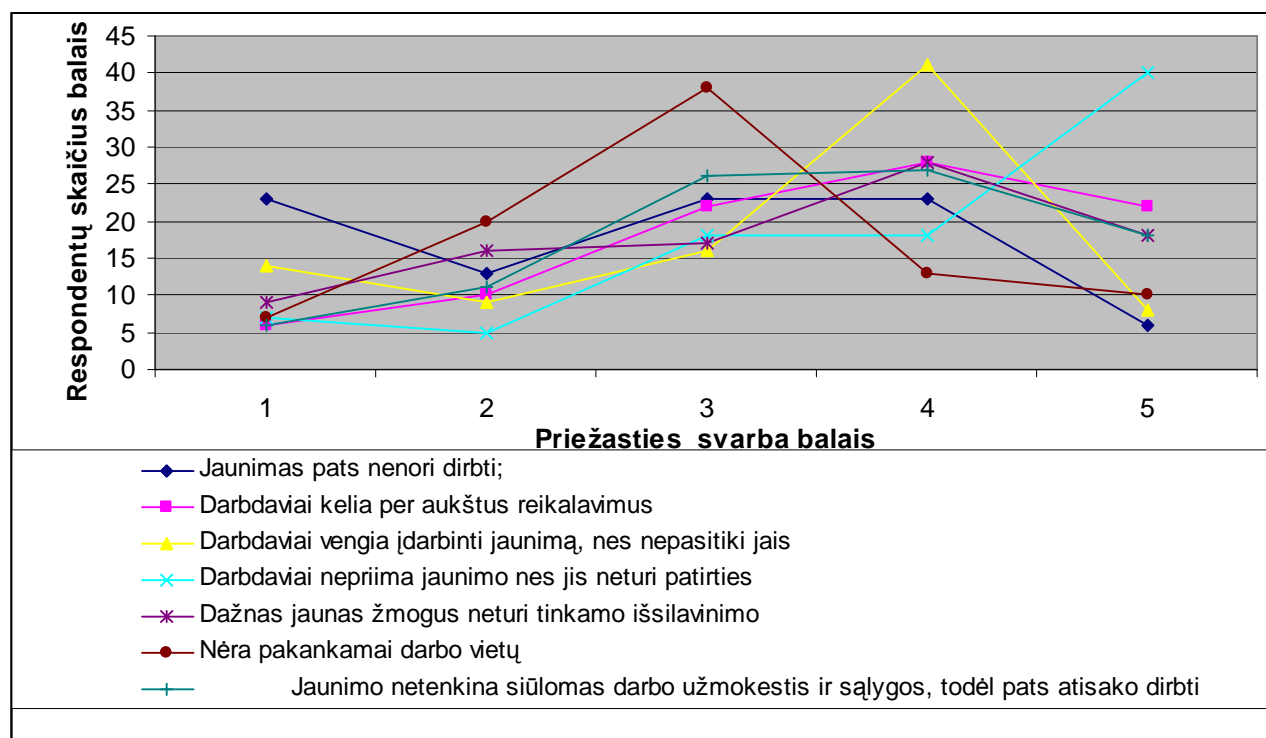
7 lentelėje pavaizduota jaunimo nuomonė, apie priežastis, lemiančias analizuojamos socialinės grupės nedarbo problemą. Respondentų buvo prašoma įvertinti faktorius pagal svarbą skalėje nuo 1 iki 5, kai 1- visai nesvarbu, 2 – svarbu, 3- vidutiniškai svarbu, 4- svarbu ir 5 – labai svarbu.

Taigi, anot apklausto jaunimo, pagrindinės priežastys, užkertančios kelią jaunimo įsidarbinimui visų pirma yra tai, kad darbdaviai nepriima jaunimo dėl to, jog jis neturi patirties, šį kriterijų net 40 proc. respondentų įvertino kaip labai svarbų. Kitas svarbus veiksnys – jaunimas neturi darbdavių pasitikėjimo, todėl šie vengia tokius asmenis įdarbinti. Net 41 proc. jaunimo šią priežastį laiko svarbia (įvertino 4 balais iš 5 galimų).

Klausiant ekspertų, kodėl jaunimui yra sunku įsidarbinti net ir esant dabartinei situacijai darbo rinkoje, Kauno jaunimo centro konsultantė J. Kvietkauskaitė taip pat priskyrė šia priežastį prie svarbių ir pakomentavo, jog darbdavių nepasitikėjimas jaunimu kyla dėl jaunų žmonių nepastovumo, nuolatinio mobilumo ir dažno darbo vietų keitimo, taip pat ir dėl to, kad dažnai jaunimas pervertina savo jėgas ir gavęs užduotį, kuri turėtų būti pagal jo kompetenciją nesugeba su ja susidoroti.

Taip pat šalies jaunimas svarbiais veiksniais laiko darbdavių keliamus per aukštus reikalavimus ir tai, kad dažnas jaunimas neturi reikiamo išsilavinimo. Taip pat pakankamai svarbia jaunimo nedarbo priežastimi laiko ir paties jaunimo nenorą dirbti dėl netenkinančių darbo sąlygų ar atlygio už jį – net 28 proc. apklausto jaunimo šią priežastį laiko svarbia.

Žemiau pateikiamas grafikas „Priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą“ grafiškai atvaizduoja 7 lentelėje pateiktus duomenis.

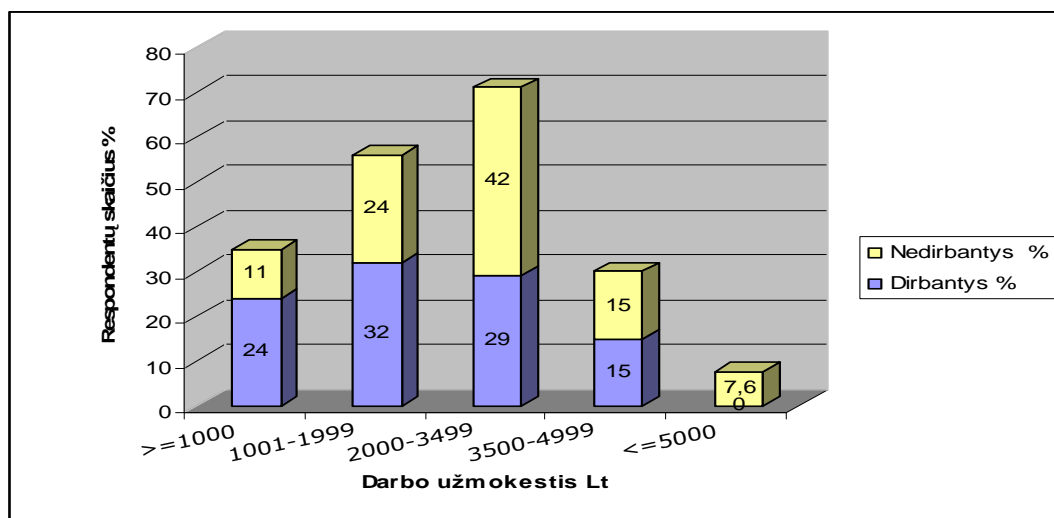
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos analize

14 pav. Priežastys, lemiančios jaunimo nedarbą

Aukščiau pateiktame grafike galima geriau pamatyti, kaip svyruoja respondentų nuomonė priskiriant vienai ar kitai priežastčiai prioritetus. Tęsiant šių duomenų analizę, galima teigti, kad respondentų nuomone, mažiausiai įtakoja jaunimo nedarbą, tai, kad trūksta darbo vietų.

Ekspertės D. Liugienė, L. Baltrušaitienė, I. Kilčiauskienė analizuodamos jaunimo nedarbo problemą pastebi ir naują, dar teorinėje literatūroje plačiai neanalizuojamą veiksnį – jaunimo motyvacijos dirbti stoką ir norą gauti kur kas didesnę darbo užmokestį nei jų duodama nauda darbdaviui. Tokią tendenciją galima išvelgti ir analizuojant anketinės apklausos duomenis, tai ypač

gerai atspindi skirtumas tarp nedirbančių respondentų noro įsidarbinant gauti tam tikro dydžio darbo užmokestį ir dirbančiųjų uždirbamų piniginių pajamų. Žemiau pateikiamas grafikas iliustruojantis minėtus duomenis.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos analize

15 pav. Dirbančių respondentų gaunamas ir nedirbančių respondento norimas gauti darbo užmokestis.

Iš aukščiau pavaizduoto grafiko matyti, kad nedirbantis jaunimas išties pervertina save ir savo galimybes. Net 24 proc. apklaustų dirbančių respondentų uždirba vieną tūkstantį ir mažiau litų neatskaičius mokesčių ir tik 11 proc. nedirbančiųjų sutiktų įsidarbinti už šią sumą. Daugiausia yra jaunų bedarbių, kurie sutiktų įsidarbinti už darbo užmokestį nuo 2000 iki 3499 Lt, tokie respondentai sudarė net 42 proc., tačiau tokį darbo užmokestį gaunantis jaunimas sudaro 29 proc..

Dažniausia pinigų suma neatskaičius mokesčių, kurią realiai gauna dirbantieji svyruoja nuo 1001 iki 1999 Lt, net 32 proc. jaunimo toks yra darbo užmokestis ir šis rodiklis 8 punktais didesnis nei jaunimo sutiksiančio dirbti už šią sumą skaičius. Faktą, kad jaunimas pervertina save ir už savo atliekamas funkcijas darbe nori gauti per daug liudija ir tai, kad 7,6 proc. nedirbančių respondentų nurodė, jog sutiktų įsidarbinti už 5000 Lt ir didesnę darbo užmokestį. Reikia pastebėti, kad visi šie 7,6 proc. respondentų buvo vyrai.

Daugiausia moterų nurodė sutiksiančios įsidarbinti už 1001 – 1999 Lt darbo užmokestį ir jos sudarė 56 proc. tyrime dalyvavusių moterų. Tačiau išanalizavus dirbančių moterų gaunamą darbo užmokestį paaiškėjo, kad dažniausiai moterys iki 25 metų uždirba 2000-2499 Lt neatskaičius mokesčių. Tuo tarpu panašus procentas vyrų uždirba 1001 – 1999Lt ir 2000-3499Lt.

Taigi galima daryti išvadą, kad tiek vyrai tiek moterys dažnai darbo rinkoje vertinami kaip lygiaverčiai konkurentai, įgyjantys vienodas galimybes gauti tokį patį ar panašų darbo užmokestį. Tačiau jauni vyrai dažniau yra linkę pervertinti savo naudą ir sugebėjimus įmonėje.

Teorinėje darbo dalyje analizuojami socialiniai ir psichologiniai jaunimo nedarbo padariniai. Todėl tyrimo metu buvo bandyta išanalizuoti jaunimo nuomonę apie nedarbo keliamas pasekmes ir, ar jie traktuoja migraciją kaip galimybę susirasti darbą.

Respondentų buvo prašyta įvertinti nedarbo keliamas pasekmes skalėje nuo 1 iki 5, kai 1- visai nesukelia, 2 –nesukelia, 3- gal ir sukelia, 4- sukelia ir 5 – dažnai sukelia

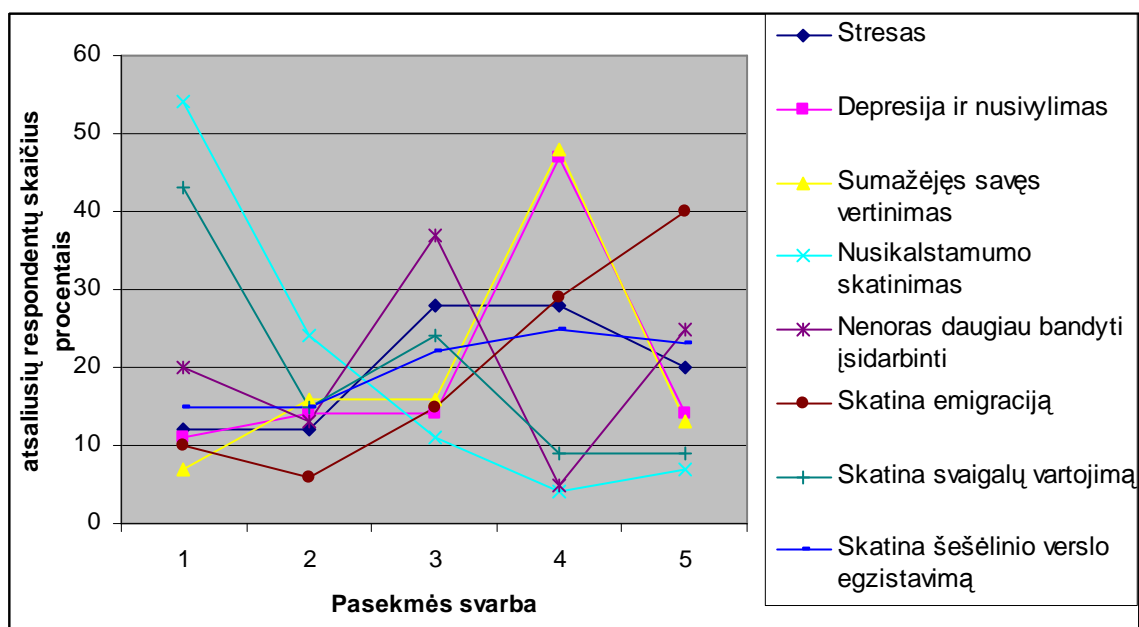
8 lentelė

Jaunimo nedarbo sukeltos pasekmės

Pasekmė	Įvertinimas				
	1	2	3	4	5
	Atsakymas procentais				
Stresas	12	12	28	28	20
Depresija ir nusivylimas	11	14	14	47	14
Sumažėjęs savęs vertinimas	7	16	16	48	13
Nusikalstamumo skatinimas	54	24	11	4	7
Nenoras daugiau bandyti įsidarbinti	20	13	37	5	25
Skatina emigraciją	10	6	15	29	40
Skatina svaigalų vartojimą	43	15	24	9	9
Skatina šešėlinio verslo egzistavimą	15	15	22	25	23

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos analize

Žemiau pateikiamas grafikas iliustruojantis 8 lentelės duomenis

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos duomenų analize

16 pav. Jaunimo nedarbo sukeltos pasekmės

Remiantis tiek 8 lentelės tiek aukščiau pateikto grafiko duomenimis labiausiai jaunimo nedarbas skatina emigraciją (skalėje pagal svarbą „5“ įvertino net 40 proc. respondentų) bei sumažėjusį savęs vertinimą 13 proc. respondentų mano, kad nedarbas dažnai ir 48 proc.

respondentų mano, kad nedarbas sukelia šį reiškinį. Taip pat 47 proc. respondentų nuomone sudėtingas įsidarbinimas sukelia depresiją ir nusivylimą.

Mažiausiai jaunimo nedarbas skatina svaigalų vartojimą (43 proc. tyrimo dalyvių nuomone nedarbas šios pasekmės visai nesukelia) bei skatina nusikalstamumą – taip mano 54 proc. respondentų.

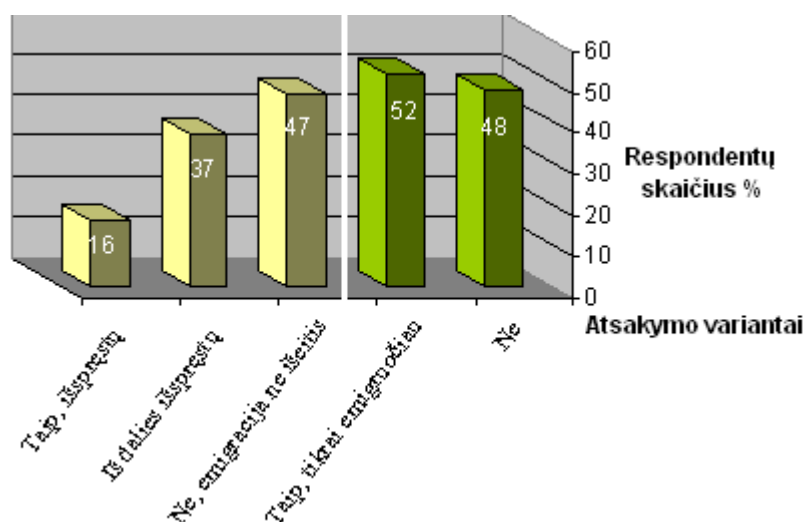
Iš aukščiau pavaizduotos lentelės ir grafiko matyti, kad pakankamai svarbia jaunimo nedarbo pasekmė respondentai laiko ir šešėlinės ekonomikos egzistavimą. Net 71 proc. respondentų šią pasekmę įvertino 3 ir daugiau balų.

Apie šešėlinio verslo egzistavimą liudija ir tai, kad 33 proc. bedarbių respondentų dirba šešėlinėje ekonomikoje, 52 proc. nedirbančio jaunimo išlaiko tėvai ar kitos giminės, o 15 proc. – finansinė situacija yra labai sudėtinga, nes turi jokių pajamų, tačiau išsilaikančiųjų iš bedarbio pašalpos tarp tyrimo respondentų nepasitaikė.

Toliau tęsiant kalbą apie šešėlinio verslo egzistavimą, galima daryti išvadą, kad yra pakankamai didelė tikimybė, jog pasitaikys progai, ir tie 15 proc. jaunų bedarbių, kurių finansinė padėtis yra labai sunki, sutiktų dirbti šešėlinėje ekonomikoje. Tokia situacija turi ir ekonominių atspalvį valstybės atžvilgiu, nes į biudžetą nepatenka dalis pinigų, sukuriamas mažesnis vidaus produktas.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ir kaip respondentų požiūrį į migraciją. Į klausimą, ar migraciją padėtų išspręsti Lietuvos jaunimo nedarbo problemą, teigiamai atsakė 16 proc. respondentų, 37 proc. respondentų manė, kad emigracija gali iš dalies išspręsti šią problemą ir 10 proc. daugiau apklaustųjų manė, kad emigracija yra ne išeiti.

Žemiau pateiktame grafike „Jaunimo požiūris į migraciją“ 3 kairiais stulpeliais iliustruojami aukščiau aptarti duomenis.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos duomenų analize

17 pav. Jaunimo požiūris į migraciją

Grafike „Jaunimo požiūris į migraciją“ 2 kairiais (žaliais) stulpeliais vizualiai atvaizduojama jaunimo nuomonė į klausimą, ar jie emigruotų neturėdami darbo.

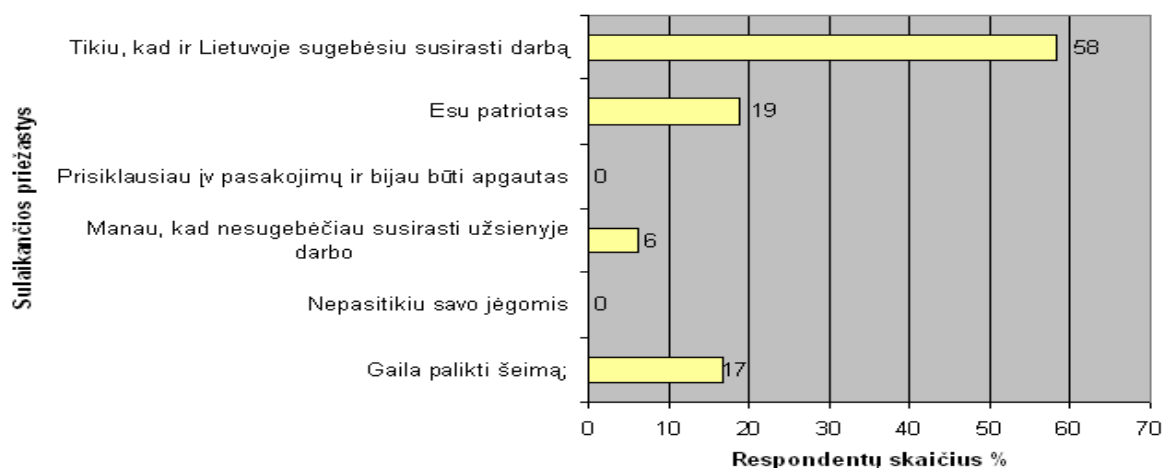
Kaip matyti iš analizuojamo grafiko, 52 proc. jaunimo neutėdami darbo rinktųsi emigraciją ir tvirtina, kad tai vienintelė galimybė susirasti darbą, ir 4 proc. mažiau jaunimo liktų Lietuvoje. Galima teigti, kad duomenys iš ties verčiantys susimąstyti, nes daugiau nei pusė jaunimo likę be darbo emigruotų.

D. Lingienės nuomone, jaunimas dažnai renkasi migraciją dėl to, kad užsienyje jis už tą patį nekvalifikuotą ar kvalifikuotą (tokį darbą užsienyje iš ties sudėtinga gauti) darbą gauna didesnę darbo užmokestį. L. Baltrušaitienė taip pažymi, kad Lietuvos jaunimas siekdamas išvengti nedarbo dažnai renkasi emigraciją, kaip vieną iš šios problemos sprendimo būdų. Tai ekonominės, socialinės, politinės, psichologinės priežastys, tačiau dažniausiai jaunimas palieka šalį dėl ekonominių priežasčių, ieškodami geriau apmokamo darbo, tvirtesnių socialinių garantijų, siekdami realizuoti save profesinėje veikloje. Tačiau retas kuris visapusiškai įvertina emigracijos duodamą naudą.

J. Kvietkauskaitės teigimu, jaunimo centre, taip pat ir Kauno darbo biržoje, šį pavasarį pastebima mažiau jaunimo besiteiraujančio apie biržos suteikiamas galimybes įsidarbinti užsienyje, ir tai jos nuomone, leidžia teigti, kad šiuo metu migracija jau nebėra vertinama kaip alternatyva susirasti darbą.

Tyrimo duomenimis labiausiai emigruoti pasirengę yra 18-20 metų jauni žmonės. Taip emigraciją labiau yra linkę rinktis vyrai 60 proc. jų neturėdami darbo emigruotų

Pagrindines priežastis sulaikančias nuo emigracijos respondentai įvardijo gailestį palikti šeimą, tikėjimą, kad sugebės ar sugebėtų esant reikalui susirasti darbą Lietuvoje bei kitas priežastis išvardintas žemiau pateiktame grafike.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis atlikta anketinės apklausos duomenų analize
18 pav. Priežastys, sulaikančios nuo emigracijos

Taigi, tęsiant aukščiau, pateikto grafiko duomenų analizę, galima teigti, kad labiausiai respondentus sulaiko nuo emigracijos, tai, kad jaunimas tikisi sugebėsiantis susirasti darbą, taip

mano 58 proc. respondentų. 19 proc. jaunimo teigia esą patriotai, o 2 proc. mažiau respondentų teigia, kad nenorėtų emigruoti, nes gaila palikti šeimą. Tačiau iš tyrimo rezultatų galima daryti išvadą, kad Lietuvos jaunimas išties yra pasitikintis savo jėgomis, nes tyrimo metu nei vienas respondentas neatsakė, kad neemigruotų dėl to, kad prisiklausė įvairių kalbų ir nenori būti apgauti ar esą nepasitikintis savo jėgomis ir tik 6 proc. mano, kad nesugebėtų susirasti darbo užsienyje.

Ekspertų buvo teirautasi apie užimtumo skatinimo priemones, jų efektyvumą ir, ką galėtų pasiūlyti siekiant palengvinti jaunimo integraciją į darbo rinką.

Visos darbo rinkos specialistės sutartinai teigė, kad išties sunku išskirti efektyvias ir neefektyvias užimtumo skatinimo priemones, nes viskas priklauso nuo tikslinės grupės, kuriai jos taikomos. Tai yra, tai jaunimas neturintis jokios profesijos, ar turintis ne paklausią profesiją, o gal neturintis tik praktinės veiklos ir pan.

Vis tik D. Liugienė pažymi, kad Lietuvos darbo birža kasmet analizuoja taikomų priemonių (visų bendrai) efektyvumą. Yra tiriama, kokia dalis buvusių registruotų darbo biržoje asmenų, pasinaudoję darbo biržos teikiamomis paslaugomis, įsidarbina, o 3-6 mėnesių vėl grįžta į darbo biržą. taigi pasak D. Liugienės, efektyviausias yra profesinis mokymas, nes apie 50 proc. asmenų lieka dirbti. Tai yra pakankamai geras rezultatas palyginus ir su kitomis Europos Sąjungos šalimis.

L. Baltrušaitienė teigia, kad darbdaviai, pasirinkdami darbuotoją, pirmenybę atiduoda ne pradedančiam darbinę veiklą jaunimui, o jau turintiems praktinį patyrimą. Todėl gerinant praktinį parengimą labai svarbu moksleiviams sudaryti sąlygas atlikti mokymo ar gamybinę praktiką įmonėse. Profesinio rengimo įstaigose turi būti numatytos lėšos gamybinės praktikos organizavimui ir paruošta tvarka, kuri užtikrintų tinkamas sąlygas praktikai atlikti. Jos nuomone, darbdaviai patys prisidėtų sprendžiant jaunimo praktinio paruošimo problemą, jei jų dalyvavimas būtų skatinamas. Ši L. Baltrušaitienės mintis patvirtina Lietuvos Respublikos užimtumo ir darbo rinkos vystymo siekiant Lisabonos tikslų įgyvendinimo 2005-2008 m programos III dalies „Užimtumo politika siekiant skatinti užimtumą ir investicijas į žmoniškąjį kapitalą“ SSGG analize išskirtas grėsmes ir numatytas galimybes.

Kauno darbo biržos karjeros ir planavimo skyriaus vedėjos teigimu, ne maža jaunimo dalis pažymi, kad jų profesija nepaklausi vietos darbo rinkoje (menas, humanitariniai mokslai, religinis ugdymas, socialinė pedagogika ir kt.), kiti turintys pakalusią specialybę (turizmas ir administravimas, psichologija, vadyba, inžinerija, virėjai, siuvėjai ir kt.) įsidarbina lengviau, tačiau jaunimas atsiliepia, kad jų išsilavinimas per žemas ar neturi pakankamai praktinių įgūdžių.

L. Baltrušaitienės nuomone (kaip minėta ir analitinėje darbo dalyje), labiausiai jaunimo įsidarbinimą įtakoja bendrasis išsilavinimas ir profesinis parengimas. Ji teigia, kad reiktų didinti, jaunimo, o ypač moksleivių, profesinio informavimo, orientavimo bei konsultavimo poreikį. Karjeros ir planavimo skyriaus vedėjos teigimu dabar profesinis orientavimas bei konsultavimas pradedamas per vėlai – 10 – 12 klasėse.

Taip pat dėmesį į išsilavinimą atkreipia ir I. Kilčiauskienė teigdama, kad visos mokymo įstaigos nori ir gali paruošti gerus specialistus, tačiau apie 0 proc. jaunimo neturi pakankamai motyvacijos mokslui ir darbui. Mokymo įstaigų techninės bazės nebeatitinka įmonių turimos šiuolaikinės įrangos, todėl mokymo įstaigos, jos nuomonė, turėtų atnaujinti įrangą, dauomenų bazes, tobulinti studijų modulius, daugiau laiko skirti praktikai. Ji pažymi, kad dalis magistrantų netenkina darbdavių savo praktiniais sugenėjimais.

I. Kilčiauskienė siūlo jaunimo nedarbo problemą spręsti nuo šeimos ir bendrojo lavinimo mokyklų, nes jaunuoliai (dažniausiai padidintos rizikos šeimų) neįgiję pagrindinio išsilavinimo, neturi galimybių vėliau įgyti profesiją ir konkuruoti darbo rinkoje. Ji pažymi, kad įsidarbinimo sunkumus ir jaunimo nedarbo problemą turi spręsti ne tik valstybė, bet kiekvienas individualiai.

I. Kilčiauskienei pritaria ir D. Liugienė, kuri sako, kad jaunimas pats turi rodyti entuziazmą, norą ir būti motyvuotas įsidarbinti. Lietuvos darbo biržos darbo paklausos ir pasiūlos skyriaus vedėja skatina neturintį profesijos jaunimą, jį įsigyti ir pažymi, kad ji neturi omenyje aukštojo universitetinio išsilavinimo, o kaip tik įgyti kokią nors profesiją (baigus profesinę mokyklą), kuri nėra masinė, tuomet jaunimas turėtų ne mažą „svorį konkurencinėje kovoje darbo rinkoje. taip pat jaunimui pačiam aktyviai dalyvauti karjeros planavime, dalyvauti jaunimo verslumo skatinimo veikloje, kur suteikiama informacija apie nuosavą veiklą, supažindinama su reglamentuojančiais įstatymais ir, žinoma, nepervertinti savęs.

D. Papreckienė papildo ekspertės teigdamas, kad pagrindinė sėkmės formulė įsidarbinant – informacija ir žinios. Informacija apima – žinojimą paklausiausias šalyje profesijas, žinias apie mokymo įstaigas, kurios rengia pageidaujamos profesijos specialistus, taip pat informaciją apie darbo paieškos būdus, apie darbo biržos teikiamas nemokamas paslaugas ieškantiems darbo, remiamas užimtumo skatinimo programas.

D. Papreckienės manymu, jaunimo supratimas apie darbo rinką neturi prasidėti įsidarbinus pirmą kartą arba nepasisėkus įsidarbinti. Mokykloje įdiegus efektyvią profesinio orientavimo, motyvavimo discipliną, sustiprėtų moksleivių žinios apie darbo rinką bei galimybes įsitvirtinti joje.

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, kad galima paneigti iškeltą hipotezę, jog jaunimo nedarbas yra opi Lietuvos problema, nes taip nemano nei patys respondentai, nei darbo rinkos ekspertai, kalbėdami apie jaunimo nedarbo mastus, kurie „pasak jų, beveik gali būti prilyginti natūraliam nedarbui. Jaunimo neįsidarbinimui, šiuo metų labiausiai įtakos turi jų pačių nenoras dirbti ir motyvacijos stoka bei per aukštas savęs vertinimas. Ilgalakis darbo neturėjimas ir nesugebėjimas įsidarbinti gali pastūmėti jaunimą į depresiją, stresą ar sumažėjusį savęs vertinimas, tačiau nedarbas neskatina jaunimo klimpti į asocialų gyvenimą (alkoholio, narkotikų vartojimą ar nusikalstamumą), tačiau skatina šešėlinio verslo egzistavimą ir emigraciją, nes daugiau nei pusė respondentų, neturėdami darbo. emigruotų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus jaunimo nedarbo problemos analizę, buvo atsakyta į darbo pradžioje užsiduotus klausimus bei išsikeltus tikslus ir galima daryti šias išvadas:

1. Viena svarbiausių nedarbo priežasčių yra greitas technikos tobulėjimas ir technologijos pažanga, kurios pradžia laikoma mokslinės techninės revoliucijos epocha, pakeitusi keliamus reikalavimus darbo rinkos dalyviams. Kitas svarbus veiksnys, įtakojantis nedarbą yra sparčiai kylantis darbo našumas ir intensyvumas, kuriam augant greičiau nei plėtojasi gamybai vis daugiau darbingų žmonių netenka darbo. Kita priežastis – spartus gyventojų skaičiaus augimas, išaukiantis aštrėjančią konkurenciją darbo rinkoje. Taip pat nedarbui įtakos turi struktūrinis ūkio pertvarkymas mokslinės techninės revoliucijos sąlygomis ir, žinoma, krizes.

2. Jaunimo nedarbo atsiradimą įtakoja auganti demografinė jaunos darbo jėgos integracija, valstybės vykdoma socialinė – ekonominė politika, pasireiškiančia tuo, kad yra nustatomas aukštas minimalaus darbo užmokestis, kuris viršija jaunų darbuotojų produktyvumą, tuomet yra renkama pati patyrę darbuotojai. Tokia situacija yra ypač aktuali išsivysčiusioms valstybėms. Tai, kad jauni žmonės dažnai neturi tinkamo išsilavinimo ir darbinės patirties, taip pat yra dažnas faktorius lemiantis jaunimo nedarbą. Šiam reiškiniui yra svarbi ir valstybės ekonominė situacija, nes esant ekonomikos sustingimui, o ypač recesijai, jaunimas nukenčia labiausiai. Taip pat reikia paminėti, kad jaunimo nedarbui įtakos turi migracijos procesai bei pačių jaunų žmonių savo galimybių ir realios situacijos nepakankamas įvertinimas.

3. Literatūroje išskiriamos įvairios nedarbo formos, klasikiniams nedarbo tipams yra priskiriamas: frikcinis nedarbas, kuris susidaro, kai ilgą laiką neužpildomos laisvos darbo vietos, nes ir darbdaviui, ir darbuotojui reikia laiko rinkai iširti. Paprastai šio tipo nedarbas ilgai netrunka. Jo privalumas - darbuotojas ir darbas geriau atitinka vienas kitą. Struktūrinis nedarbas, kuris gali būti skirstomas į dvi grupes, tai nedarbas sąlygotas augimo, kai dėl technologinių pokyčių kinta darbo paklausa, sąlygodama nedarbo atsiradimą bei nedarbas, sąlygotas gyventojų, ir konjunktūrinis nedarbas – nedarbas sąlygotas paklausos trūkumo ir jį gali eliminuoti bendras ekonomikos pakilimas.

4. Klasikiniams nedarbo tipams nepriskiriamos nedarbo formos yra paslėptasis nedarbas, apimantis darbuotojus, kurie priversti dirbti ne pilną darbo laiką, sustingęs nedarbas – asmenys dirbantys nepastovius atsitiktinius darbus. Cokolinis nedarbas, kuris suprantamas kaip konjunktūrinio nuosmukio metu padidėjęs nedarbas, kuris pakilimo laikotarpiu negrįžta į ankstesnį lygį.

5. Migracijos sąvoka apima tokį žmonių judėjimo iš vienos vietos į kitą procesą ir gali būti klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, laiką, vietą, teisinį statusą. Jaunimo emigracija yra

skatinama jaunimo darbo rinkoje lygių galimybių deficito. Iš Lietuvos labiausiai emigruoja jauni žmonės. 2006 m. penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai jų 2006 metais emigravo 5560, 20–24 metų amžiaus gyventojai sudarė 15 procentų (4170 jaunų žmonių) ir 30–34 metų amžiaus – 12 procentų. Tokia situacija turi neigiamų ekonominių pasekmių, kurios pasireiškia kylančiomis darbo jėgos sąnaudomis, kurias dažnai įmonei tenka kompensuoti mažinant investicijas.

6. Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, mokančių socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Todėl auga darbingo amžiaus ir gaunančių pensijas santykis. Taip pat tokia situacija atspindi ir tai, kad esant didelei jaunų žmonių migracijai, senėja darbo jėga, o jos trūkumas yra kompensuojamas darbininkais iš Ukrainos ar Kinijos.

7. Kalbant apie jaunimo nedarbo problemą Lietuvoje turimi omenyje asmenys nuo 15-24 metų, taigi natūralu, kad viena svarbiausių tokių amžiaus asmenų nedarbo priežasčių yra netinkamas ir nepakankamas išsilavinimas bei darbinių žinių turėjimas. Atlikus statistinių duomenų analizę pastebėta kad per paskutinius penkerius metus šalies jaunimo sąmoningumas ir mokslo svarbos suvokimas išties sustiprėjo, tokias išvadas leidžia daryti tai, kad 2006 m Lietuvoje veikė 49 aukštosios mokyklos (28 kolegijos bei 21 universitetas) juose bendrai studijavo 197700 studentų. Palyginus su 2000 – 2001 metais aukštosiose mokyklose besimokančių studentų skaičius išaugo 98600.

8. Jaunimo užimtumo su nedideliais pakilimais, tačiau iki 2004 mažėja. 1998 metais jaunimo užimtumo lygis siekė 33 procentus, 1999 metais jis sumažėjo 2,94 procentais, 2000 metais – 7,6 procento mažiau. Mažiausias jaunimo užimtumo lygis buvo 2004 metais. Palyginus šį rodiklį su 1998 metų duomenimis matyti, kad jis yra 12,7 procentų mažesnis. Reikia paminėti, kad užimtumo lygis yra apibūdinamas kaip tiriamos amžiaus grupės užimtų gyventojų ir tos pačios amžiaus grupės gyventojų santykis, taigi galima teigti, kad 2004 metais neužimtas jaunimas sudarė 79,9 procento, o 2005 metais šis rodiklis buvo kiek mažesnis ir siekė 79,7 procento. Nuo 2005 metų pastebimas ganėtinai ženklus jaunimo užimtumo rodiklio kilimas per trejus metus iki 2007 metų II ketvirčio pabaigos jaunimo užimtumo rodiklis išaugo 4,40 procento ir pasiekė 24,7 ribą, tai yra ketvirtas pagal gerumą rezultatas per analizuojamus 10 metų.

9. Paanalizavus jaunimo nedarbo rodiklį (bedarbių ir darbo jėgos santykį), matyti, kad didžiausias 15 – 24 metų amžiaus grupės nedarbas buvo 2001 metais ir siekė 31,1 % iki šių metų buvo pastebimas nedarbo augimas, o nuo 2002 metų šis rodiklis ima mažėti. Ryškus jaunimo nedarbo lygio sumažėjimas pastebėtas 2005 metais, kai jis sumažėjo 6,8% – ir buvo 15,7%, 2006 jaunimo nedarbo lygis buvo 5,9 % mažesnis, o 2007 II ketvirtį analizuojamas rodiklis buvo 8,4 % ir tai yra geriausias rezultatas per visus 10 metų

10. Neaugant ar net mažėjant jaunimo užimtumui nėra sukuriama tam tikra BVP dalis, vadinasi patiriamas ekonominis nuostolis, nes BVP praradimas sąlygoja šalies gerovės praradimą, kuris gali būti apibrėžiamas kaip realių pajamų netekimas esant visiškam užimtumui (nepagamintos prekės, nesuteiktos paslaugos). Vis tik jaunimo darbo našumas nėra toks pats kaip suaugusiųjų, nes šiai darbo jėgos grupei trūksta specialių įgūdžių, patirties.

11. Darbas be pagrindinės funkcijos – darbo užmokesčio ir pragyvenimo šaltinio funkcijos – turi dar keletą latentinių funkcijų, kurios pasitarnauja stipresniam asmens ryšiui su realybe ir tuo pačiu psichinei jo sveikatai. Viena iš nedarbo sukeliamų emocinių būsenų yra stresas, nepakankamas savęs vertinimas, vis augantis nedarbo lygis skatini nusikalstamumą.

12. Analizuojant Europos šalių patirtį 1985-2005 m., pastebėta, kad prasčiausia jaunimo situacija darbo rinkoje 1985 metais buvo Italijoje, kur jaunimo nedarbo lygis siekė 32,2 procento, taip pat aukštas nedarbo lygis 1985 metais buvo Airijoje, Graikijoje, Belgijoje, Prancūzijoje. Mažiausias nedarbo lygis analizuojamais metais buvo Švedijoje. 1995 metais, po ekonominio nuosmukio, jaunimo nedarbo lygis buvo aukščiausias Suomijoje (41,2 %) ir Ispanijos (41,7 %), maždaug 10 % mažesnis nedarbo lygis buvo Italijoje (32,8 %). Geriausia situacija jaunimo darbo rinkoje 1995 metais buvo Austrijoje (5,9 %). 2000 metais situacija darbo rinkoje pasitaisė beveik visose ES šalyse. Airija (6,5 %), Nyderlandai (5,3%), Portugalija (8,4), ir Švedija (9,5%) sugebėjo stipriai sumažinti jaunimo nedarbo lygį. Tuo tarpu situacija kitose šalyse išliko sudėtinga. Tik vienas iš keturių jaunų žmonių buvo įdarbinamas Belgijoje, Suomijoje, Ispanijoje ir nemažiau nei kas trečias jaunuolis buvo bedarbis Italijoje.

13. Lyginant 2005 ir 2006 metų rezultatus, labiausiai jaunimo nedarbas sumažėjo Lenkijoje net 7,1 %, nepaisant tokio ryškaus rodiklio sumažėjimo, jaunimo nedarbo lygis iš analizuojamų valstybių, Lenkijoje išlieka aukščiausias. Taip pat vienas iš aukščiausių jaunimo nedarbo lygių yra Slovakijoje (26,6 %) bei Graikijoje (25,5%). Jaunimo nedarbas labiausiai išaugo Liuksemburge – 2,5 % ir pasiekė 16,2 ribą, taip pat 1,2 % analizuojamas rodiklis išaugo Didžiojoje Britanijoje.

14. Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis per 2006 metus sumažėjo 5,9 % ir tai buvo vienas iš didžiausių teigiamų pokyčių analizuojamose Europos valstybėse. Taigi Lietuvos jaunimo nedarbo rodiklis 2006 metų pabaigoje buvo 9,8 % mūsų šalis užėmė 6 vietą pagal mažiausią jaunimo nedarbo rodiklį (2005 metais Lietuva buvo 11-ta). Lyginant visų Baltijos šalių 2006 m. jaunimo nedarbo rodiklius matyti, kad Lietuvos rezultatai yra geriausi. Estijoje jaunimo nedarbo rodiklis yra 2,20 % didesnis, o Latvijoje – 2,4 % didesnis.

15. Jaunimo nedarbo problemos gali būti sprendžiamos aktyvias darbo rinkos programas, padedant jaunimui įgyti reikiamą išsilavinimą ir kvalifikaciją, skatinti jaunimą užsiimti nuosavu verslu, skatinti jaunos žmones atlikti nemokamą praktiką įmonėse ir įgyti patirties bei kompetencijos, skatinti įmones įdarbinti jaunos žmones, suteikiant joms tam tikras lengvatas. Taip

pat svarbu siekti teigiamų jaunimo integracijos į darbo rinką pokyčių ilgame laikotarpyje bei peržiūrėti darbo užmokesčio sistemą.

16. Airija, norėdama sumažinti jaunimo nedarbo lygį, 1999 metais pradėjo vykdyti Nacionalinį užimtumo planą (NEAP), kuriuo siekė padidinti šalies darbingumo lygį, skatinti gyventojus vystyti savo verslą ir taip sukurti naujas darbo vietas, užtikrinti lygias galimybes vyrams ir moterims bandant įsidarbinti ir taip paskatinti didesnę gyventojų integraciją į darbo rinką. Šie Airijos davė teigiamų pasekmių, kurios pasireiškė ženkliai sumažėjusiu jaunimo nedarbo bei migracijos lygiu.

17. Lietuvoje taip yra imamasi veiksmų sprendžiant jaunimo nedarbo problemą. Stengiamasi sukurti galimybes nekvalifikuotam, darbo įgūdžių neturinčiam jaunimui bei motyvuoti jį įsitraukti į užimtumo programas, siekiama sukurti Lietuvoje sistemą (užimtumo/įdarbinimo srityje), kurioje vyriausybės, o taip pat ir nevyriausybės organizacijos galėtų užtikrinti galimybes jaunimui iš tikslinių grupių integruotis arba reintegruoti į darbo rinką, taip pat atlikti nuteistųjų diferenciaciją pagal rizikos pakartotinai nusikalsti lygį ir specifinius poreikius (darbas, išsilavinimas, priklausomybės, asmenybės charakteristikos ir kt.). Bandoma specialių papildomų programų pagalba ugdyti socialinius, darbo rinkai reikalingus įgūdžius, pasitarusiančius tikslinėms grupėms palengvinti jų (re)integraciją į darbo rinką bei užimtumo sektorių.

18. Žiūrint į jaunio nedarbą tiesiogiai ir vertinant jo mastą, galima teigti, kad šiandien tai nėra aktuali problema, taip rodo tiek atlikto tyrimo duomenys, tiek apklaustų darbo rinkos ekspertų nuomonė. Tai, kad jaunimas susiduria su įsidarbinimo sunkumais, labiausiai įtakoja jų nenoras dirbti ir motyvacijos stoka ar nenoras pasitenkinti žemu darbo užmokesčiu. Vis tik, atlikto tyrimo duomenimis, darbo neturėjimas ar nesėkmingas bandymas įsidarbinti sukelia stresą, depresiją ar sumažėjusį savęs vertinimą, tačiau neskatina polinkio į asocialų gyvenimą ar nusikalstamumą, tačiau inicijuoja šešėlinio verslo egzistenciją ir emigraciją.

Pasiūlymai:

1. Aktyvinti profesinį orientavimą prieš pasirenkant profesiją ir siekti visiško jaunimo užimtumo dar mokykliniame amžiuje, ypač popamokinėje veikloje, taip ugdati savarankiškumą, atsakomybę, poreikį būti užimtam ir baigus mokslus;
2. Mokymo įstaigose atnaujinti įrangą, duomenų bazines, tobulinti studijų modulius, daugiau laiko skirti praktikai, profesinio mokymosi įstaigose turėtų būti numatytos lėšos gamybinės praktikos organizavimui ir paruošta tvarka, kuri užtikrintų tinkamas sąlygas darbui atlikti;
3. Gerinti profesinio rengimo kokybę, skatinanti jaunimą mokytis profesinėse mokyklose, kelti šių mokyklų prestižą;

4. Inicijuoti jaunimo verslumą, suteikiant reikiamą informaciją ir padedant tvarkant steigimo dokumentus ir pirmaisiais veiklos mėnesiais. Omenyje turima ne finansinė, o labiau juridinė parama;
5. Skatinti darbdavius įdarbinti jaunimą, suteikiant mokestines lengvatas, vykdant programas, kai jaunimas pagal savo turimą profesiją galėtų įgyti patirties paraleliai dirbdamas su šios srities specialistu, taip darbo rinkoje daugėtų jaunų specialistų.
6. Skatintis jaunimo motyvaciją ir suvokimą, kad nemokama ar mažai apmokama praktika įmonėje duos didesnę grąžą, nei buvimas bedarbiu.
7. Didinti siūlomų užimtumo ir mokymo programų įvairovę, individualų konsultavimą, nedirbantį jaunimą užsiregistravus biržoje integruoti į darbo rinką iš karto, nelaukiant kol jis taps ilgalaikiu bedarbiu (neįsidarbins 6 ar daugiau mėn.).

SUMMARY

MIKALAUŠKAITĖ, Ugnė. (2008) *YOUTH UNEMPLOYMENT IN LITHUANIA AND WAYS OF SOLVING IT*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. p.62.

Youth integration in labour market belongs on various different format factors, such as expansion of services and production sectors, education level, motivation to work, living standard and the other not less serious and important elements. Historical praxis is such, that one of the most successful and miscellaneous integration in labour market securities are experience and right education, that quality depends on whole education system.

Analyzing different countries practise can be noticed youth employment, as the usual unemployment, mostly depends on general economy situation and living index in particular country. Emphasizing that efficient youth unemployment reduction implement is intensive economical expansion that enhances investment in production and new vacancies creation, developing services and the other sectors.

Youth unemployment emerge depends on different factors that appertain not only on countries government actions or industries positions but also on youth too. More and more often is observed that colleges or universities or other graduates tend to choose only decent and well paid jobs, although their quality does not meet the level required by companies.

On the other hand, youth unemployment problem is a serious one and could be solved by enhancing youth self employment, creating better conditions for starting their own business. Orient young men and women to invest more endeavour in refining upon themselves. Also to make youth understand that sometimes several months unpaid practice could be more profitable. Moreover, companies could achieve cooperative labour – management relations meeting global standards, attract investments and give more opportunities for the youth to be employed. Education system could be reoriented and to prepare professionals that have the biggest demand in labour market

But comes up one questions – do those newly created workplaces are occupied by youth and maybe there are other ways of solving this problem.

Aim – to analyze youth unemployment problem, reasons of it emerge and find out possible of reducing youth unemployment.

The research showed, that Lithuanian youth do not assume that in our country youth unemployment problem exists and that it is quite easy to employ. Also the research showed, that being unemployed cause stress, reduction of self-esteem and of course emigration and shadow economics. But do not effect disposition to crime and asocial work.

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ADOMĖNAS, Mantas. *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Konferencijos medžiaga. 2006 m. Interaktyvus.[Žiūrėta 2008 sausio 16 d]. Prieiga per internetą < <http://www3.lrs.lt>>;
2. BAETHGE, Martin. *Arbeit und identitat: Lebens perspektiven und interessenorientierungen von Jugendlich: eine studie des Sociologischen Forsuchsintitutes gottingen*. Frankfurt am Mein, 1998. p.89. ISBN 331-024-2-365;
3. BLANCHARD, Dann. *European unemployment: The Evoliution of facts and ideas*, NBER Working Paper, 2005. ISSI 1778-4587;
4. BLANCHFLOWER David, G; FREEMAN, Richard. *Why youth unemployment will be hard to reduce*. 2000. Institute for research public policy. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 sausio 13d.]. Prieiga per Internetą: < <http://www.irppl.org>>;
5. BLANCHFLOWER, David, G. *What can be done to reduce the high levels of youth joblessness in the World*. CESifo conference, 2001. p 86.ISSN 1895-3598;
6. CARTMEL, Fred; FURLONG, Andy. *Youth unemployment in rural aeas*. International Labour market, 2003. p 465. ISBN 190-2633-60-1. ISSN 1548-6589;
7. ČIEGIS, Remigijus. *Ekonominių teorijų istorija*, Vilniaus Universiteto leidykla, 2006. p.632. ISBN56-15-468-325-2548
8. GAVELIS, Vytautas. *Skurdo, nedarbo ir nusikalstamumo ryšys* // Ekonomika 1999 Nr. 35. p 89. ISSN 1598-1259;
9. GAVELIS, Vytautas. *Socialinių ir ekonominių veikslių įtaka nusikalstamumui. Korupciniai santykiai* // Ekonomika. 2001, Nr 53. p. 7-16;
10. GOLD, Michael; WEISS, MANFRED. *Employment and industrial relations in Europe*. The Hagus [Netherlands]; Cambrige, Mass: Kluver Law International, 1999. p 268. ISBN 9041-112 – 057 – 12;
11. GRIŠKEVIČIENĖ, Daiva. *Žmonių išteklių valdymas šalies ūkyje ir transporto sektoriuje*. Vilnius: Technika, 2006. p. 169. ISBN 9986- 05 – 950 – 1;
12. GRUŽEVSKIS, Boguslavas. *Žmogaus socialinė raida. Užimtumas*. Vilnius: Justlita, 2002. p 312. ISBN 9986-567-80-7;
13. HEYES, Amanda; BIGGART, Andy. *Youth policy and participation. Case study report for United Kingdom*. University of Ulser, 2004. p 41;
14. HESS, Laura, P.; PERTERSEN, Anne, C; MORTIMER, Jeylant, T. *Youth, unemployment and marginaity: The problem and the solution*. Cambrige University press, 1994. p. 337. ISBN 0521-444-73-X;

15. ISENGARD, Bettina. *Youth unemployemen: Individual risk factors and Institutional Determinants. A case study of Germeny ans the United Kingdom*. German Institutes for Economic Research 2003. p36 ISSN 1658-3598;
16. JACKMAN, Richard. *Unemployment among graduates and post- graduates in Ireland*. Survey report. Edinburg, 2006. p. 156. ISBN 0009-56984-125-1;
17. KARDELIS ,Kęstutis.. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex, 2002. p 259. ISBN 159-696-1326;
18. Komisijos komunatas, žaliaji knyga. *Demografiniai pokyčiai skatina naują kartų vienybę*. 2005 .p 25;
19. LIULČENKO, Galina. *Darbo rinka užimtumas ir nedarbas*. Socialiniai mokslai ir ekonomika Nr.4. Kaunas : Technologija, 1995. p.65 ISSN 1392-0758;
20. LYARD, Richard; NICKEL Stephen. *Unemployment: macroeconomic performance and labour market*. Oxford University Press. 2005. p. 623. ISBN 019-927-91-60;
21. MARTINKUS, Bronislavas, BERŽINSKIENĖ, Daiva. *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: Technologija, 2005. p332. ISBN 9955-09-957-7;
22. MARTINKUS, Bronislavas; SAKALAS, Algimantas; SAVANEVIČIENĖ, Asta. *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija, 2005. p 225. ISBN 9955-25-086-0;
23. MATIUŠAITYTĖ Raimundė. *Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Ekonomika : mokslo darbai. 2003, t. 63. p. 41-49. ISSN 1392-1258;
24. MATIUŠAITYTĖ Raimundė. *Darbo rinkos probleminės grupės ir jų padėties gynimas*. Daktaro direktacija, Socialiniai mokslai (04S). Kaunas 2001;
25. MATIUŠAITYTĖ Raimundė. *Jaunimo padėtis Europos Sąjungos darbo rinkoje*. Ekonomika ir vadyba. 2002, Nr. 1(6). p. 45-53. ISSN 1392-8732;
26. MATIUŠAITYTĖ, Raimundė. *Teritorinis nedarbo aspektas, Mokslo tiriamųjų darbų vadyba (tarpt. moksl. – prakt. konf. medž.)*, Klaipėda: Vakarų Lietuvos Verslo kolegija, 2003, Nr. 2 (3), p. 118-122. ISSN 1648-7974;
27. NAVICKAS, Vytas; PAULAVIČIUS Kęstutis. *Darbo rinka. Teorija ir valstybės politika*. Vilnius : VPU, 1999. p 160. ISBN 9980-869-42-0;
28. O'HIGGIS, Nial. *The challange of youth unemployment. International labour organization*. Manchester, 1997. p 81. ISBN 922—1107-515;
29. OZDEN, Caglar; SCHIFF Maurine. *International Migration, Remittances and the Brain Drain*. World Bank .New York: MacMillan. 2006 . p. 54. ISBN 9956-874-2258-125;
30. PAULAVIČIUS, Kęstutis Balys. *Darbo rinka*. Vilnius: Juslita, 2002. p.81. ISBN 9985-635-2015-21;
31. PEROZ, Emal; ROSCA, Olga. *Youth inemployment in Gothenburg (Sweeden) among native*

- swedes and imigrants: A qualitative study og labour market exclusion.* Gothenburg University: Department of social work, 2007. p.65. ISSN 2569-4512;
32. SIGIURA, Hirosaki. *Youth unemployment and overlapping generations.* Amori Public College, 2006. p. 12. ISSN 4895-1021;
33. SMITHA, Ron; ZOEGAA, Gylfi. *Kyens Invenstment; Unemployment and the Labour Market.* Birbeck Collegue, 2006. p. 101. ISSN 256-12586;
34. SUMMERS, Peter M. *Bayesian Evidence on the Structure of Unemployment.* Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, The University of Melbourne, 2003. p.489. ISBN. 985-4589-2541-20;
35. ŠILEIKA, A., GRUŽEVSKIS, Boguslavas. *Darbo rinkos profesinio mokymo efektyvumo tyrimai. "Darbo rinkos profesinio mokymo ir konsultavimo patirtis".* Vilnius, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2003 m., 17-26 psl;
36. UNHLENDORFF, Arne; ZIMMERMEN, Klaus. *Unemployment dynamics among migrants and natives.* International labour organization, 2006. p.593. ISBN 9986-258-4521-2;
37. VELIČKA, Alvydas. *Darbo rinkos įvertinimas atskirose amžiaus grupėse.* Ekonomika ir vadyba, Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 1998. p 498. ISBN 9982-5021-201-50;
38. VELTOV, Igor. *Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita.* Pinigų studijos.2003 p.14–34;
39. VITUNSKIENĖ, Vlada. *Kaimo gyventojų nelygybė ir jos ekonominiai bei socialiniai veiksniai.*// Žemės ūkio mokslai, 2002. Nr.4;
40. WAGNER, Lee. *Unemployment in China. Human recourses and Labour markets.* World bank. 2004. p. 265. ISBN 978-0415-3717-11;
41. WARNER, Charles. *The media are integral elements of America's economy and of the marketing process that is vital to that economy's vigor .* Blackwell Publ. Professional. 2000. p. 500. ISBN 978-0813804170;
42. WONNACOTT, Paul; WONNACOTT, Ronald. *Makroekonomika.* Vilnius. Litera, 1994. p.436. ISBN 9986-475-02-3;

INFORMACINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

43. Dienraštis Kauno diena. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13 d.]. Prieiga per Internetą: <<https://www.kaunodiena.lt>>;
44. Eequal. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 sausio 13d.]. Prieiga per Internetą: < <http://www.equal.lt>;
45. Educational information. [Interaktyvus]. [2008 Žiūrėta gegužės 2d.]. Prieiga per Internetą: <<http://cepa.newschool.edu>>;
46. Globalis – Ireland. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13d.]. Prieiga per Internetą:

- <<http://globalis.gvu.unu.edu>>;
47. Jaunimo reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.jrd.lt>>;
48. Lietuvos darbo biržos ataskaita. 2005. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.ldb.lt>>;
49. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 20 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.lijot.lt>>;
50. Lietuvos laisvosios rinkos instituto internetinis puslapis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 15 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.lrinka.lt>>;
51. Lietuvos žmogaus teisių centras. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 20 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.lchr.lt>>;
52. Migration information source. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.migrationinformation.org>>;
53. *Minimum wages 2005 Minimum wages 2005. Major differences between EU Member States*, EUROSTAT, 2005. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 16 d.]. Prieiga per Internetą. <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>;
54. Ministry of labour. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13d.]. Prieiga per Internetą: <http://english.molab.go.kr/english/policy/employment_policy/pol0102.jsp>
55. Pausaulio statistinio žemėlapio „Globalis“ internetinė svetainė. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 21 d.]. Prieiga per Internetą < <http://globalis.gvu.unu.edu/>>.
56. Pilietinės visuomenės institutas. *Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai*. Vilnius: 2005. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13 d.]. Prieiga per Internetą <<http://www.mip.lt>>;
57. Rinkos analizės ir tyrimų grupės internetinis puslapis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 16d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.rait.lt>>;
58. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 23 d.]. Prieiga per Internetą. <<http://www.stat.gov.lt>>;
59. Studijos, tiems kurie nori išmokti. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 23 d.]. Prieiga per Internetą. <<http://www.studijos.lt>>
60. Tarptautinės darbo organizacijos internetinis puslapis. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 15 d.]. Prieiga per Internetą < <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>>;
61. The jobs letter. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 gegužės 2 d.]. prieiga per Internetą <<http://jobsletter.org>>
62. Trainers nertwork. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13 d.]. Prieiga per Internetą <<http://www.trainersnetwork.ie>>.

63. Valstybinė jaunimo reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 balandžio 16 d.]. Prieiga per Internetą <<http://www.vjrt.lt>>
64. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 kovo 13d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.sodra.lt>>

1 PRIEDAS

ANKETA

„Jaunimo nedarbas Lietuvoje ir jo galimi sprendimo būdai“

Sveiki!

Esu Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto tarptautinio verslo magistrantė. Atlieku tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti, ar Lietuvos jaunimas dažnai susiduria su įsidarbinimo sunkumais, kokias emocijas tai sukelia. Taip pat siekiama iširti kriterijus, turinčius jaunimui didžiausios įtakos įsidarbinant. Ieškomi galimi problemos sprendimo būdai. Būčiau Jums labai dėkinga, jeigu Jūs atsakytumėte į žemiau pateiktus klausimus. Anketa yra anoniminė. Jūsų pateikta informacija bus naudojama tik rašant magistro darbą.

1. Ar Jūs esate dirbantis?

- Taip
- Ne

Atsakote jei nedirbate:

2. Kodėl nedirbate?

- Koncentruojuosi mokslus ir nenoriu, kad darbas maišytų
- Nerandu tinkamo darbo (pats neišsirenka kur dirbti)
- Dalyvauju pokalbiuose dėl darbo, tačiau niekur nepriima
- Netenkina darbo sąlygos
- Kita _____

3. Kaip manote, kokios pagrindinės priežastys, kodėl neįsidarbinate?

- Neturi patirties;
- Nesu tinkamos kvalifikacijos reikiamam darbui;
- Netenkina siūlomas darbo užmokestis
- Neturiu pažinčių
- Nematau kilimo pareigose perspektyvos
- Dėl lytinės diskriminacijos
- Ribotas mobilumas
- Šeima neleidžia
- Neturiu tinkamo išsilavinimo
- Kita _____

4. Ar tai, kad nedirbate turi įtakos jūsų finansinei situacijai:

- Finansinė situacija labai sunki, nes neturiu jokių pajamų;
- Išlaiko vyras, tėvas, giminės;
- Išsilaukau iš bedarbio pašalpos
- Dirbu šešėlinėje ekonomikoje

5. Jei esate nedirbantis už kokį mažiausią atlyginimą neatskaičius mokesčių jus sutiktumėte dirbti?

- Iki 1000
- 1000-2000
- 2000 – 3500
- 3500 – 5000
- >5000

Atsakote jei dirbate:

6. Nuo kokio amžiaus pradėjote legaliai dirbti?

- 15-18
- 19-22
- 23-24

7. Po kiek laiko intensyvaus ieškojimo susiradote darbą?

- <= 1 mėn
- 2-5 mėn
- 6 – 11 mėn
- > 12 mėn

8. Ar dirbate tokį, darbą kokį norėjote?

- Taip
- Ne

9. Kodėl dirbate ne ten kur norėjote?

- Įsidarbinau ten kur priėmė, tam kad įgyčiau patirties;
- Įsidarbinau iškart, kai tik gavau teigiamą atsakymą, ir daugiau neieškojau, nes bijojau, kad prarasiu ir šią vietą
- Tik dirbdamas supratau, kad šis darbas ne man
- Privertė vargana ekonominė situacija šeimoje
- Kita _____

10. Ar buvo sunku įsidarbinti ? (įvertinkite skalėje nuo 1 iki 5; 1 – paprasta; 5- labai sudėtinga)

1 2 3 4 5

11. Kas turėjo didžiausios įtakos renkantis darbo vietą ir pobūdį įvertinkite skalėje nuo 1 iki 5 (visai nesvarbu; 5 labai svarbu)

Patogi gyvenamoji ir darbo vieta	1	2	3	4	5
Darbo užmokestis	1	2	3	4	5
Palankio darbo sąlygos	1	2	3	4	5
Prestižinis darbo pobūdis	1	2	3	4	5
Dirba draugai ir giminaičiai	1	2	3	4	5
Kita					

---

12. Kokios yra jūsų pajamos neatskaičius mokesčių?

- Iki 1000
- 1000-2000

- 2000 – 3500
- 3500 – 5000
- 5000 - 10000
- >10000

Klausimai, į kuriuos atsako visi respondentai

13. Kaip manote kokias pasekmes turi nuolatinės nesėkmingos darbo paieškos? Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 5 pagal svarbą 1 nesukelia – 5 dažnai sukelia

Stresas	1	2	3	4	5
Depresija ir nusvilimas	1	2	3	4	5
Sumažėjęs savęs vertinimas	1	2	3	4	5
Nusikalstamumo skatinimas	1	2	3	4	5
Nenoras daugiau bandyti įsidarbinti	1	2	3	4	5
Skatina emigraciją	1	2	3	4	5
Skatina socialų gyvenimą, alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimą	1	2	3	4	5
Skatina šešėlinio verslo egzistavimą	1	2	3	4	5
Kita					

14 Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje jaunimo nedarbo problema?

- Taip jaunimo nedarbo problema yra labai aktuali
- Taip, egzistuoja, tačiau ji nėra labai didelė
- Ne, Lietuvoje nėra jaunimo nedarbo problemos
- Neturiu nuomonės

15 Jei manote, kad Lietuvoje egzistuoja jaunimo nedarbo problema, atsakykite kodėl. Įvertinti faktorius pagal svarbą nuo 1 iki 5 (5 - svarbu, 1 – nesvarbu)

Jaunimas pats nenori dirbti;	1	2	3	4	5
Darbdaviai kelia per aukštus reikalavimus	1	2	3	4	5
Darbdaviai vengia įdarbinti jaunimą, nes nepasitiki jais	1	2	3	4	5
Darbdaviai nepriima jaunimo nes jis neturi patirties	1	2	3	4	5
Dažnas jaunas žmogus neturi tinkamo išsilavinimo	1	2	3	4	5
Nėra pakankamai darbo vietų	1	2	3	4	5
Jaunimo netenkina siūlomas darbo užmokestis ir sąlygos, todėl pats atsisako dirbti	1	2	3	4	5
Kita					

16 Kaip manote kokie bruožai skiria jaunimo nedarbą nuo įprastinio

- Jaunimo nedarbas yra trumpalaikis
- Jaunimo nedarbas turi didesnes pasekmes
- Jaunimo nedarbas užkerta kelią tolesniam tobulėjimui

17 Ar manote, kad emigravimas iš Lietuvos išspręstų nedarbo problemą

- Taip, emigracija vienintelė galimybė gauti darbą
- Iš dalies išspręstų
- Ne, emigracija ne išėitis
-

18. Ar neturėdamas darbo emigruotumėte

- Taip, tikrai emigruočiau
- Ne

19 Jei neemigruotumėte, kokios priežastys sulaiko?

- Gaila palikti šeimą;
  - Nepasitikiu savo jėgomis
  - Manau, kad nesugebėčiau susirasti užsienyje darbo
  - Prisklausiau įv. pasakojimų ir bijau būti apgautas
  - Esu patriotas
  - Tikiu, kad ir Lietuvoje sugebėsiu susirasti darbą
  - Kita
-
-

20 Jūsų išsilavinimas

- Vidurinis
- Nebaigtas aukštasis
- Aukštasis
- Magistras
- Nebaigtas magistras
- Profesinis
- Kita _____

21. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

22. Jūsų amžius:

- 15-17
- 18-20
- 21-23
- 23-25

23 Jūsų šeimyninė padėtis

- Susituokęs (usi)
- Išsiskyręs (usi)
- Nevedęs/netekėjusi

24 Vaikų skaičius (parašykite skaičių)

---

25 Ar vienas auginate vaiką.

- Taip
- Ne

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS